

ДЕРЖАВНА АРХІВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Архівні зібрання України

Путівники

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ПУТІВНИК

Том I

Житомир
Видавництво “Волинь”
2014

ББК 79.34 (4Укр-4Жит) 791

Д 36

Д 36 Державний архів Житомирської області: Путівник. Том 1. – Житомир: вид-во "Волинь", 2014. – 120 с.

ISBN 978-966-690-183-8

Головна редакційна колегія серії "Архівні зібрання України":

Воронін В.М. (голова), Маркова Є.О. (секретар), Венгель Г.О., Гаранін О.Я., Демченко Л.Я., Маєрін О.О., Маковська Н.В., Прилепішева Ю.А., Топішко Н.О., Щербак М.Г.

Редакційна колегія видання:

Синицький С.М., Мироненко Л.В., Бовсунівська О.Г., Ващенко О.В., Гуменюк Г.О., Дідківська В.А., Іллякова О.М., Колесник І.В., Кондратюк Р.Ю., Корнатовська Н.Ф., Кравчук Н.Г., Криштопайтіс О.А.

Рецензент:

кандидат історичних наук, проректор історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка Шевчук Андрій Володимирович.

Путівник містить відомості про документи Національного архівно-фонду України, які знаходяться на зберіганні в Державному архіві Житомирської області. Частина документів стосується території нинішніх Житомирської, Рівненської, Волинської і Хмельницької областей, що входили до складу Волинської губернії з центром у м. Житомирі.

Виходить відповідно до програми "Архівні зібрання України" в серії "Путівники".

Розрахований на широке коло читачів, дослідників-істориків, архівістів, краєзнавців, викладачів і студентів вишів.

ББК 79.34 (4Укр-4Жит) 791

*Рекомендовано до друку Науково-видавничою радою Укрдержархіву.
Протокол № 4 від 13 грудня 2013 року.*

10003 м. Житомир, вул. Охримова гора, 2/20
тел./факс 42-60-61, e-meil: arhiv_zt@ukrpost.ua

© Державна архівна служба України, 2014.
© Державний архів Житомирської області, 2014.
ISBN 978-966-690-183-8 © Видавництво "Волинь", видання, 2014.

Зміст

Передмова	7
I. ФОНДИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І АДМІНІСТРАТИВНО-ВІЙСЬКОВИХ УСТАНОВ	15
Канцелярія Волинського губернатора	15
Волинське губернське правління	16
Волинське губернське у земських та міських справах присутствіє ..	18
Волинське губернське у селянських справах присутствіє	19
Повітові у чиншових справах присутствія	20
Мирові посередники	22
З'їзди мирових посередників	23
Волосні та сільські правління	23
Білилівське волосне правління, м-ко Білилівка Бердичівського повіту	26
Бистрицьке волосне правління, с. Бистрик Бердичівського повіту ..	26
Бровківське волосне правління, с. Бровки Сквирського повіту	26
Малинське волосне правління, м-ко Малин Радомисльського повіту	27
Пузирецьке волосне правління, с. Пузирки Бердичівського повіту .	27
Стремигородське волосне правління, с. Стремигород Радомисльського повіту	27
Шершнівське волосне правління, с. Шершні Радомисльського повіту	28
Волинський губернський розпорядчий комітет	29
Волинський приказ громадської опіки	30
Губернські та повітові у справах про вибори до Державної Думи комісії	31
Волинське губернське у справах про товариства та спілки присутствіє	32
Волинське губернське рекрутське присутствіє	33
II. ФОНДИ ЗАКЛАДІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ МІСЬКИХ, СТАНОВИХ І ЗЕМСЬКИХ САМОУПРАВ	35
Міські магістрати	35
Житомирська міська дума	36
Житомирська міська управа	37
Волинське дворянське депутатське зібрання	38
Дворянські опіки	39
Волинський губернський дворянський комітет у селянських справах	40
Житомирська реміснича управа	41
Волинська губернська земська управа	42
Повітові земські управи	44
Статистичне бюро Волинської губернської земської управи	45

III. ФОНДИ УСТАНОВ СУДУ, ПРОКУРАТУРИ ТА ОХРАНКИ .. 48

Волинський головний суд	48
Волинська палата цивільного суду	49
Волинська палата кримінального суду	50
Повітові та земські суди	51
Волинська об'єднана палата кримінального і цивільного суду	53
Житомирський окружний суд	54
Мирові суди Житомирського судово-мирового округу	55
З'їзди мирових суддів судово-мирових округів	56
Волинський губернський прокурор	57
Волинське охоронне відділення	58
Волинське відділення Київського жандармського поліцейського управління залізниць	59

IV. ФОНДИ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ МАЙНА, ЗЕМЛЕРОБСТВА ТА ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ 60

Волинський губернський землемір	60
Волинська губернська креслярня	61
Волинська палата державного майна	63
Холмсько-Волинське управління землеробства і державного майна	64
Волинська губернська землевпорядна комісія	66
Повітові землевпорядні комісії	67
Урядовий агроном Волинської губернії	69
Завідуючий Волинсько-Подільським піщано-яружним округом	71
Волинський губернський лісоохоронний комітет	72
Лісництва	73

V. ФОНДИ ФІНАНСОВО-ПОДАТКОВИХ ЗАКЛАДІВ

ТА БАНКІВ	75
Волинська казенна палата	75
Податкові інспектора	77
Житомирське губернське казначейство	79
Повітові казначейства	80
Волинське губернське акцизне управління	81
Житомирське відділення державного банку	82
Волинське відділення селянського поземельного банку	83

VI. ФОНДИ УСТАНОВ ОСВІТИ І НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 86

Дирекція народних училищ Волинської губернії	86
Чоловічі гімназії	87
Жіночі гімназії	89
Учительські семінарії	91
Житомирське рабинське училище	93
Житомирський єврейський учительський інститут	94
Житомирське приватне восьмикласне чоловіче і жіноче комерційне училище Н. А. Ремезової	95

Житомирське землемірне училище	97
Волинська земська школа фельдшерів	98
Житомирське перше вище початкове чоловіче училище	99
Овруцьке міське двокласне училище	99
VII. ФОНДИ СУСПІЛЬНИХ УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ	101
Волинське місцеве управління Російського товариства Червоного Хреста	101
Житомирський комітет Всеросійського союзу міст допомоги хворим та пораненим воїнам	102
Волинське товариство хмелярів	103
Правління Житомирського міського товариства взаємного від вогню страхування майна	105
VIII. ФОНДИ РЕЛІГІЙНИХ УСТАНОВ	106
Волинська духовна консисторія	106
Луцько-Житомирська римо-католицька духовна консисторія	108
Волинсько-Житомирський єпископ	109
Волинська єпархіальна училищна рада	109
Канцелярія Волинського єпархіального архієрея	109
Волинське єпархіальне управління	110
Волинський єпархіальний ревізійний комітет	110
Волинське об'єднане по забезпеченню побуту православного духовенства і у селянських справах присутствіє	110
Волинське губернське церковно-будівельне присутствіє	111
Волинська єпархіальна опіка над бідними духовного звання	111
Бердичівська слідча комісія заснована Успенською церквою	111
Стетковецьке благочиніє	111
Чуднівське благочиніє	111
Духовні правління	112
Церкви	112
Костьоли	115
Благочинний монастирів Волинської єпархії	116
Монастирі	116
Литовська греко-уніатська духовна консисторія	117
Луцько-Житомирська католицька духовна семінарія	117
Луцько-Житомирський римо-католицький кафедральний капітул	118
Візитатор римо-католицьких монастирів Луцько-Житомирської єпархії	118
Житомирський повітовий декан	118
Вице-декан Житомирської кафедри	118
Вчорайшенська єврейська релігійна громада	118
IX. ОСОБОВІ ФОНДИ	119

ПЕРЕДМОВА

Перший путівник під назвою "Житомирский областной государственный архив и его филиал в г. Бердичеве", в якому лаконічно розкрито зміст основних фондів та історію установ-фондоутворювачів, побачив світ у 1961 році. Концептуальною засадою його створення став диференційований підхід до описування документів залежно від їх науково-історичної цінності та актуальності. З часу видання першого путівника в держархіві області відбулося багато змін, особливо за останні десятиріччя: ліквідовано філіал у м. Бердичеві, суттєво змінився склад документів за рахунок поповнення значними масивами документів партійних та громадських організацій, фільтраційними та судово-слідчими справами репресованих. Окрім того, багато фондів було розсекречено та залучено до наукового обігу. Потрібно охопити і той масив управлінської документації, що надійшла на зберігання від установ, організацій, підприємств та фізичних осіб у плановому порядку. Усі ці фактори у комплексі із автоматизацією та інформатизацією архівної сфери призвели до появи на світ другого путівника, вже нового покоління, який включає характеристику усіх без винятку фондів архіву із застосуванням уніфікованих архівних терміносистем.

Державний архів Житомирської області – один з найбільших серед обласних архівів України як за обсягом документальних масивів, що знаходяться на зберіганні, так за їх "географією". У фондах архіву зберігаються документи з історії не лише Житомирської, а й Рівненської, Волинської, Хмельницької, Тернопільської, Київської, Вінницької областей, які входять до історичних регіонів Волині, Поділля та Київщини. Є також документи про населені пункти республіки Молдова.

У Російській імперії не існувало єдиної архівної системи. Кожна установа мала власний відомчий архів. У відносному порядку архівна справа перебувала у столицях та великих містах, де накопичувалися документи центральних органів управління, провінційні ж архіви були здебільшого занедбаніми.

Не була винятком у цьому й Волинська губернія, навіть у її адміністративному центрі, Житомирі, більшість державних установ розташовувалися у непристосованих приміщеннях, як наслідок, документи часто затоплювалися водою або гинули під час пожеж.

Лише в результаті повалення царату українськими національними діячами була розпочата робота у галузі архівної справи: відносно за короткий період проведено заходи з архівного будівництва, опрацьовано засади архівної реформи, що передбачала проголошення державної власності на архівні документи, створення мережі архівних установ, губернським архівним комісіям надавався державний статус. Проте у повному обсязі ці плани так і не вдалося реалізувати.

Новий етап історії архівної справи в Україні розпочався після остаточного встановлення радянської влади. На Волині процес становлення єдиної архівної системи проходив у складних умовах громадянської війни: тоді архівні фронди зазнавали значних втрат не лише внаслідок безпосередніх бойових дій, а й в результаті частої зміни влади (лише протягом 1918–1920 років Житомир понад 15 разів переходив із рук в руки). Приміщення, де зберігалися архіви, не охоронялися, документи розкрадалися місцевим населенням на опалення та інші потреби. Так безслідно зникла з архіву Житомирської міської управи унікальна актовка XVIII ст., в якій були записані копії привілеїв про права та вольності житомирських міщан.

Одним із перших, у галузі архівної справи, став наказ Волинського губернського революційного комітету від 12 червня 1919 року, що зобов'язував керівників установ, громадських організацій, власників приватних архівів протягом двох тижнів зареєструвати свої архіви в Губернській комісії по охороні пам'ятників мистецтва та старовини. Цей нормативний акт мав величезне значення для запобігання подальшому знищенню справ та документів.

У 1920 році засновано Волинську губернську архівну комісію (губарх), підпорядковану губернському відділу народної освіти. Комісія розгорнула широку діяльність з виявлення та обліку архівів ліквідованих радянською владою установ, та

відбирала документи для знищення як такі, що втратили наукову та практичну цінність. 15 травня 1922 року комісію було ліквідовано, замість неї створено Волинське губернське архівне управління, підвідомче губернському виконавчому комітету, що спрямувало свою роботу на збирання документальних масивів державних установ царського періоду, періоду жовтневої революції та громадянської війни.

За нетривалий час у сховищах губарху було сконцентровано сотні тисяч одиниць зберігання Волинської казенної палати, Житомирського окружного суду, губернського правління, православної та римо-католицької консисторій та багатьох інших установ. Відбувалося упорядкування фондів, паралельно архівні документи активно використовувалися як з науковою метою, так і для видачі архівних довідок, запити на які надходили з установ та від громадян.

У 1925 році Волинське губернське архівне управління, реорганізовано у Волинське окружне архівне управління (Окларх), в підпорядкування якого перейшли всі фонди Губарху та документи ліквідованих губернських установ. Внаслідок ліквідації округів у 1930 році Волинське окружне архівне управління реорганізовано в Житомирське місцеве архівне управління, з 1 березня 1932 року – в Житомирський державний історичний архів, з 1938 року – Житомирський обласний державний історичний архів. З квітня того ж року архівні установи перейшли у підпорядкування Наркомату внутрішніх справ СРСР. З утворенням міських та районних архівів збільшилася кількість документів, що надходили на державне зберігання від установ, підприємств та організацій. Станом на 1 січня 1941 року в Житомирському обласному державному архіві зберігалось 1179716 справ.

За роки Великої Вітчизняної війни окупантами завдано величезних збитків архівним установам Житомирської області: знищено близько 232 млн. одиниць зберігання. Лише за два з половиною роки окупації держархівом області втрачено 358 тис. справ, у тому числі понад 200 фондів, адже евакуації підлягали лише документи, що мали оперативне значення, перш за все справи таємно-політичного відділу. Загинули практично

всі відомчі архіви установ, підприємств та організацій, що не передали свої документи (переважно за 1931–1941 рр.) на постійне зберігання напередодні війни.

Після визволення області почалося відновлення архівної галузі, зокрема повернення з евакуації документальних матеріалів, кадрового оновлення. Одночасно з перевезенням та упорядкуванням вже існуючих фондів, проводилася робота з виявлення та збирання нових документів, які висвітлювали діяльність підприємств, установ та організацій, що діяли на Житомирщині під час окупації (за короткий час у Житомирі було перевірено 96 приміщень).

19 січня 1944 року виконавчий комітет обласної Ради депутатів трудящих для створення джерельної бази з історії Великої Вітчизняної війни прийняв постанову "Про збирання та охорону документальних матеріалів Вітчизняної війни радянського народу проти німецьких окупантів". В результаті активної роботи архівних установ та громадськості вийшли збірки документів: "Житомирщина в період тимчасової окупації німецько-фашистськими загарбниками" та "Люди радянської Житомирщини про німецьку каторгу", складено хронологічний довідник визволення населених пунктів області від нацистів.

У 1950-х роках науково-технічне упорядкування фондів облдержархіву в основному завершилось. Здійснювалося складання та удосконалення описів справ, каталогізація фондів. Період так званої "хрущовської відлиги" позначився активізацією історичних досліджень та публікацією документів, хоча обстановка авторитаризму, застою, орієнтація на суто прикладну тематику негативно впливала на стан наукових досліджень.

У 1960 році архівну систему вилучено з відомства Міністерства внутрішніх справ і введено до структури місцевих органів влади. Облархів переданий у підпорядкування виконкому обласної Ради депутатів трудящих і став його самостійним відділом. З 1980 року закріпилася назва Державний архів Житомирської області, яку носить і по сьогоднішній день.

Проголошення у 1991 році державної незалежності України спричинило поповнення держархіву документами партійних та комсомольських організацій. Всього на держзберігання

передано 2157 фондів Житомирського обкому Компартії України. У 1992 році введено в дію нове дев'ятиповерхове приміщення, яке відповідає сучасним вимогам наукового використання та зберігання документів, має просторі архівосховища, читальний зал та лабораторію для ремонту і реставрації справ. У березні 1997 року ліквідовано філіал в м. Бердичеві. Протягом декількох років відбувалося поступове перевезення та передавання документів: вперше за 70 років увесь масив документальних архівних фондів було зосереджено в одному місці.

Крайні дати документів архіву: 1795–2012 роки. У ряді фондів зберігаються документи кінця XVI – початку XVIII ст. Загальна кількість виявлених документів цього періоду 600 од. зб. Серед них – привілей на дворянство, виданий 1603 року Королем Польським і Великим Князем Литовським Сигізмундом боярам Овруцького повіту Невмержицьким; документи про дворянське походження родів Виговських та Тетерів, документи з автографами польських королів, патенти, видані та підписані відомим діячем польського національно-визвольного руху Тадеушем Костюшко (1794); актові документи та інвентарі маєтків XVIII ст.

Відтак, дорадянський період представлений документальними фондами органів адміністративного управління та державних установ Волинської губернії XVIII – початку XX ст., судових органів, Міністерства державного майна. У фондах Волинської казенної палати, податкових інспекторів, губернського та повітових казначейств, губернського акцизного управління, Житомирського відділень державного та комерційних банків, Волинського відділення селянського поземельного банку відклялись справи фінансово-податкових установ Волині. Документи з історії розвитку народної освіти містяться у фондах: Дирекції народних училищ Волинської губернії, гімназій, учительських семінарій, рабинського училища та єврейського учительського інституту, Волинської єпархіальної училищної ради та інших. Історію релігійних конфесій розкривають фонди Волинської православної, Луцько-Житомирської католицької та Литовської уніатської консисторій, канцелярій єпархіального архієрея та католицького кафедрального капітулу, окре-

мих церков, костьолів, монастирів. Фонд генерального візитатора монастирів та костьолів Луцько-Житомирської єпархії містять візитні описи католицьких релігійних установ Волині кінця XVIII – першої половини XIX ст. Виявлено понад 400 персональних документів уніатського духовенства Правобережної України (1748–1795). Документи органів станового самоуправління відкладені у фонді Волинського дворянського депутатського зібрання (1802–1917), який є найбільш репрезентативним і найкращим за ступенем збереженості з аналогічних фондів, що зберігаються в інших держархівах. У фонді Волинського дворянського депутатського зібрання зберігаються справи про дворянське походження шляхетських родів, систематизовані в описах в алфавітному порядку. Ці документи відображають історію шляхетських родів протягом багатьох поколінь, тому становлять цінну частину фонду. Не менш цікавими є родовідні книги дворян Волинської губернії, в яких зібрані генеалогічні та геральдичні документи – зображення генеалогічних дерев та гербів шляхетських родів.

Таким чином, значні зміни фондового складу, обумовлені перш за все відкриттям доступу до основного масиву архівних документів, що були на секретному зберіганні та потреба всебічного описування фондів за новітньою методикою, призвели до появи на світ нового путівника. У перший том путівника вміщено відомості про документи установ, організацій та підприємств, що функціонували до 1917 року, тобто описані фонди дореволюційного періоду. Принциповою відмінністю його порівняно з попереднім є відмова упорядників від ідеологічних обмежень, згідно яких цінність кожного документа визначалась з позицій класової сутності. В описових статтях до фонду чи групи фондів об'єктивно розкривається інформація про походження та зберігання документів фондоутворювача. Отже, до першого тому путівника включені ті фонди, які за радянського періоду ідентифікувались як "малоцінні": перш за все, незначні за обсягом, ті, що відображають історію релігійних установ та деякі фонди особового походження. У виданні 1961 року вказані документальні фонди зазначались у додатку, відтепер вони включені в основний розділ.

Перший том путівника складається з розділів, в основу поділу покладено галузевий принцип та характер діяльності установи. В середині розділів фонди розташовані у хронологічній послідовності функціонування установ, за ступенем значимості та підвідомчістю. Кожна характеристика складається з наступних елементів:

- остання повна назва фондоутворювача, а в дужках – офіційно прийнята скорочена його назва;

- обліково-довідкові дані про фонд: номер фонду згідно Списку фондів держархіву області, його обсяг, крайні дати документів, наявність довідкового апарату (описів, каталогів);

- коротка історична довідка про фондоутворювача, де зазначені дати утворення, реорганізації та перейменування установ, їх підвідомчість, підпорядкованість, функції та дата ліквідації. Характеристиці діяльності установ притаманна соціально-політична нейтральність, тобто з точки зору їхньої відповідності чи невідповідності потребам тогочасного суспільства. В деяких випадках в кінці історичної довідки зазначають відомості про наявність в фонді документів за більш ранній період, ніж початок діяльності установи, про відсутність у фонді деяких важливих документів. При складенні історичних довідок послуговувалися як документами самих фондів, так і чинними нормативно-правовими актами Російської імперії, що вміщені у двох основних "зібраннях" законів – "Полное собрание законов Российской империи" та "Свод законов Российской империи". Посилання зроблені наступним чином: ПЗЗ, 1830, 19856, що означає – "Полное собрание законов Российской империи" за 1830 рік, стаття № 19856; СУ і РП, 1919, 419 – "Собрание узаконений и распоряжений Российского правительства" за 1919 рік, стаття № 419; ЗЗ УРСР, 1919, 90 – "Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Кретьянского правительства Украины" за 1919 рік, стаття № 90; ф. 13, 1, 391 – фонд № 13, опис № 1, одиниця зберігання № 391;

- анотація документів є основним елементом його характеристики. В ній коротко, в узагальненій формі розкрито склад та зміст документів. Більш розширені анотації складено на багатоаспектні за складом і змістом документи. При анотуванні

найбільш цінних документів зазначено пошукові дані, тобто номер фонду, опису та одиниці зберігання. Особливості побудови групових характеристик на фонди установ, споріднених за характером, наступні: після узагальненої назви фондоутворювачів (волосні правління, чоловічі гімназії, дворянські опіки, лісництва) подаються сумарні довідкові дані про кількість фондів, що складають певну групу, їх загальний обсяг та крайні дати документів. В кінці характеристики, тобто після анотації, перераховуються назви усіх фондів цієї групи із зазначенням облікових даних по кожному фонду. Для скорочення не повторюється кожен раз повна назва фондоутворювача, а тільки його географічна ознака. Історична довідка складена загальна на усю групу однорідних фондоутворювачів. Лише в тому випадку, коли дати утворення та ліквідації однорідних установ не співпадають, відомості подаються на кожного із них.

Путівник містить дев'ять розділів, побудованих за історико-хронологічним принципом:

Розділ I. Фонди місцевих органів державного управління і адміністративно-військових установ.

Розділ II. Фонди закладів та організацій міських, станових і земських самоуправлінь.

Розділ III. Фонди установ суду, прокуратури та охоранки.

Розділ IV. Фонди державних установ майна, землеробства та землевпорядкування.

Розділ V. Фонди фінансово-податкових закладів та банків.

Розділ VI. Фонди установ освіти і навчальних закладів.

Розділ VII. Фонди суспільних установ і організацій.

Розділ VIII. Фонди релігійних установ.

Розділ IX. Особові фонди

У розрізі розділів фонди згруповано в підрозділи за галузями та характером виробничої діяльності. В межах підрозділу характеристики об'єднані за ознакою відомчої підпорядкованості або однотипності установ. Всередині цих груп характеристики розташовані за хронологією, значущістю фондів, алфавітом назв.

І. ФОНДИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І АДМІНІСТРАТИВНО-ВІЙСЬКОВИХ УСТАНОВ.

КАНЦЕЛЯРІЯ ВОЛИНСЬКОГО ГУБЕРНАТОРА

Ф. 70, од. зб. 946, 1799–1915 рр.

Створена на підставі іменного указу від 1 травня 1795 р. (ПЗЗ, 1795, 17323) згідно Положень від 1775 р. про Губернські установи (ПЗЗ, 1775, 14392), в тому числі канцелярія губернатора, створена згідно указу Сенату від 22 вересня 1796 р. (ПЗЗ, 1796, 17512). Канцелярія була розпорядчим органом губернатора, як вищого представника місцевої адміністративної та поліцейської влади. Губернатор номінально очолював губернське правління і значну частину інших губернських установ, мав право контролю за діяльністю місцевих органів державної влади і громадських організацій. Призначався імператором за поданням Міністерства внутрішніх справ. Вирішував питання призначення, переміщення та звільнення державних чиновників, затвердження на посади осіб, обраних до установ земського, міського і станового самоуправління, прийняття іноземців в російське підданство, видачі паспортів на виїзд за кордон, видачі дозволів на купівлю ділянок землі та інш. До судової реформи 1860-х рр. мав і значну судову владу (затверджував вироки судових установ, мав право втручатися в їх діяльність). Реформи 60–70-х рр. XIX ст. дещо обмежили повноваження губернатора, але вони знову розширились у 80-х рр. в зв'язку з "контрреформами" Олександра III. Губернатор отримав право видавати обов'язкові постанови, приймати надзвичайні каральні заходи для придушення революційного руху. Посада губернатора, та його канцелярія, у березні 1917 р. замінена канцелярією Губернського комісара Тимчасового уряду. Збереглися окремі групи документів за 1799, 1801, 1872–1898, 1903–1907, 1910, 1911, 1915 рр. Є справа за 1793 р. (список польської шляхти, яка прийняла присягу на вірність імператриці Катерині II).

Укази Сенату. Циркуляри Головного управління в справах друку. Циркуляри губернатора (1864, 1865 рр.).

Оголошення міністра внутрішніх справ про порядок розселення іноземних колоністів у Волинській губ. (1817 р.). Відомості про іноземців, які проживають на Волині (1890, 1903 рр.). Справи про переселення у Волинську губ. іноземних підданих, про прийняття їх у російське підданство та надання дозволів на купівлю землі.

Звіт про стан сільського господарства в губернії (1848 р.). Відомості про податки, зібрані протягом 1810–1822 рр., про кількість побудованих та відремонтованих православних церков (1860 р.).

Матеріали про польський національно-визвольний рух, зокрема повстання 1830–1831 та 1863–1864 рр.

Рапорти повітових справників про випас селянами худоби на поміщицьких сіножатях, самовільній вирубці казенного і поміщицького лісу, розповсюдження нелегальної політичної літератури (1905–1908 рр.). Обов'язкові постанови Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора про заборону зборів, зібрань, вуличних демонстрацій і маніфестацій, спів революційних пісень (1910 р.).

Царський маніфест, обов'язкові постанови і оголошення генерал-губернатора в зв'язку з початком Першої світової війни. Розпорядження губернатора про виселення з прифронтової смуги підданих держав, що знаходяться в стані війни з Росією (1914, 1915 рр.).

Список осіб обраних від Волинської губернії в 1912 р. виборцями в губернські виборчі збори по виборах депутатів до Державної думи.

Листування з Міністерством освіти, генерал-губернатором, городничими та повітовими предводителями дворянства про перевірку політичної "благонадійності" службовців установ, студентів та інших осіб, про видачу поміщикам, товариствам селян і окремих селянам дозволів на купівлю ділянок землі, про відкриття навчальних закладів в губернії.

ВОЛИНСЬКЕ ГУБЕРНСЬКЕ ПРАВЛІННЯ

Ф. 67, од. зб. 4350, 1796–1919 рр.

Виконавчий орган місцевої влади. Створене у 1796 р. (ПЗЗ, 1796, книга штатів, 17494). Підпорядковувалось Міністерству внутрішніх справ, формально – безпосередньо Сенату. До функцій губернського правління входило оголошення урядових законів та указів, нагляд за їх виконанням, приведення іноземців до присяги на підданство, розгляд справ представлених повітовими та міськими поліціями, нагляд за тюрмами, за справністю мір та вагів, завідування будівельними та дорожні-

ми роботами, управління лікарняною та ветеринарною частиною та інш. Ліквідоване у 1919 р. Радянською владою (ф.р. — 1111, 8, 11).

Укази Сенату та губернського правління. Циркуляри Міністерства внутрішніх справ, волинського губернатора і губернського правління. Протоколи засідань правління (1796, 1803, 1809, 1817, 1818, 1820, 1821, 1824–1826, 1846–1848, 1856, 1858, 1872, 1873, 1878, 1885, 1910, 1911 рр.), лікарського (1902 р.) і будівельного (1904 р.) відділень, ветеринарного бюро (1918 р.). Алфавіти справ губернського правління (1874–1876, 1882, 1887–1897, 1899 рр.), алфавіти справ про іноземців (1868 р.), справ лікарського відділення (1898, 1903 рр.).

Доповіді та рапорти комісії для розбору та знищення документальних матеріалів архіву губернського правління та листування з Міністерством внутрішніх справ про проведенню робіт з відбору до знищення справ, що втратили цінність (1845–1869 рр.; спр. ф., 2, 1131).

Огляди Волинської губ. (1883–1886, 1888, 1889, 1891, 1895, 1906 рр.).

Відомості про стан населених пунктів Волинської губ. (територія, населення, кількість промислових та торгівельних підприємств, тощо (1858–1860 рр.; спр. ф., 2, 1136); про діяльність працівників сільських медичних установ (1902 р.), про чисельність та діяльність ветеринарного персоналу губернії (1913, 1914, 1916 рр.), про грошові обіги по кошторисним видаткам губернського правління (1916 р.); звіти ветеринарних лікарів (1914 р.), Житомирського міського пожежного товариства (1914, 1916 рр.).

Списки іноземних підданих по повітах, та відомості про їх нерухоме майно (1867 р.).

Справи: про прийняття іноземців в російське підданство, про примусове відчуження та продаж з публічних торгів землі іноземних підданих на основі указу від 2 лютого 1915 р.; про скарги на поліцейських чинів за службові зловживання – грубе поводження, завдання побоїв, здирицтво, незаконне затримання та позбавлення волі.

Прохання купців та міщан та протоколи лікарського відділення губернського правління про видачу дозволів на будів-

ництво та відкриття шкіряних заводів, сктобоєнь боєнь, та інших підприємств.

Листування з начальниками Варшавської, Радомської та інших польських губерній, з повітовими поліцейськими управліннями, дільничними лікарями про видачу дозволів на переселення жителів у Волинську губ., про будівництво сільських лікарень, про постачання лікарень та фельдшерських пунктів медикаментами, про відкриття споживчих товариств, Овруцького Благородного зібрання, зуболікарської школи в м. Житомир.

ВОЛИНСЬКЕ ГУБЕРНСЬКЕ У ЗЕМСЬКИХ ТА МІСЬКИХ СПРАВАХ ПРИСУТСТВІЄ

Ф. 161, од. зб. 33, 1904–1917 рр.

Засновано в 1870 р. під назвою – Волинське губернське у міських справах присутствіє (ПЗЗ, 1870, 48498). В 1911 р. в зв'язку з поширенням дії "Положення про земські установи" на західні губернії, перейменоване у Волинське губернське у земських та міських справах присутствіє (СУ і РП, 1911, 419). Підпорядковувалось Міністерству внутрішніх справ та Волинському губернатору. Присутствіє здійснювало контроль за діяльністю органів міського та земського самоврядування у господарській, громадській та соціальній сфері. Ліквідоване після 1917 р. (СУ і РП, 1917, 869).

Укази Сенату та циркуляри Головного управління у справах місцевого господарства.

Протоколи засідань присутствія (1911–1913 рр.), 4-х Житомирських повітових земських зборів (1914 р.), Ковельської міської думи (1904–1911 рр.), Овруцької повітової училищної ради (1912 р.).

Доповідь Ровенської повітової земської управи про введення у повіті загального початкового навчання (1912 р.).

Відомості про об'єм продукції, виготовленої шкіряними заводами губернії (1916, 1917 рр.), про розмір недоїмок земських зборів по Новоград-Волинському повіту (1917 р.). Кошторис прибутків та видатків Житомирської земської управи на 1915 р., Житомирського міського громадського управління на 1918 р., Овруцького повітового земства на 1915 р., кошториси міст Острога, Новограда-Волинського, Старо-Костянтинова (на 1914 р.), Житомира на 1917 р.

Листування з Київським, Подільським та Волинським генерал-губернатором, Волинською губернською та повітовими земськими управами, повітовими предводителями дворянства про вибори гласних до Луцької міської думи, про введення в Овруцькому повіті загального початкового навчання, про заготівлю продовольства та фуражу для армії.

ВОЛИНСЬКЕ ГУБЕРНСЬКЕ У СЕЛЯНСЬКИХ СПРАВАХ ПРИСУТСТВІЄ

Ф. 115, од. зб. 13998, 1861–1919 рр.

Засноване в 1861 р. згідно Положення від 19 лютого 1861 р. про губернські та повітові у селянських справах установи (ПЗЗ, 1861, 36650, 36659, 36660). Підпорядковувалось Міністерству внутрішніх справ. Основними функціями присутствія були: нагляд за введенням уставних грамот, розгляд та затвердження викупних операцій, нагляд за вчасною сплатою селянами викупних платежів, розгляд скарг на дії мирових посередників і повітових з'їздів мирових посередників, контроль за діяльністю волосних правлїнь та суддів, сільських управ. Ліквідоване після 1917 р. (спр. ф., 2, 6238).

Укази Сенату. Циркуляри Міністерства внутрішніх справ, Головного управління землеустрою та землеробства, волинського губернатора і Волинського губернського правління.

Журнали засідань присутствія (1862–1912 рр.). Книги запису вироків сільських сходів (1862, 1864 рр.).

Викупні акти, уставні грамоти, вирокі сільських сходів, подвірні списки, акти мирових посередників про викуп селянами поміщицьких земель і введення селян у власність землею, про розверстання селянських наділів (1862–1871, 1873, 1874, 1878 рр.). Викупні акти "вільних людей 2-го розряду" (1894, 1896–1913 рр.) і чиншовиків (1891–1904, 1906–1911, 1913 рр.) на викуплені ділянки землі. Люстраційні акти і додатки до них про викуп державними селянами земельних наділів (1873, 1886 рр.).

Відомості про хід викупної операції (1867, 1869, 1872 рр.), про стан поміщицьких та селянських господарств (1864, 1868 рр.), про діяльність повітових у чиншових справах присутствій (1900 р.), про рух справ по земельному устрою чиншовиків та колишніх "вільних" людей (1905, 1910–1913 рр.), про кількість виданих посвідчувальних актів на присадибні та подвірні ділянки та

достроково викуплені наділи (1911, 1912, 1915, 1916 рр.), про кількість сільських товариств, розмірах селянського землеволодіння, кількість селянських господарств, що перейшли на хутірське землекористування (1907 р.), про кількість розглянутих та затверджених мировими посередниками вироків сільських сходів, що посвідчують право власності подвірних власників на ділянки землі та про кількість скарг на ці вирокі (1908 р.).

Справи: про викуп селянами землі у поміщиків, про поземельний устрій колишніх державних селян, "вільних людей 2-го розряду", чиншовиків; про клопотання жителів сіл та містечок про визнання за ними чиншових прав на землю; за скаргами селян на утиски поміщиків, позбавлення сервітутних прав; по скаргах селян на мирових посередників та сільських старост за неправильне відведення землі і обкладання непомірними викупними платежами, довільну відміну вироків сільських громад, за скаргами поміщиків на селян про захоплення земель, випас худоби в їх лісах; по клопотанню селян про зменшення розміру і відтермінування викупних платежів, про видачу викупних кредитів, переділ громадської землі, про розподіл селянської землі на волоки, та в зв'язку з переселенням селян до Сибіру, Далекого Сходу, Казахстану, справи про відчуження у селян наділів землі під будівництво залізниць, шосейних шляхів, об'єктів громадського призначення.

Геодезичні описи земель, відведених селянам із поміщицьких володінь (1861, 1865, 1872–1874, 1892, 1894, 1895, 1902 рр.).

Алфавіти справ присутствія (1861, 1862, 1864, 1865, 1893, 1903, 1905–1907, 1909 рр.).

ПОВІТОВІ У ЧИНШОВИХ СПРАВАХ ПРИСУТСТВІЯ

6 фондів, од. зб. 2953, 1886–1915 рр.

Засновані в 1886 р. (ПЗЗ, 1886, 3789). Відносились до відомства Міністерства, безпосередньо підпорядковувались губернському у селянських справах присутствію. Займались: встановленням прав вічних чиншовиків на землю, визначенням розміру грошових податків (чиншу) і переведених у гроші натуральних чиншових повинностей, визначенням розміру викупної суми по кожній вічно чиншовій ділянці, видачею актів

про угоди між чиншовиками та поміщиками. У 1904 р. Житомирське і Овруцьке у чиншових справах присутствія злились в об'єднане Житомирсько-Овруцьке повітове у чиншових справах присутствіє, а в 1910 р. Новоград-Волинське і Ровенське присутствія злились в Новоград-Волинсько-Ровенське повітове у чиншових справах присутствіє. Ліквідовані після 1917 р.

Справи про визнання та закріплення за чиншовиками прав на землю, про перевірку чиншових прав, про пред'явлення чиншовиками права викупу земельних ділянок згідно закону від 9 червня 1886 р.

Геодезичні описи земельних ділянок вічних чиншовиків і селян-власників. Геометричні та господарські плани чиншових, поміщицьких та церковних земель, вкопіровки з геометричних планів та експлікації до них.

Викупні акти на поміщицькі маєтки Житомирського повіту, уставні грамоти та люстраційні акти сіл.

Подвірні списки домовласників Житомирського повіту і чиншовиків Новоград-Волинського повіту.

Карти Чуднівської і Янушпільської волостей Житомирського повіту.

- Бердичівське, *ф. 602, од. зб. 1553, 1812–1919 pp.*
- Житомирське повітове у чиншових справах присутствіє, *ф. 122, од. зб. 1734, 1886–1915 pp.*

Справи про визнання чиншових справ. Геодезичні описи земельних ділянок. Викупні акти, уставні грамоти, подвірні списки селянських господарств. Плани земельних володінь поміщиків Терещенків, Римського-Корсакова та інш.

- Овруцьке, *ф. 127, од. зб. 83, 1886–1902 pp.*
- Житомирсько-Овруцьке, *ф. 202, од. зб. 55, 1904–1915 pp.*
- Новоград-Волинське, *ф. 126, од. зб. 56, 1886–1915 pp.*
- Новоград-Волинсько-Ровенське, *ф. 248, од. зб. 25, 1910–1914 pp.*
- Радомисльське, *ф. 519, од. зб. 1000, 1888–1897 pp.*

МИРОВІ ПОСЕРЕДНИКИ

7 фондів, од. зб. 833, 1864–1916 рр.

Інститут мирових посередників засновано у 1861 р. (ПЗЗ, 1861, 36650 36660). Підпорядковувались Міністерству внутрішніх справ, безпосередньо повітовому з'їзду мирових посередників. Володіли адміністративно-судовою владою в повітах. Займалися розмежуванням поміщицьких і селянських надільних земель і складанням уставних грамот, затвердженням рішень сільських та волосних сходів. Мали право накладення штрафних санкцій, адміністративного арешту і тілесних покарань. Інститут мирових посередників скасовано після 1917 р.

Циркуляри волинського губернатора (1915, 1916 рр.). Розпорядження та донесення мирового посередника 1-ї дільниці Новоград-Волинського повіту про проведення межових робіт в повіті.

Відомості про наявність хлібних запасів у волостних магазинах Новоград-Волинського повіту (1891 р.), про кількість виданих селянам Новоград-Волинського повіту засвідчувальних актів на достроково викуплені земельні наділи (1913 р.).

Справи: по клопотанню селян Житомирського повіту про визнання за ними чиншових прав, про перевірку чиншових прав, про розверстання селянських земельних наділів; за скаргами селян на місцевих посадовців за хабарництво, побої, безпідставні витрати громадських коштів, відмову у видачі позик, тощо.

- 1-ї дільниці Бердичівського повіту, *ф. 688, од. зб. 23, 1864–1915 рр.*
- 2-ї дільниці Бердичівського повіту, *ф. 630, од. зб. 2, 1912–1913 рр.*
- 2-ї дільниці Житомирського повіту, *ф. 142, од. зб. 7, 1888–1910 рр.*
- 1-ї дільниці Новоград-Волинського повіту, *ф. 546, од. зб. 14, 1891–1916 рр.*
- 2-ї дільниці Новоград-Волинського повіту, *ф. 252, од. зб. 29, 1887–1914 рр.*
- 1-ї дільниці Радомисльського повіту, *ф. 721, од. зб. 679, 1910–1916 рр.*
- 2-ї дільниці Радомисльського повіту, *ф. 722, од. зб. 79, 1883–1916 рр.*

З'ЇЗДИ МИРОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ

4 фонди, од. зб. 112, 1865–1916 рр.

Засновані в 1861 р. (ПЗЗ, 1861, 36650 і 36660). Підпорядковувались Міністерству внутрішніх справ, безпосередньо — Волинському губернському у селянських справах присутствію. З'їзд складався з мирових посередників повіту, або двох суміжних повітів, і представника від влади. Очолював з'їзд повітовий предводитель дворянства. Здійснювали функції апеляційних інстанцій стосовно дій мирових посередників. Ліквідовані після 1917 р.

Постанови з'їздів мирових посередників про проведення межових робіт в Житомирському та Овруцькому повітах (1915, 1916 рр.).

Справи: про поземельний устрій селян згідно закону від 21 березня 1888 р. про відведення землі за додатковими викупними актами, про видачу засвідчувальних актів на право володіння ділянками землі згідно закону від 14 червня 1910 р.; за скаргами селян Новоград-Волинського і Ровенського повітів на мирових посередників за незаконні дії при землевідведенні.

Геодезичні описи сіл Житомирського і Овруцького (1873, 1882, 1887–1897, 1900, 1904–1907, 1916 рр.), Новоград-Волинського і Ровенського (1907, 1908, 1912 рр.) повітів. Плани сіл Ровенського повіту (1908 р.).

- Бердичівсько-Липовецький, ф. 252, од. зб. 29, 1887–1914 рр.
- Житомирсько-Овруцький, ф. 137, од. зб. 57, 1865–1916 рр.
- Новоград-Волинсько-Ровенський, ф. 141, од. зб. 55, 1886–1915 рр.
- Радомисльський, ф. 741, од. зб. 13, 1863–1878 рр.

ВОЛОСНІ ТА СІЛЬСЬКІ ПРАВЛІННЯ

23 фонди, од. зб. 3697, 1840–1916 рр.

Засновані на підставі указу від 7 серпня 1797 р. (ПЗЗ, 1796–1798, 18082). До реформи 1861 р. були органами управління державними селянами. Спочатку підпорядковувались відповідним казенним палатам (Волинській та Київській), а з утворенням в 1838–1840 рр. Палат державного майна — перейшли в їх відомство. Після реформи 1861 р. стали низовою одиницею місцевого самоврядування і безпосередньо підпорядковувались мировим посередникам. До складу Правління вхо-

дили — волосний старшина, сільські старости і збирачі податей. Слідкували за розкладкою та збором податей, відбуванням селянами казенних, поміщицьких, земських, мирських та інш. повинностей, наглядали за складанням ревізських переписів, перечисленням селян до інших громад. Інші були перетворені в 1917 р. органами Тимчасового уряду у волосні земські управи і остаточно ліквідовані в 1919 р. Радянською владою.

Укази Сенату. Циркуляри, постанови та розпорядження Міністерства внутрішніх справ, Міністерства державного майна, Київського губернського правління, палати державного майна, губернського у селянських справах присутствія, мирових посередників і з'їзду мирових посередників Радомисльського повіту.

Циркуляри київського, подільського і волинського генерал-губернатора про прийняття заходів до придушення селянського руху, викликаного реформою 1861 р. (1963 р.). Циркуляри і накази Київського губернського правління від 28 січня і 11 лютого 1876 р. про збір пожертвувань на будівництво в м. Севастополь історичного бульвару по лінії бувших бастионів в пам'ять про героїчну оборону міста в Кримській війні (1853–1856 рр.).

Вироки та протоколи Ворсівського волосного сходу (1861, 1862, 1864, 1870–1872 рр.), Потіївської (1874 р.), Стремигородської (1868–1880 рр.), Шершнівської (1846, 1847, 1852–1856, 1861–1864, 1870–1872 рр.), Пинязевицької (1861–1863, 1872 рр.) і Янівської (1862–1870 рр.) волостей. Вироки сільської розправи Шершнівського сільського товариства (1846, 1852, 1855, 1856, 1858 рр.). Книга запису рішень Коростишівського волосного і третейського суддів (1908 р.).

Накази пристава 3-го стану Радомисльського повіту, повітового поліцейського управління і мирових посередників про розшук біглих селян (1862 р.), про встановлення нагляду за особами, які розповсюджують антиурядову літературу (1863 р.), про обов'язкову здачу бойової зброї (1863 р.), про прийняття заходів до покращення захвату селянами поміщицької землі (1870 р.), про стягнення податей з міщан і викупних платежів з селян (1861 р.), про набір рекрутів з числа тимчасово-зобов'язаних селян (1861 р.), про створення сільських збройних

караулів (1862 р.), про порядок приписки дворових людей до сільських товариств, про стягнення збитків та накладання штрафу на селян за рубку лісу та сінокосіння на поміщицьких землях (1867, 1870 рр.), про збір пожертвувань на будівництво пам'ятника О. С. Пушкіну (1871 р.).

Програма виставки сільськогосподарських і фабрично-заводських виробів Південно-Західного краю в м. Києві (1880 р.).

Річні звіти Шершнівського сільського товариства (1847–1854, 1857–1861, 1864, 1867, 1870, 1871 рр.). Відомості про виконання селянами Стремигородської та Пинязевицької волостей натуральних земських повинностей (1861, 1862, 1867–1870 рр.), про сплату селянами викупних платежів, державних податей і земських зборів (ф. 497: 1873, 1874 рр.; ф. 498: 1863, 1873 рр.; ф. 543: 1862, 1863 рр.; ф. 559: 1846, 1852, 1855–1857, 1863, 1864, 1869–1872 рр.); про народонаселенні та стан сільського господарства і волостях (ф. 497: 1864, 1865, 1867, 1869–1873, 1877–1880 рр.; ф. 559: 1851, 1856–1860, 1871, 1878 рр.), про стан хлібних запасних магазинів (ф. 497: 1865–1869, 1872–1880 рр.; ф. 498: 1870 р.; ф. 543: 1867–1882 рр.; ф. 559: 1846, 1847, 1851, 1853, 1857–1861 рр.), про кількість виданого в позику селянам хліба з сільського запасного магазину с. Ворсовка (1869 р.), про розміри поміщицького і селянського землеводіння в Стремигородській (1865, 1872, 1873 р.) і Пинязевицькій (1870, 1878, 1879 рр.) волостях, про кількість фабрик, заводів і навчальних закладів (1870, 1878–1880 рр.), млинів (1865 р.), торгових підприємств (1873 р.), про стан земської пошти (1868 р.), про прибутки та видатки грошових засобів сільських товариств (1874, 1877 рр.) в Стремигородській волості.

Штрафна книга Шершнівської сільської розправи для запису покарань, накладених на державних селян і інших членів сільського товариства (1846, 1847, 1852, 1855–1858, 1861–1864 рр.).

Ревізькі казки 10-го народного перепису Шершнівського сільського товариства (1858 р.), сільських товариств с. Пинязевичі, сіл Любовичі, Янцівка і Різня, Пинязевицької волості (1858 р.). Списки землевласників (1878, 1880 рр.), власників торгових і промислових підприємств (1878 р.), Стремигород-

ської волості. Скарги поміщиків на селян Пинязевицької, Стремгородської і Ворсівської волостей за невиконання повинностей та договірних умов. Прохання селян про видачу їм свідоцтв на право торгівлі.

Справи про потраві селянською худобою поміщицьких полів, про стягнення з селян викупних платежів, подушної та казенних податей, про проведення рекрутських наборів, перерахування селян з одного сільського товариства в інше.

БІЛИЛІВСЬКЕ ВОЛОСНЕ ПРАВЛІННЯ, м-ко Білилівка Бердичівського повіту

Ф. 614, од. зб. 302, 1861–1879, 1881–1917 рр.

Постанови Білилівського сільського сходу. Уставні грамоти та викупні акти сс. Дерганівка, Зарудинці, Мар'янівка, Огіївка. Посімейні списки Білилівської волості.

Справи про рекрутські набори, про укладення угод між селянами та власниками цукрових заводів.

БИСТРИЦЬКЕ ВОЛОСНЕ ПРАВЛІННЯ, с. Бистрик Бердичівського повіту

Ф. 615, од. зб. 61, 1865, 1876, 1892, 1894, 1899, 1904–1906, 1908, 1910–1916 рр.

Постанови волосного правління. Вироки Бистрицького, Великоп'ятигірського, Кустинського, Малорадзівилівського, Маркушівсько-Мар'янівського сільських сходів. Список домогосподарів Бистрицької волості. Книги записів сирітських опік, особових рахунків сільських громад. Податковий зошит Хажинської сільської громади. Справи про рекрутські набори.

БРОВКІВСЬКЕ ВОЛОСНЕ ПРАВЛІННЯ, с. Бровки Сквирського повіту

Ф. 716, од. зб. 7, 1888, 1903, 1905–1907, 1910, 1912–1913 рр.

Посімейні списки Василівської, Вчорайшенської, Ярешківської сільських громад. Списки євреїв волості.

**МАЛИНСЬКЕ ВОЛОСНЕ ПРАВЛІННЯ,
м-ко Малин Радомисьського повіту**

Ф. 552, од. зб. 2442, 1856–1918 рр.

Книги рішень сільських сходів, вироків волосних сходів. Реєстри вхідної та вихідної кореспонденції. Податні і розкладкові зошити волосних та сільських правлінь. Призовні списки.

Справи про рекрутські набори, про забезпечення родин загиблих у російсько-японській та Першій світовій війнах; про віспощеплення, з іменними списками дітей; про відкриття народних училищ у населених пунктах волості.

**ПУЗИРЕЦЬКЕ ВОЛОСНЕ ПРАВЛІННЯ,
с. Пузирки Бердичівського повіту**

Ф. 658, од. зб. 15, 1892–1919

Вироки сільського сходу. Посімейні списки сс. Великі Низгурці, Красівка, Чехи.

Фінансові книги. Метрична книга народжень за 1899 р.

**СТРЕМИГОРОДСЬКЕ ВОЛОСНЕ ПРАВЛІННЯ,
с. Стремигород Радомисьського повіту**

Ф. 497, од. зб. 365, 1861–1880 рр.

Вироки волосного і сільських сходів. Відомості про поміщицькі маєтки. Статистичні відомості про народонаселення, стан сільського господарства та промисловості. Посімейні списки євреїв за 1876 р. Відомості про церковно-парафіяльні і сільські училища. Списки народжених за 1851–1855 рр. у парафії с. Новаки. Справи про укладення угод між поміщиками і селянами про найм на роботу до Червонського та Корнинського цукрових заводів.

ШЕРШНІВСЬКЕ ВОЛОСНЕ ПРАВЛІННЯ, с. Шершні Радомисльського повіту

Ф. 559, од. зб. 730, 1840–1872 рр.

Постанови волосного сходу. Щорічні звіти сільського товариства. Податні зошити Шершнівського сільського товариства. Відомості про торгівельно-промислові заклади волості. Справи про відкриття шкіл грамоти, бджільництва та садівництва у селах волості.

- Білилівське сільське правління Бердичівського повіту, ф. 619, од. зб. 9, 1842–1859 рр.
- Білогородське волосне правління Заславського повіту, ф. 621, од. зб. 2, 1894 рр.
- Брусилівське волосне правління Радомисльського повіту, ф. 720, од. зб. 1, 1909 р.
- Ворсівське волосне правління Радомисльського повіту, ф. 543, од. зб. 65, 1861–1872 рр.
- Горбулівське волосне правління Радомисльського повіту, ф. 747, од. зб. 1, 1863–1867 рр.
- Кам'янське, с. Кам'янка Радомисльського повіту, ф. 727, од. зб. 97, 1860–1875 рр.
- Коростишівське волосне правління Радомисльського повіту, ф. 557, од. зб. 1, 1908 р.
- Кропивнянське сільське правління Радомисльського повіту, ф. 745, од. зб. 1, 1848 р.
- Мартиновецьке волосне правління, с. Мартиновичі Радомисльського повіту, ф. 539, од. зб. 1, 1911 р.
- Нянівське, с. Нянівка Радомисльського повіту, ф. 558, од. зб. 4, 1862–1870 рр.
- Огіївське, с. Огіївка Бердичівського повіту, ф. 633, од. зб. 14, 1874–1878, 1880, 1914 рр.
- Пинязевицьке, с. Пинязевичі Радомисльського повіту, ф. 498, од. зб. 85, 1858–1873 рр.
- Потіївське, с. Потіївка Радомисльського повіту, ф. 553, од. зб. 2, 1874 р.
- Русанівське сільське правління Радомисльського повіту, ф. 743, од. зб. 1, 1877 р.
- Чуднівське, м-ко Чуднів Житомирського повіту, ф. 570, од. зб. 1, 1916 р.

ВОЛИНСЬКИЙ ГУБЕРНСЬКИЙ РОЗПОРЯДЧИЙ КОМІТЕТ**Ф. 119, од. зб. 2167, 1874–1919 рр.**

Створений 1874 р. (ПЗЗ, 1874, 54144). Знаходився у відомстві Міністерства фінансів. У функції комітету входило: розкладка земських повинностей, розквартирування постійних гарнізонів і військових частин, утримання лікарень, кінних казенних поштових станцій, будівництво та ремонт залізниць місцевого значення, під'їзних шляхів до них, ґрунтових військових, поштових і торгових доріг і мостів. З введенням в 1904 р. у Волинській губ. установ у справах земського господарства від губернського і повітового розпорядчих комітетів відпали функції по земським справам. Ліквідований в 1919 р. Радянською владою (спр. ф., 1 (дод.), 176).

Циркуляри, розпорядження і накази міністерства внутрішніх справ, військового міністерства, Головного штабу, та місцевих органів влади.

Тимчасове положення про евакуацію поранених і хворих (1914 р.). Статути Першого Російського товариства під'їзних залізничних шляхів (1892 р.), Волинського товариства виправних притулків (1893 р.).

Протоколи розпорядчого комітету (1883, 1887–1902, 1912–1919 рр.), 3-х щорічних зборів у справах земського господарства (1906 р.), Житомирської повітової дорожньої комісії (1886–1895 рр.).

Відомості, кошториси, маршрутні та звітні листи, листування та інші матеріали про склад військових частин, про винайм приміщень та будівництво казарм для розквартирування військ. Відомості про витрати на будівництво та утримання арештних будинків (1890–1901 рр.), сільських лікарняних закладів (1895 р.), про дорожню мережу у Волинській губернії. (1886–1895 рр.). Список фабрик і заводів Овруцького повіту (1895 р.). Кошторис прибутків та видатків розпорядчого комітету (1906 р.).

Справи: про створення Волинського губернського комітету опіки поранених і хворих воїнів (1914 р.); про будівництво шосе Проскурів – Волочиськ (1895–1897 рр.), залізниць Старокосянтинів – Шепетівка та Житомир – Овруч (1895, 1896 рр.);

про ремонт доріг в південній частині Волинської губ. (1891–1894 рр.), про будівництво шоссованих під'їзних шляхів Новоград-Волинський – Ємільчино (1892–1901 рр.) та Ізяслав – Шепетівка (1892–1905 рр.), про зміну дорожньої мережі у Кременецькому повіті та про будівництво Ямпільської дамби (1889–1892 рр.).

Про будівництво лікарні в м. Луцьк (1902–1903 рр.), про скликання з'їзду сільських лікарів Волинської губ. (1898 р.).

ВОЛИНСЬКИЙ ПРИКАЗ ГРОМАДСЬКОЇ ОПІКИ

Ф. 160, од. зб. 790, 1814–1904 рр.

Заснований у 1796 р. (ПЗЗ, 1796, книга статів, 17494). Підпорядковувався Міністерству внутрішніх справ та безпосередньо губернатору. Керував благодійними товариствами, утримував сирітські будинки, богадільні, лікарні, аптеки, та інш. заклади соціальної сфери. Ліквідований в 1904 р. (ПЗЗ, 1903, 22757), основні функції перейшли до Волинської губернської земської управи.

Циркуляри Міністерства внутрішніх справ, Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора.

Протоколи засідань Сенату (1859–1879 рр.) і Волинського приказу громадської опіки (1860–1888, 1891, 1897, 1899–1902 рр.). Витяги із журналу ревізій інспектора Волинської лікарняної управи (1860 р.).

Звіти Приказу (1858–1860, 1897, 1903 рр.),

Відомості про засобах Приказу (1816–1824, 1884 р.), про відсотки з колікаційного мита (1821 р.), про прибуток та видаток сум по міських лікарнях Волинської губ. (1860 р.), про витрати на утримання в лікарні одного хворого на добу і на поховання померлого (1868, 1869, 1878, 1879 рр.); щомісячні відомості про стан богадільні та сирітського будинку в м. Житомирі (1869, 1870, 1884 рр.), про кількість хворих, про продовольчі запаси в лікарнях Волинської губ. (1858, 1869, 1885 рр.).

Кошториси прибутків та видатків Приказу (1846, 1877, 1881, 1891, 1899, 1902–1905 рр.), кошторис на утримання Новоград-Волинської міської лікарні (1857 р.).

Листування з київським, подільським і волинським генерал-губернатором, Волинським губернським правлінням та інши-

ми установами про виділення Приказу громадської опіки засобів на відкриття жіночих шкіл, на будівництво приміщення для лікарні в м. Овруч (1845 р.), про відкриття фельдшерської школи в м. Київ та про зарахування туди вихованців Житомирського сирітського будинку, про відкриття та роботу віспяної лікарні в м. Ковель (1880–1890 рр.).

ГУБЕРНСЬКІ ТА ПОВІТОВІ У СПРАВАХ ПРО ВИБОРИ ДО ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ КОМІСІЇ

16 фондів, од. зб. 3859, 1905–1913 рр.

Створювались на підставі законів від 6 серпня 1905 р. і 3 червня 1907 р. на початку кожної виборчої кампанії і ліквідувались по її закінченні (СУ і РП, 1905, 26662; 1907, 845). Губернська комісія по виборах до Державної Думи 1-го скликання була заснована наприкінці 1905 р., до Думи 2-го скликання — наприкінці 1906 р., до Думи 3-го скликання — у червні 1907 р., до Думи 4-го скликання — в серпні 1912 р. Комісія складалася з голови, він же голова Житомирського окружного суду, і членів: управляючого Казенною палатою, Житомирського повітового предводителя дворянства, голови губернської в справах земського господарства управи, Житомирського міського голови, товариша голови Житомирського окружного суду, неодмінного члена губернського у селянських справах присутствія. Комісії були адміністративним органом нагляду за підготовкою та перебігом виборів, дотриманням виборчих законів.

Рішення волосних сходів про обрання уповноважених для участі у повітових виборчих зборах.

Скарги виборців на порушення повітовими комісіями "Положення про вибори до Державної думи". Прохання селян, міщан та інших осіб про включення їх до списків виборців; постанови комісій та листування з волинським губернатором про відмову включити в списки осіб, які не відповідають вимогам майнового, квартирного і освітнього цензу; постанови комісій про виключення із списків виборців, що не досягли 25-річного віку і осіб жіночої статті.

Списки виборців, акти та інші виборчі матеріали.

- Волинська губернська у справах про вибори до Державної Думи 1-го скликання комісія, *ф. 77, од. зб. 17, 1905–1906 рр.*
- Волинська губернська у справах про вибори до Державної

- Думи 2-го скликання комісія, ф. 500, од. зб. 37, 1906–1907 рр.
- Волинська губернська у справах про вибори до Державної Думи 3-го скликання комісія, ф. 501, од. зб. 13, 1906–1909 рр.
  - Волинська губернська у справах про вибори до Державної Думи 4-го скликання комісія, ф. 502, од. зб. 5, 1912–1913 рр.
  - Бердичівська повітова у справах про вибори до 1-ї Державної Думи комісія, ф. 609, од. зб. 91, 1905–1906 рр.
  - Бердичівська повітова у справах про вибори до 2-ї Державної Думи комісія, ф. 608, од. зб. 79, 1906–1907 рр.
  - Бердичівська повітова у справах про вибори до 3-ї Державної Думи комісія, ф. 611, од. зб. 29, 1907 р.
  - Бердичівська повітова у справах про вибори до 4-ї Державної Думи комісія, ф. 610, од. зб. 16, 1912 р.
  - Бердичівська повітова у справах про вибори до Державної Думи та Державної Ради комісія, ф. 612, од. зб. 2, 1909–1910 рр.
  - Житомирська повітова у справах про вибори до Державної Думи 2-го скликання комісія, ф. 504, од. зб. 1, 1907 р.
  - Житомирська повітова у справах про вибори до Державної Думи 3-го скликання комісія, ф. 505, од. зб. 1, 1907–1909 рр.
  - Новоград-Волинська повітова у справах про вибори до Державної Думи 3-го скликання комісія, ф. 503, од. зб. 2, 1907 р.
  - Радомисльська повітова у справах про вибори до 1-ї Державної Думи комісія, ф. 728, од. зб. 60, 1905–1906 рр.
  - Радомисльського повітова у справах про вибори до 2-ї Державної Думи комісія, ф. 717, од. зб. 51, 1906–1907 рр.
  - Радомисльська повітова у справах про вибори до 3-ї Державної Думи комісія, ф. 729, од. зб. 126, 1907, 1911 рр.
  - Радомисльська повітова у справах про вибори до 4-ї Державної Думи комісія, ф. 726, од. зб. 31, 1912 р.

ВОЛИНСЬКЕ ГУБЕРНСЬКЕ У СПРАВАХ ПРО ТОВАРИСТВА ТА СПІЛКИ ПРИСУТСТВИЄ

Ф. 329, од. зб. 149, 1906–1917 рр.

Засновано в 1906 р. згідно Маніфесту про права і свободи від 17 жовтня 1905 р. для нагляду за діяльністю громадських організацій. Підпорядковувалось Міністерству внутрішніх справ. Відало дозволом,

на створення різних товариств та союзів, розглядом та затвердженням їх статутів, спостерігало за політичним направленням товариств. Ліквідоване після 1917 р.

Статути споживчих, комерційних, сільськогосподарських, благодійних, спортивних та інших товариств і спілок (1907–1917 рр.). Списки та реєстри товариств та спілок (1906–1911 рр.).

Справи про заснування комерційних (1907–1909, 1913 рр.), споживчих (1907–1913, 1916, 1917 рр.), кредитно-ощадних (1908–1913 рр.), благодійних (1907–1913 рр.), сільськогосподарських (1911, 1912 рр.) товариств, кас взаємодопомоги (1909, 1912, 1913 рр.), громадських бібліотек у м. Новоград-Волинський (1908 р.), м-ку Ємільчино (1917 р.); про відкриття спілки хмелярів при Луцькому сільськогосподарському товаристві (1907 р.), товариства мисливців у м. Острог (1907 р.), артистичного товариства в м. Луцьк (1907 р.) і в с. Плужне Острозького повіту (1907 р.), гімнастичних товариств "Сокіл" в м-ку Здолбунів (1908 р.) і в м. Рівне (1911 р.), Луцького товариства любителів фізичних вправ (1914 р.), Волинського фотографічного товариства в м. Житомирі (1909 р.), союзу техніків Волинської губернії в м. Житомирі (1917 р.), українського товариства "Єднання" в м-ку Ківерці Луцького повіту (1917 р.).

ВОЛИНСЬКЕ ГУБЕРНСЬКЕ РЕКРУТСЬКЕ ПРИСУТСТВІЄ

Ф. 235, од. зб. 67, 1812–1873 рр.

Дата створення не встановлена. Підпорядковувалось Військовому міністерству. Займалося всіма справами по рекрутській повинності, згідно якого податне населення (головним чином селяни та міщани) повинно було відправляти людей для служби в царській армії. Рекрутська повинність була одним із видів тяжкої експлуатації селян кріпосною державою і поміщиками, які віддавали в рекрути непокірних селян. Ліквідовано в 1874 р. (ПЗЗ, 1874, 52983), його наступником стало губернське з військової повинності присутствіє.

Укази Сенату. Маніфест царя Олександра II про рекрутський набір 1864 р. Циркуляр Волинського губернського правління.

Протоколи рекрутського присутствія (1812, 1837, 1838, 1841, 1843, 1867, 1870 рр.).

Відомості про набір рекрутів в 1858, 1859, 1867, 1871–1873 рр. Донесення повітових рекрутських присутствій про кількість прийнятих рекрутів в 1869 р.

Переліки рекрутських діляниць по набору 1862 і 1863 рр., списки рекрутів (1820, 1828, 1840, 1850, 1862, 1863, 1872, 1873 рр.).

Вироки Житомирського міщанського товариства та договірні умови між окремими особами про найм мисливців в рекрути.

Скарги селян і міщан на незаконну віддачу їх в рекрути, на свавілля представників сільської влади.

Прохання поміщиків про прийом в рекрути "неблагодійних", непокірних селян і про прийом в рекрути селяни в рахунок майбутніх наборів, про зарахування в рекрути по заліковим квитанціям.

Листування з Волинським губернським правлінням, Волинською палатою державного майна повітовими рекрутськими присутствіями та іншими установами про огляд арештантів з метою їх придатності до військової служби, про переогляд рекрутів, що опинилися непридатними до служби, про вручення жінкам рекрутів рекрутських свідоцтв.

II. ФОНДИ ЗАКЛАДІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ МІСЬКИХ, СТАНОВИХ І ЗЕМСЬКИХ САМОУПРАВ.

МІСЬКІ МАГІСТРАТИ

3 фонди, од. зб. 595, 1795–1861 рр.

Засновані у зв'язку із пред'явленням містам Правобережної України магдебурзького права. Зі створенням Волинської губернії міські самоуправи були реорганізовані на основі "Грамоти на права і вигоди містам Російської імперії" 1795 р. Являли собою станові міські заклади купців та міщан. Відповідали за адміністративні, господарчі, фінансові та судові справи міст. Після створення міських дум у 1837–1838 рр. до дум перейшли основні адміністративно-господарчі функції магістратів. За останніми лишилися розгляд громадських та кримінальних справ, та збір податків з нерухомого майна, проведення рекрутських наборів, розділ ремісників на цехи. Безпосередньо підпорядковувалися губернському магістрату. В апеляційному відношенні магістрати були підвідомчі головному суду, а з 1831 р. – палатам кримінального та громадського суду. Ліквідовані: Житомирський – у 1849 р. (ПЗЗ, 1849, 23503), Новоград-Волинський та Овруцький – у 1861 р. (ПЗЗ, 1861, 37095). Функції міських магістратів перейшли повітовим судам та міським думам.

Укази сенату. Циркуляри, розпорядження та припис Міністерства внутрішніх справ, київського, подільського та волинського генерал-губернатора, Волинського губернського правління і Волинської казенної палати. Постанови та протоколи Житомирського та Новоград-Волинського міських магістратів.

Відомості про натуральні та грошові повинності по м. Житомиру (1820 р.), про капітали римо-католицького єпархіального управління і монастирів по Волинській губ. (1844 р.).

Повідомлення Житомирського повітового суду і магістрату про встановлення опіки над майном купців і маєтками поміщиків за казенні недоїмки (1816 р.). Купчі, договори і духовні заповіти міщан, купців та інших осіб (1825–1833, 1835, 1837, 1839, 1840 рр.).

Подання міщан та купців на оцінку їх будівель та іншого нерухомого майна, про дозвіл переїзду із однієї губернії до іншої; подання австрійських і пруських підданих на приписку

їх до Житомирського міщанського товариства; подання старообрядців про відокремлення їх товариства від товариства міщан православної віри.

Судові кримінальні та громадські справи. Реєстри судових справ Житомирського міського магістрату (1834, 1836, 1839 рр.).

- Житомирський, *ф. 3, од. зб. 202, 1795–1872 рр.*
- Новоград-Волинський, *ф. 9, од. зб. 390, 1804–1861 рр.*
- Овруцький, *ф. 14, од. зб. 3, 1835–1839 рр.*

ЖИТОМИРСЬКА МІСЬКА ДУМА

Ф. 64, од. зб. 170, 1839–1877 рр.

Заснована у 1838 р. (ПЗЗ, 1838, 108920). Знаходилася у відомстві Міністерства внутрішніх справ, діяла під наглядом губернатора. Являлася буржуазним розпорядчим органом міського самоуправління, створеним формально на заставах так званого суспільного управління, а по суті являла собою підсобний орган державних адміністративних закладів по управлінню міським господарством. Включала в себе міського голову та гласних. Загальна дума вибирала зі свого складу постійно діючий апарат — шестигласну думу (по одному представнику від кожного з шести розрядів "міських обивателів": домовласників-дворян, купців, цехових ремісників, іногородніх та іноземних "гостей", "вельможних громадян" та посадських). З Вводом Міського положення 1870 р. був відмінений становий принцип представництва у думі і введений буржуазний майнового цензу. Дума цілком перейшла до рук невеликої групи найбільш заможних купців, фабрикантів, домовласників, і дворян, які володіли нерухомим майном. Виконавчим органом стала міська управа. Дума здійснювала контроль за діяльністю виконавчих органів громадського управління, за станом торгівлі, визначала розміри місцевих зборів та позик, встановлювала такси на продукти харчування, вирішувала питання про відведення земельних ділянок під будівництво, спірні питання по справам реміслярів та гільдій та ін. Ліквідована у 1919 р. Радянською владою (ф. р-28, 5, 1).

Укази Волинського губернського правління (1846, 1854, 1858–1870, 1874 рр.)

Протоколи засідань думи (1840, 1846–1857, 1862–1876 рр.).

Приписи Волинського губернського правління, губернської будівельної комісії і казенної палати, листування з губернатором та інші матеріали про проведення та розширення вулиць, площ та бульварів у м. Житомирі, про відведення земельних

ділянок під будівництво учбових закладів, тюрем, військового госпіталю, шкіряного та цегляного заводів, під кладовища; про призначення у Житомирі трьох десятиденних ярмарок, про перевід жителів міста з одного стану у інший.

Вироки Житомирського міщанського, старообрядницьких, християнських та інших товариств про складання ревізських казок у зв'язку з проведенням 10-го народного перепису (1858 р.).

ЖИТОМИРСЬКА МІСЬКА УПРАВА

Ф. 62, од. зб. 2130, 1877–1919 рр.

Створена у 1875 р. (ПЗЗ 1875, 54640). Являлась органом міського громадського самоуправління. Знаходилась у відомстві Міністерства внутрішніх справ, безпосередньо підпорядковувалася міській думі. Компетенція управи обмежувалась вузькими рамками ведення поточних справ по міському господарству в інтересах міської промислової та торгівельної буржуазії, створювала проекти міських кошторисів, збирала та витрачала міські збори на встановлених думою підставах, збирала потрібні думі відомості, надавала їй звіти про свою діяльність. Скасована у 1919 р. Радянською владою (ф. р-28, 5, 1).

Укази сенату. Циркуляри та розпорядження київського, подільського та волинського генерал-губернатора та Житомирської міської управи. (1901, 1904–1906 рр.).

Постанови та протоколи управи (1916, 1917 рр.).

Протоколи Житомирської квартирної комісії (1869, 1870 рр.).

Доклади міській думі, звіти, договори, контракти, листування та інші матеріали про проведення та брукування вулиць, будівництво будинків шкіряного заводу та інших підприємств, відкриття ярмарок, проведення у місті у 1894 р. водопроводу та зведення вузькоколіїного під'їздного шляху від м. Житомира до м. Бердичева, про будівництво у 1898 р. у м. Житомирі електростанції та трамваю, про відведення у 1915 р. землі під будівництво залізної дороги, залізнодорожних споруд та вокзалу у м. Житомирі, про віддачу в оренду ділянок міської землі, про віддачу в оренду антрепренерам будівлі міського театру, про гастрольні виступи артистів, про поганий стан труп, про слабе оформлення та виконання опер; про відкриття та утримання міських училищ.

Донесення управи волинському губернатору про замах на крах вагонів трамвая зі сторони візників (1908 р.).

Викопіровка плану м. Житомира 1853 р., згідно змін, затверджених Міністерством внутрішніх справ 6 січня 1867 р. (спр. ф., 1, 83).

Звіт про діяльність Житомирської міської безкоштовної народної бібліотеки (1910 р.)

Доповідь гласного Житомирської міської думи про поїздку у Москву на II-й Всеросійський з'їзд союзу міст у лютому 1915 р.

Звіти та відомості про кількість дозволених управою будівель (1902 р.), про освітлення міста вуличними дуговими ліхтарями та електричними лампами (1901, 1902, 1907, 1908, 1910, 1911, 1915 рр.), про число платників промислового податку (1915 р.), про розкладку свічкового збору по м. Житомиру і містечкам Житомирського повіту (1907 р.), про суми коробочного збору (1880, 1881 рр.), про довідкові ціни на будматеріали (1902, 1903, 1908, 1911, 1915 рр.), на провіант та фураж (1901, 1902, 1912, 1915 рр.).

Кошториси доходів та видатків управи (1910, 1911, 1913, 1917, 1918 рр.). Кошторис та пояснювальна записка до проекту пристрою освітлення у міському театрі (1901 р.). Кошториси, договори та інші матеріали про будівництво дамби на річці Тетерів (1907–1910 рр.).

Договори про створення торгових товариств на вірі (1912 – 1914 рр.). Оголошення купців про видачу їм торгових свідоцтв (1898, 1899, 1903, 1904, 1907–1911 рр.). Інвентар міських земель, відданих в оброк.

Скарги міщан на неправильне обкладання їх податками і прохань про зменшення податків з нерухомого майна (1902 р.).

ВОЛИНСЬКЕ ДВОРЯНСЬКЕ ДЕПУТАТСЬКЕ ЗІБРАННЯ

Ф. 146, од. зб. 6663, 1800–1917 рр.

Створене у зв'язку зі створенням Волинської губернії і у відповідності із дарованою грамотою дворянству 1785 р. (ПЗЗ, 1784–1788, 16187). Знаходилося у відомстві Міністерства внутрішніх справ. Являлося найвищою становою організацією дворян-поміщиків у губернії.

Займалося усіма становими справами дворян: веденням родовідних книг, прийомом та виключенням зі стану, справами по опіці; вибирало губерньського предводителя дворянства та чиновників на адміністративно-судові посади, котрі заміщались у порядку дворянських виборів. Основна задача зібрання — захист політичних прав та привілей дворянства, охорона класових інтересів поміщиків, укріплення царського самодержавства. Ліквідоване у 1917 р. Великою Жовтневою соціалістичною революцією.

Укази Сенату (1803–1914 рр.). Журнали та протоколи дворянського зібрання (1800–1914 рр.). Родовідні книги дворян (1801–1803, 1873, 1876, 1884 рр.). Посімейні списки дворян (1832–1834 рр.) та іменні списки дворян (1801–1841 рр.). Списки осіб, що клопотали про затвердження в правах дворянства і список осіб, незатверджених в правах дворянства. Алфавітні покажчики протоколів про затвердження в дворянстві (1801, 1833–1865 рр.) і посімейні списки дворян (1832–1834 рр.), алфавіти табулярних книг (1870–1873 рр.).

Реєстри указів Сенату (1829–1838, 1903–1907 рр.), реєстри справ про осіб, затверджених в правах дворянства (1866, 1868 рр.), справ польської шляхти, що клопотали про затвердження у правах дворянства (1864, 1865, 1867 рр.), справ про зарахування дітей до дворянських родів батьків (1861–1868 рр.), настільні реєстри дворянського зібрання (1824–1826, 1829, 1845–1853, 1869 рр.).

Справи про дворянське походження. Справи про дворянське походження роду письменника Володимира Галактіоновича Короленко (спр. ф., 1, 3037), видатного російського механіка та винахідника XVIII ст. Андрія Костянтиновича Нартова (спр. ф., 1, 4046).

ДВОРЯНСЬКІ ОПКИ

4 фонди, од. зб. 1207, 1819–1917 рр.

Створені на підставі "Заклади для управління губернією" від 7 листопада 1775 р. (ПЗЗ, 1775, 14392). Відносилися до відомства Міністерства юстиції. Діяли під головуванням повітового предводителя дворянства. Виконували наступні функції: опікувались малолітніми сиротами та вдовами дворянського походження, їхніми маєтками та справами, управління секвестрованими та спірними дворянськими маєтками, реві-

зія звітів опікунів по опікунському управлінню маєтками. Ліквідовані у 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 90).

Укази Сенату і Волинського губернського правління. Циркуляри міністерства юстиції та Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора.

Протоколи Волинського губернського правління (1824–1827, 1831, 1845–1849 рр.), і Житомирської дворянської опіки (1828–1834, 1838–1871 рр.).

Звіти опікунів, відомості про стан маєтків, що знаходяться у віданні Житомирської (1824, 1844–1847, 1854–1864 рр.), Новоград-Волинської (1862–1883, 1903 рр.), і Радомисльської (1905 р.) дворянських опік.

Повідомлення Житомирського земського та повітового судів про прийом на опіку поміщицьких маєтків за казенні недоїмки (1844, 1845, 1857, 1858 рр.). Інвентарні описи маєтків Житомирського староства (1829 р.).

Справи про призначення опікунів на малолітніми сиротами дворянського походження, про встановлення адміністративного управління над маєтками померлих поміщиків та маєтками поміщиків, які не розраховалися з боргами.

- Бердичівська, *ф. 604, од. зб. 396, 1843–1915 рр.*
- Житомирська, *ф. 4, од. зб. 781, 1819–1871 рр.*
- Новоград-Волинська, *ф. 542, од. зб. 20, 1862–1903 рр.*
- Радомишльська, *ф. 525, од. зб. 10, 1902–1917 рр.*

ВОЛИНСЬКИЙ ГУБЕРНСЬКИЙ ДВОРЯНСЬКИЙ КОМІТЕТ У СЕЛЯНСЬКИХ СПРАВАХ

Ф. 415, од. зб. 1, 1858–1859 рр.

Створений рескриптом царя Олександра II від 1858 р. з метою підготовки проекту селянської реформи у інтересах самодержавства та поміщиків. Підпорядковувався Головному дворянському комітету по селянській справі. Являвся виборним дворянсько-поміщицьким органом. Ліквідований по закінченню своєї діяльності у 1859 р. (ПЗЗ, 1859, 54280).

Протоколи засідань та постанови губернського дворянського комітету по питанням розробки проекту селянської реформи: про збереження за поміщиками невід'ємного права власності на усю землю – зручну та незручну, на ліси, води та

усякого роду угіддя, з усіма мінеральними багатствами на поверхні та у надрах землі; про заборону продажу селян без землі і збереженні за поміщиками права продажу населених селянами угіддя; про умову відміни кріпосного права на селян та дворових людей, про право викупу селянами земель, про розміри селянських наділів, про види і розміри повинностей; про розмежування казенних та поміщицьких земель, про шляхи подальшого розвитку сільського господарства.

Особливі думки членів комітету по окремим питанням селянської реформи.

Додатки до проекту Положення про селянську реформу у Волинській губернії.

ЖИТОМИРСЬКА РЕМІСНИЧА УПРАВА

Ф. 65, од. зб. 226, 1849–1902 рр.

Заснована згідно "Грамоті на права та вигоди містам Російської імперії" від 21 квітня 1785 р. (ПЗЗ, 1784–1788, 16187). Відносилася до відомства Міністерства внутрішніх справ. Представляла собою орган ремісничого станового самоуправління, являлася бюрократичним, поліцейським та фіксуючим органом зажиточного прошарку майстрів, яким фактично дозволялось безконтрольно експлуатувати підмайстрів та учнів. Займалась проведенням випробувань та видачі свідоцтв на звання майстра та підмайстра, затвердженням на посаді цехових старшин, прийомом у члени ремісничих цехів та виключенням із них, стягненням штрафів за порушення цехових правил, розбором конфліктів між майстрами та підмайстрами, між майстрами та замовниками, збором цехових обкладань на утримання управи. Ліквідована у 1902 р. (спр. ф., I, 300).

Постанови та розпорядження Волинської губернської (1880, 1881 рр.) та Житомирської (1896, 1897 рр.) ремісничих управ.

Протоколи Житомирської управи (1890, 1893, 1899–1902 рр.) та цехів (1849–1852 рр.), про перевірку ремісників у знаннях ремесел. Звіти Житомирського ремісничого управління (1900, 1901 рр.).

Громадські вироки ремісників про вибір експертів та довірених для розбору спірних питань. Присяги вибраних експертів та довірених (1878 р.) Реєстри ремісників різних цехів (1858, 1870, 1876, 1878, 1879 рр.), реєстри скарг, котрі надійшли до управи (1901 р.).

Прохання ремісників про видачу їм свідоцтв на право займатися ремеслом та про дозвіл займатися ремеслом без свідоцтв.

ВОЛИНСЬКА ГУБЕРНСЬКА ЗЕМСЬКА УПРАВА

Ф. 183, од. зб. 1352, 1904–1919 рр.

Створена у 1904 р. під назвою – Волинська губернська управа по справам земського господарства (ПЗЗ, 1903, 22757). У 1911 р. замінена губернською земською управою (СУ та РП, 1911, 419). Знаходилася у віданні Міністерства внутрішніх справ. До 1911 року її склад назначався, з 1911 р. – вибирався на три роки губернським земським зібранням. Являлась виконавчим органом по справам земського господарства. Розпорядча влада належала до 1911 р. губернському комітету по справам земського господарства, з 1911 р. – губернському земському зібранню. Земській управі були передані у 1904 р. функції скасованого наказу суспільного піклування, справи по губернським земським повинностям, котрі знаходились у віданні губернського розпорядчого комітету, справи по управлінню лікувальною та ветеринарною частинами у повітах та справи по взаємному страхуванню майна. На губернську земську управу полягало: створення проектів земських кошторисів та розгорток, спостереження за надходженням земських доходів, витрачання сум земських зберігань, ведення під спостереженням земського зібрання позовів по майновим справам земства, представлення наступному зібранню звітів про свою діяльність та грошових оборотів, здійснення керівництва та контролю за діяльністю повітових земських управ. Земські заклади являлися опорними пунктами ліберальних поміщиків і ліберальних буржуа. У роки громадянської війни на Україні користувалися контрреволюційними правліннями для боротьби проти встановлення Радянської влади. Скасована у 1919 р. Радянською владою (ф. р-28, 5, 1).

Циркуляри та розпорядження Міністерства внутрішніх справ, Головного управління по справам земського господарства, волинського губернатора, губернської земської управи.

Інструкція для повітових продовольчих комісій і проект інструкції для земських опікунів Волинської губ. Інструкція лікарям по наданню хірургічної допомоги пораненим на фронтах воєнних дій (1914 р.). Устави Волинської школи садових робітників (1910 р.) та пенсійної каси службовців у земствах Волинської губ. (1913 р.). Правила участі земських установ у керівництві господарчою частиною шкіл Міністерства освіти та церковно-приходських шкіл (1904 р.).

Протоколи та журнали губернської та повітових управ по справам земського господарства та земських управ. Протоколи засідань економічного та меліораційного бюро земської управи (1912 р.), губернської продовольчої комісії (1907–1909 рр.), повітових лікувальних рад (1906, 1907, 1913, 1914 рр.), губернського з'їзду та повітових нарад ветеринарних лікарів (1917, 1918 рр.), педагогічних рад Житомирської фельдшерсько-акушерської школи (1904, 1910, 1911 рр.) та Житомирської ветеринарно-фельдшерської школи (1918 р.), з'їзду районних інспекторів та дільничих агентів по страхуванню (1913 р.).

Звіти про діяльність губернської та повітових земських управ (1904–1916 рр.). Звіти Житомирського комітету Російського товариства "Червоного Хреста" (1905 р.), губернської земської лікарні (1915 р.), земських сільськогосподарських складів (1912–1914 рр.), череп'яних та бетонних майстерень (1914), посередницького бюро управи (1915, 1916 рр.) та судово-ощадних кас службових та земських установ (1907, 1912–1916 рр.).

Доповіді управи I–VI-річних зібрань губернського комітету по справам земського господарства (1904–1909 рр.), губернському земському зібранню I–V сесій (1911–1915 рр.). Доповіді про історію розвитку земської ветеринарії в губернії (1913 р.), про роботу лікувальних дільниць (1906, 1907 рр.), про організацію меліорації (1911 р.), про стан бджільництва на Волині (1910, 1912 рр.). Огляди діяльності губернської земської каси дрібного кредиту (1910, 1911, 1914 рр.). Праці I Волинського з'їзду представників закладів дрібного кредиту у м. Рівне. (1910 р.).

Лікувально-санітарна хроніка (1910–1912, 1916 рр.), ветеринарна хроніка (1910–1914 рр.).

Відомості про діяльність сільських медичних працівників по повітам, про проведення робіт по укріпленню пісків (1913 р.), про стан церковно-приходських шкіл (1904 р.), про надходження страхових платежів (1913, 1914 рр.), про довідкові ціни на робочу силу та будівельні матеріали у Ковельському повіті (1905–1907 рр.), про ціни на продовольчі продукти та фураж (1905–1912 рр.), про число малолітніх та неповнолітніх злочинців, котрі перебувають у тюрмах губернії (1904–1907 рр.).

Постанови, доноси, акти, листування та інші матеріали про

утримання арештних будинків та земської пошти, про стягнення земських податків, про передачу у відомство земств сум коробочних податків, про передачу ветеринарної справи з органів правління у розпорядження земств та міських самоуправлінь, про стан дорожньо-будівельних робіт, ремонт та утримання під'їзних шляхів, будівництво мостових, про проведення меліорації, про устій хмільників, про організацію виставки насіння у м. Житомирі у 1910 р. та виставці бджільництва у 1913 р., про участь у Північно-Російському товаристві по закупівлі машин, про відкриття сільськогосподарських складів при районних агрономічних бюро, про ревізію продовольчих складів у повітах, про створення та відкриття лікувальних осередків у повітах, про будівництво сільських лікувальних пунктів та лікувально-ветеринарних амбулаторій, про відкриття у Житомирі інституту віспи та ветеринарно-фельдшерської школи, про зміст "богоугодних" закладів, про розділ губернії по страховим відділенням та по іншим питанням.

Кошториси та проекти кошторисів земських втрат (1904–1918 рр.). Список кредитних і судово-ощадних товариств (1914 р.). Списки землевласників Волинської губ., котрі мали право на участь у виборах земських гласних на триріччя з 1914 р. (спр. ф., 1, 112), списки гласних Волинської губ. (1912 р. – спр. ф., 1, 125).

ПОВІТОВІ ЗЕМСЬКІ УПРАВИ

3 фонди, од. зб. 404, 1904–1919 рр.

Засновані у 1904 р. як повітові управи по справам земського господарства (ПЗЗ, 1903, 22757). У 1911 р. були перетворені у повітові земські управи. Відносилися до відомства Міністерства внутрішніх справ, безпосередньо підпорядковувалися до 1911 р. – повітовим комітетам по справам земського господарства, з 1911 р. – повітовим земським зібранням, а також Волинській та Київській губернським земським управам. Виконували у повітах функції, аналогічні функціям губернської земської управи. Скасовані у 1919 р. Радянською владою. У наявності є документи з 1888 р. (особові справи вчителів земських училищ).

Постанови Житомирської повітової земської управи про надання допомоги на будівництво шкіл (1918 р.).

Акти ревізії однокласних та двокласних земських училищ (1917, 1918 рр.) та акти передачі церковно-приходських шкіл у відомство повітового земства (1917 р.). Протоколи засідань педагогічних рад та екзаменаційної комісії шкіл (1917, 1918 рр.). Звіти про стан та роботу земських училищ (1917, 1918 рр.).

Рішення сільських зборів населення Житомирського повіту польської національності з проханням про відкриття польських шкіл (1917 р.).

Переписки з училищами про перетворення однокласних училищ на двокласні, а двокласні – у вищі навчальні, про перехід на викладання українською мовою (1917 р.). Листування з Київською губернською земською управою про надання устаткування для шпиталів, про відкриття аптек, про стан санітарної справи у Радомишльському повіті.

- Бердичівська, ф. 618, од. зб. 41, 1900–1919 рр.
- Житомирська, ф. 276, од. зб. 356, 1904–1919 рр.
- Радомишльська, ф. 523, од. зб. 7, 1914–1918 рр.

СТАТИСТИЧНЕ БЮРО ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНСЬКОЇ ЗЕМСЬКОЇ УПРАВИ

Ф. 206, од. зб. 155, 1912–1919 рр.

Засноване у 1912 р. на підставі постанови Волинського губернського земського зібрання від 15 грудня 1911 р. (спр. ф., 1, 38). Знаходилося у відомстві Міністерства внутрішніх справ, безпосередньо підпорядковувалося губернській земській управі. Займалося проведенням сільськогосподарської (економічної), оціночної та страхової статистики у губернії – обліком та розробкою даних про народонаселення, господарства приватних власників, розміри посівних площ та урожайності, про довідкові ціни на продовольчі товари, фураж, робочу силу, будматеріали, про стан цукрових, винокурних, пивоварних, тютюнових, сірникових підприємств та ін. Скасоване Радянською владою у 1919 р.

Циркуляри та розпорядження Головного управління землевпорядкування та землеробства, Волинського губернського статистичного комітету та статистичного бюро губернської земської управи, губернського по земським та міським справам присутствія. Постанови I Всеукраїнської наради статистів у м. Києві 10–13 грудня 1917 р. та з'їзду земських, міських та правлінських статистів (1916, 1917 рр.).

Накази по губернській земській управі (1914 р.).

Інструкції Міністерства землеробства про проведення Всеросійського сільськогосподарського переписів у 1916 та 1917 рр.

Протоколи нарад повітових агрономів, статистів, поштовиків та геологів; наради при губернській земській управі про питанням обстеження лугів та боліт Волинської губ., ботанічного обстеження Житомирського повіту, геологічного обстеження Новоград-Волинського, Заславського та Рівненського повітів (1913 р.), проведення сільськогосподарських переписів (1916 р.); протоколи засідань організаційного бюро по питанням розвитку свинарства (1916 р.).

Плани робіт по вивченню дорожнечі (1915 р.). Проект плану робіт по оцінці нерухомого майна у містах та містечках Волинської губ. (1913 р.). Примірна програма обстеження під'їзних шляхів у губернії (1916 р.).

Доповіді бюро губернському земському зібранню 5-ї та 6-ї наступних сесій (1915, 1916 рр.), доповіді про ґрунтове дослідження Волинської губ. (1914 р.), про зроблену роботу, по сільськогосподарській статистиці (1914 р.), по статистично-економічному дослідженню Волині (1916 р.), про протидію селян Межирицької вол. Рівненського повіту, сільськогосподарському перепису (1917 р.). Доповіді повітових земських управ про організацію статистичних відділів при управах (1916 р.).

Огляд про стан сільського господарства у губернії (1911 р.).

Матеріали сільськогосподарського перепису (1916, 1917 р.). Відомості про народонаселення у губернії у 1898, 1910 та 1918 рр., про розміри поміщицьких та селянських землеволодінь по волостям губернії (1913 р.), про орендні ціни на землю (1914 р.), про стан урожаю озимих та ярих хлібів (1914, 1915 рр.), про розміри церковних землеволодінь (1916 р.), про кількість надільних та казенних земель, котрі належали підприємствам та організаціям (1917 р.), про кількість землі у володіннях селянського поземельного банку на 1 червня 1917 р., про торгові та промислові підприємства у Луцькому повіті (1913 р.), про довідкові ціни на продовольчі товари, фураж, робочу силу, на лісні та інші будівельні матеріали (1913, 1915–1917, 1919 рр.), про запаси хліба у Російській імперії на 1 лютого 1916 р., про

забезпеченість населення Волинської губ. зерновими продуктами (1917 р.), про хід організації та про склад волосних Рад та селянських комітетів після лютневої революції (1917 р.).

Діаграми про урожайність жита, пшениці, ячменю, гречки, вівса, картоплі (1909–1914 рр.), руху середньої погубернської ціни на селянського коня (1910–1914 рр.), на жито (1911–1914 рр.), ячмінь та сіно (1912–1914 рр.). Карта поділу Волинської губ. на райони по урожайності польових культур (спр. ф., 1, 39).

Облікові картки Всеросійського перепису міського населення по м. Черняхів (1917 р.). Перелік містечок та залізничних станцій (1916 р.), волостей (1917 р.). Список хліботоргових районів Волинської губернії та їх склад (1917 р.).

Скарги власників нерухомого майна на неправильну оцінку їх власності.

ІІІ. ФОНДИ УСТАНОВ СУДУ, ПРОКУРАТУРИ ТА ОХРАНКИ

ВОЛИНСЬКИЙ ГОЛОВНИЙ СУД

Ф. 16, од. зб. 3852, 1796–1831 рр.

Створений в березні 1797 р. замість палат цивільного та кримінального суду в зв'язку із ліквідацією Павлом І тих установ, які були введені на Україні в 1783 р. Катериною ІІ відповідно до Запровадження про губернії 1775 р. та відновленням установ, що існували до 1783 р. (спр. ф., 4, 27 та 862). Знаходився у введенні Міністерства юстиції. Був вищою судовою інстанцією в губернії, складався з канцелярії, І (кримінального) та ІІ (цивільного) департаментів. Періодично – в 1809, 1820 та 1826 рр. – додатково утворювався тимчасовий департамент для розгляду кримінальних справ. Захищав інтереси заможних класів. Ліквідований у 1831 р. (ПЗЗ, 1831, 4894).

Укази Сенату, мінського, волинського, брацлавського та подільського генерал-губернаторів.

Постанови і вироки І департаменту (1797 р.) та ІІ департаменту (1797–1800, 1809, 1813, 1815, 1822, 1826, 1828 рр.) головного суду. Протоколи палат цивільного і кримінального суду (1796 р.), І департаменту (1799–1831 рр.) та ІІ департаменту (1800, 1802–1804, 1806, 1807, 1809–1818, 1820, 1822–1825, 1827–1831 рр.) головного суду, протоколи спільних засідань І та ІІ департаменту (1797, 1799 рр.), Волинського совісного суду (1796 р.).

Судові справи: про непокору селян поміщикам, про підпали селянами поміщицьких будівель, висловлювання проти царя та православної церкви; про смерть селян від знущань поміщиків, про селянина, який помер від побоїв, завданих священиком за відмову від сповіді; про накладення заборони на маєтки різних осіб та зняття заборони, про затвердження духовних заповітів, про видачу поміщикам заставних посвідчень на їхні маєтки та посвідчень про "благонадійність" маєтків, про боргові претензії, про продаж за конкурсом поміщицьких маєтків, про розподіл маєтків між кредиторами, захоплення поміщиками церковної землі, про спори між поміщиками за ділянки землі.

Судові справи про затвердження духовного заповіту гене-

рал-доньками (1815 р. – спр. ф., 2, 891) та про накладення заборони на ці маєтки за борги покійного князя (1816 р. – спр. ф., 2, 942).

Відомості нижніх розправ та магістратів про вирішені та невіршені судові справи (1796 р.); відомості про справи на колодників, розглянуті судами I інстанції (1796 р.).

Книга пропозицій мінського, волинського, брацлавського та подільського генерал-губернаторів (1796 р.), книга реєстрації указів Волинського губернського магістрату (1796 р.). Реєстр справ I департаменту головного суду (1797 р.).

Рапорти повітових нижніх земських судів про їх відкриття (1796 р.). Повідомлення Волинського губернського правління про відкриття земських та підкоморських судів (1797 р.), про видання царським урядом маніфесту, що зобов'язував селян до неухильної покори поміщикам (1797 р.).

ВОЛИНСЬКА ПАЛАТА ЦИВІЛЬНОГО СУДУ

Ф. 17, од. зб. 7957, 1831–1872 рр.

Заснована в серпні 1796 року в зв'язку з утворенням Волинської губернії (ф. 16, 4, 48 та 774). У березні 1797 року разом з палатою цивільного суду замінена Волинським головним судом. Відновлена в 1831 р. (ПЗЗ, 1841, 4894). Складалася з дворян-поміщиків, майнові права яких захищала. Знаходилася у введенні Міністерства юстиції. Була в губернії вищою інстанцією для верхніх земських судів, повітових судів, верхніх розправ та повітових магістратів. Розглядала та вирішувала цивільні справи, що надходили по апеляціям та в порядку ревізії з підвідомчих судових установ. Ліквідована в 1871 р. (ПЗЗ, 1871, 49750).

Укази і циркуляри Сенату. Циркуляри і розпорядження Міністерства юстиції, київського, волинського та подільського генерал-губернаторів, Волинського губернського правління, губернського прокурора.

Рішення палати цивільного суду (1833–1842, 1860, 1862, 1865, 1867 рр.), протоколи палати (1832–1871 рр.).

Судові справи: про боргові претензії до бувших власників конфіскованих маєтків, про видачу поміщикам заставних посвідчень на маєтки, про здійснення купчих кріпостей на продаж маєтків, ділянок землі, лісу, про затвердження контрактів

на передачу в оренду маєтків; про затвердження духовних заповітів та роздільних актів на нерухоме майно, про здійснення дарчих надписів, про накладення заборони на маєтки дворян, про продаж маєтків за конкурсом, про встановлення опіки над малолітніми дітьми дворян та нерухомим майном померлих поміщиків; справи за апеляційними скаргами на рішення повітових судів; за позовами та спорами між поміщиками, поміщиками та церквою, казною за ділянки землі та лісу.

Нотаріальні акти, затвержені палатою (1848, 1853, 1859, 1863, 1867, 1869 рр.).

Рапорти повітових судів та міських магістратів про затвердження ними різного роду майнових угод. Повідомлення палати стряпчому казенних справ про стан виморочного майна (1844 р.). Табулярні книги палати (1846–1855, 1859, 1860, 1865, 1870 рр.).

ВОЛИНСЬКА ПАЛАТА КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Ф. 18, од. зб. 2153, 1831–1871 рр.

Заснована у серпні 1796 року в зв'язку з утворенням Волинської губернії (ф. 16, 4, 48 і 774). У березні 1797 року разом з палатою цивільного суду замінена Волинським головним судом. Відновлена в 1831 р. (ПЗЗ, 1841, 4894). До складу палати кримінального суду входили дворяни-поміщики, майнові права яких захищала, використовувалася для боротьби з революційним та суспільно-прогресивним рухом. Знаходилася у введенні Міністерства юстиції. Була в губернії вищою інстанцією для верхніх земських судів, повітових судів, верхніх розправ та міських магістратів. Розглядала та вирішувала кримінальні справи, що надходили по апеляціям та в порядку ревізії з підвідомчих судових установ. Ліквідована в 1871 р. (ПЗЗ, 1871, 49750).

Укази і циркуляри Сенату. Циркуляри Міністерства юстиції, київського, волинського та подільського генерал-губернатора, Волинського губернського правління.

Протоколи (1832–1871 рр.) і вироки палати (1853, 1859, 1861, 1863–1871 рр.).

Судові справи: за скаргами селян на жорстоке пригноблення їх поміщиками та економами, примушування відроблять панщину навіть у святкові дні, застосування нелюдських тілесних покарань; про продаж кріпосних селян, накладення кай-

данів, про підпали селянами поміщицьких будівель, самовільну вирубку лісу, заклики до непокори поміщикам, відмови від уставних грамот, від сплати податі, викупних платежів, казенних недоїмок; за звинуваченням дворян, міщан, селян та інших осіб в таємному виготовленні та зберіганні зброї, пороху; розповсюдженні віршів, прокламацій, книг та газет антиурядового змісту.

ПОВІТОВІ ТА ЗЕМСЬКІ СУДИ

7 фондів, од. зб. 8973, 1777–1872 рр.

В 1763 р. на підставі універсала гетьмана Розумовського, з дозволу Катерини II, були створені на Україні земські повітові суди відповідно до Литовського статуту. В 1783 р. Катериною II було розповсюджено на Україні, що ввійшло в дію як Запровадження про губернії 1775 р., котрим передбачалося створення повітових судів. У кінці 1796 р. Павло I відновив управління та судоустрій, що проіснував до 1783 р. В 1831 р. у зв'язку з польським повстанням були ліквідовані усі польські установи та повітові земські суди, що стали називатися суди повітові (ПЗС, 1831, 4894). Відносилися до Міністерства юстиції, безпосередньо підпорядковувалися: до 1831 р. — Волинському головному суду, з 1831 р. — палатам цивільного та кримінального судів. Були становими судами для розгляду цивільних та кримінальних справ місцевого дворянства, а пізніше — усіх станів, окрім міських. Як і інші судові інстанції захищали інтереси самодержавства та поміщиків. Ліквідовані у 1872 р. (ф. 13, 1, 391).

Укази Сенату. Циркуляри, накази і розпорядження Міністерства юстиції, київського, подільського та волинського генерал-губернаторів, Волинського головного суду, Київської палати цивільного суду, Волинської палати головного суду. Циркуляр Житомирського повітового стряпчого про збір пожертвувань на спорудження в м. Новограді-Волинську пам'ятника на честь тисячоліття російської держави (1860 р.).

Протоколи Волинського губернського правління (1797–1799 рр.), Київського головного суду (1823 р.), Новоград-Волинського (1797–1814, 1822, 1826, 1827, 1831, 1832, 1834, 1835, 1837, 1841, 1843, 1845–1872 рр.), Радомисльського (1800–1872 рр.), Овруцького (1801–1832, 1854–1872 рр.), Житомирського (1800–1872 рр.), повітових судів, конкурсних управлінь Житомирського повіту (1849–1855 рр.).

Судові справи: за скаргами селян на жорстоке поводження до них поміщиків, незаконне зарахування вільних людей до кріпосних, примушування відробляти панщину в святкові дні, застосування тілесних покарань, про смерть селян від знущань, про повстання селян с. Швайківка Житомирського повіту проти поміщика Узембло та супротив військовому загону, що був присланий для приборкання повсталих (ф. 2, 1, 401), про підпали селянами поміщицьких маєтків, про самовільну вирубку казенного та поміщицького лісу, про таємне зберігання зброї, пороху, куль, розповсюдження політичної літератури проти царського самодержавства, в тому числі статті А. І. Герцена, опублікованої в журналі "Колокол" № 94 за 1861 р. (ф. 2, 1, 1020); про затвердження дворян, селян та інших осіб у правах спадщини, видачу селянам відомостей про викуплені ними в поміщиків ділянки землі.

Особиста справа про службу в Житомирському повітовому суді батька письменника В. Г. Короленка – Г. А. Короленка (ф. 2, 1, 71).

Звіти Радомисльського повітового стряпчого (1865 р.) установ Радомисльського повіту, підвідомчих повітовому стряпчому (1860, 1861, 1863, 1867 рр.). Відомості про арештантів, які утримувалися в Новоград-Волинській міській в'язниці (1845, 1846, 1856, 1860–1862 рр.), в Радомисльській в'язниці (1860–1867, 1870–1872 рр.), про кількість розглянутих справ за проханням селян щодо звільнення їх від кріпосної залежності (1861 р.), про кількість нотаріальних актів, здійснених в Радомисльському повітовому суді (1856–1859 рр.).

Акти ревізії роботи судових слідчих Радомисльського повітового суду (1867 р.), акти ревізії архіву Новоград-Волинського повітового суду (1847 р.); актова книга Овруцького повітового суду (1777–1802 рр.).

Реєстри судових справ Новоград-Волинського (1797–1799 рр.), Овруцького (1778, 1780, 1781, 1783, 1786, 1789–1793, 1795–1801 рр.), Радомисльського (1861, 1863, 1867–1872 рр.), та Житомирського (1833–1840 рр.) повітових судів.

- Житомирський, ф. 2, од. зб. 1275, 1795–1872 рр.
- Житомирський земський, ф. 308, од. зб. 7, 1806–1857 рр.
- Махнівський, ф. 601, од. зб. 2153, 1796–1872 рр.

- Миропільський, ф. 713, од. зб. 1, 1779–1783 рр.
- Новоград-Волинський, ф. 10, од. зб. 955, 1820–1871 рр.
- Овруцький, ф. 13, од. зб. 723, 1777–1872 рр.
- Радомисльський, ф. 304, од. зб. 3859, 1790–1881 рр.

ВОЛИНСЬКА ОБ'ЄДНАНА ПАЛАТА КРИМІНАЛЬНОГО І ЦИВІЛЬНОГО СУДУ

Ф. 19, од. зб. 10592, 1871–1880 рр.

Створена в 1872 р. в результаті об'єднання палат кримінального та цивільного суду (ПЗЗ, 1871, 49750). Відносилася до Міністерства юстиції. Була вищою губернською інстанцією з розгляду кримінальних та цивільних справ. Ліквідована в 1880 р. (ПЗЗ, 877, 57589; 1880–1881, 61093). Функції перейшли до знову створених Житомирського та Луцького окружних судів.

Укази Сенату і циркуляри Міністерства юстиції.

Протоколи і рішення судових (1872–1880 рр.) та розпорядчих (1876–1880 рр.) засідань, загальних зборів (1878 р.) палати.

Судові справи: про катування селян поміщиками, про випадки смертей селян, що настали внаслідок побоїв; про непокору селян поміщикам, про відмову від сплати викупних платежів, про захоплення селянами поміщицької землі, знешкодження межових знаків, самовільну вирубку лісу та підпали поміщицьких та казенних лісів, про відправлення селян на поселення до Сибіру за вирубку казенного лісу, про виступи проти релігії, про таємне зберігання зброї, про опір селян правлячій владі; про накладення заборони на маєтки, про здійснення купчих та інших нотаріальних актів; про укладення контрактів на утримання оброчних статей, про розподіл майна між спадкоємцями, про затвердження в правах спадщини, про відмову від спадку, про видачу селянам відомостей про викуплені ними ділянки землі. Нотаріальні акти, затверджені палатою (1872, 1875–1880 рр.). Справи про вбивства, самовбивства селян, підпали, побої та ін.

Опис 8 документів з 1545 по 1794 р., що були знайдені серед матеріалів Волинської об'єднаної палати та призначених для відправлення в Московський архів (1876 р.).

ЖИТОМИРСЬКИЙ ОКРУЖНИЙ СУД

Ф. 24, спр. 32022, 1880–1919 рр.

Створений у 1880 р. (ПЗЗ, 1880–1861, 61093). Знаходився у введени Міністерства юстиції, безпосередньо підпорядковувався Київській судовій палаті. Був поділений на відділення кримінального та цивільного суду. Його функції розповсюджувались на Житомирський, Овруцький, Старо-Костянтинівський, Заславський, Новоград-Волинський та Острозький повіти. Скасований у 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 141).

Укази Сенату. Циркуляри, укази і накази Міністерства юстиції, Київської судової палати, Житомирського окружного суду.

Протоколи Сенату (1881, 1882 рр.), Київської судової палати (1896 р.), загальних зборів Житомирського окружного суду (1880–1916 рр.), судових засідань суду (1882, 1883, 1885–1892, 1904–1911, 1917, 1918 рр.). Протоколи, рішення і постанови конкурсних управлінь (1875–1912 рр.).

Звіти про діяльність суду (1880–1905, 1908–1917 рр.). Звітні відомості про діяльність судових слідчих (1880–1913 рр.), старшого нотаріуса суду (1881–1887, 1892–1895, 1899–1915 рр.), судових приставів (1881–1910 рр.). Переліки справ, розглянутих судом в 1918 р.

Судові справи: за скаргами селян на катування, жорстоке поводження до них поміщиків; про захоплення селянами землі у поміщиків, самовільну вирубку та підпали поміщицького та казенного лісів, про потраву посівів та пасовиськ у поміщицьких економіях; про виступи селян проти поміщиків та страйки сільгоспробочих у період революції 1905–1907 рр., про заорювання поміщицької землі в 1917–1918 рр.; про розповсюдження серед міщан та селян політичних антиурядових прокламацій; за звинуваченням міщан та селян у висловлюваннях проти самодержавства та церкви, про втечі із в'язниці та заслання; за позовами селян до казни та поміщиків та за заподіяні каліцтва, про спори між селянами, селянами і поміщиками за ділянки землі та сінокоси; про затвердження в правах спадщини, про відмову від спадку; про накладення та зняття заборони на поміщицькі маєтки; про реєстрацію споживчих і кооперативних то-

вариств (1918 р.), справи про пограбування, вбивства, забої, підпали, перевищення влади тощо.

МИРОВІ СУДИ ЖИТОМИРСЬКОГО СУДОВО-МИРОВОГО ОКРУГУ

9 фондів, од. зб. 8506, 1872–1919 рр.

Засновані в 1872 р. (ПЗЗ, 1872, 50675). Відносилися до Міністерства юстиції, безпосередньо підпорядковувалися з'їзду мирових суддів судово-мирового округу. Обиралися з складу дворян, які володіли значною кількістю майна. Розглядали цивільні та кримінальні справи. Більш серйозні розглядали: спочатку – об'єднана палата кримінального та цивільного суду (до 1880 р.), затим – окружний суд. Ліквідовані в 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 141).

Укази Сенату. Циркуляри і накази Міністерства юстиції, волинського губернатора та з'їзду мирових суддів Житомирського судово-мирового округу. Постанови мирових суддів 3-ї, 4-ї та 7-ї дільниць судово-мирового округу (1898–1908 рр.).

Судові справи: за спорами між селянами, селянами та поміщиками за ділянки землі; за скаргами селян на незаконні дії судових приставів; про таємне зберігання зброї селянами, міщанами та іншими особами, невиконання вимог поліції, про вирубку казенного, церковного та поміщицького лісу, випас худоби в казенних лісних дачах, самовільне полювання та ловлю риби у поміщицьких лісах та ставах; про набуття володіння нерухомим майном; про затвердження в правах спадщини.

Місячні звіти мирових суддів 2-ї, 3-ї та 5-ї дільниць про кількість засідань та вирішених на них справ (1873, 1899–1902, 1907 рр.).

Алфавіти кримінальних справ мирових суддів: 1-ї дільниці (1891, 1895, 1899, 1900–1912 рр.), 3-ї дільниці (1900 р.), 4-ї дільниці (1882, 1884, 1887, 1889–1903, 1906–1909, 1916–1918 рр.), 5-ї дільниці (1879, 1882–1889, 1910 рр.), 6-ї дільниці (1885, 1887, 1888, 1894, 1895 рр.). Алфавіти цивільних справ мирових суддів: 3-ї дільниці (1903–1905 рр.), 4-ї дільниці (1880, 1882, 1885, 1886, 1892, 1898 рр.), 5-ї дільниці (1889, 1890 рр.), 6-ї дільниці (1887, 1888, 1891–1901 рр.), 7-ї дільниці (1885–1891, 1895–1903, 1908–1911 рр.).

Мирові судді Житомирського судово-мирового округу дільниць:

- 1-ї, м. Житомир, *ф. 168, од. зб. 115, 1887–1919 рр.*
- 2-ї, м. Житомир, *ф. 169, од. зб. 1010, 1882–1919 рр.*
- 3-ї, м. Житомир, *ф. 170, од. зб. 1009, 1884–1919 рр.*
- 4-ї, м. Житомир, *ф. 171, од. зб. 1001, 1872–1918 рр.*
- 5-ї, м-ко Горошки, *ф. 172, од. зб. 1000, 1873–1915 рр.*
- 6-ї, м-ко Чуднів, *ф. 173, од. зб. 520, 1885–1917 рр.*
- 7-ї, м-ко Черняхів, *ф. 174, од. зб. 713, 1876–1915 рр.*
- 8-ї, м-ко Янушпіль, *ф. 175, од. зб. 2123, 1876–1890 рр.*
- Додатковий мировий суддя, м. Житомир, *ф. 184, од. зб. 1015, 1898–1912 рр.*

З'ЇЗДИ МИРОВИХ СУДДІВ СУДОВО-МИРОВИХ ОКРУГІВ

2 фонди, од. зб. 7460, 1874–1919 рр.

Засновані у 1872 р. (ПЗЗ, 1872, 50675). Відносилися до Міністерства юстиції. Були вищою судовою інстанцією над мировими судами в судово-мировому окрузі. Склалися із дільничних та почесних мирових суддів, розглядали скарги на мирових суддів, апеляційні, касаційні та невирішені мировими судами справи. Ліквідовані у 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 141).

Укази Сенату і циркуляри Міністерства юстиції. Постанови Київської судової палати.

Протоколи (1875, 1877, 1880–1886, 1895, 1901, 1903, 1905, 1910–1919 рр.) і постанови (1875–1877, 1885, 1886, 1901, 1903, 1905, 1910–1919 рр.) Житомирського з'їзду мирових суддів.

Звіти Житомирського з'їзду мирових суддів (1916 р.). Звітні відомості про рух кримінальних та цивільних справ у мирових суддів (1873, 1874, 1878, 1881, 1885, 1889, 1893, 1894, 1896–1899, 1901–1905, 1914–1916, 1918, 1919 рр.), про діяльність судових приставів (1891, 1892, 1894, 1900, 1905, 1914, 1916, 1918, 1919 рр.), волосних суддів (1914 р.), верхніх сільських судів (1918 р.).

Скарги селян на рішення мирових суддів та приватних повірених (1905 р.), на незаконні дії судових приставів (1884, 1885 рр.).

Судові справи: за спорами між селянами, селянами та поміщиками за ділянки землі; про самовільну вирубку лісу селянами, міщанами та іншими особами та випас худоби в казенних, поміщицьких та церковних лісах, оранку поміщицьких сінокосів, про відмову від виконання вимог поліції, сільського управління, священнослужителів, про несвоєчасну приписку до призовної дільниці, про затвердження в правах спадщини.

Листування з почесними та дільничними мировими судьями про продаж нерухомого майна селян, міщан та інших осіб за несплату боргів за виконавчими листами; про святкування 25-літнього ювілею з дня відкриття мирових судових установ у Волинській губернії (1897 р.).

- З'їзд мирових суддів Житомирського судово-мирового округу, ф. 167, од. зб. 7436, 1874–1919 рр.
- З'їзд мирових суддів Новоград-Волинського судово-мирового округу, ф. 572, од. зб. 24, 1910–1914 рр.

ВОЛИНСЬКИЙ ГУБЕРНСЬКИЙ ПРОКУРОР

Ф. 349, од. зб. 158, 1856–1880 рр.

Посада губернського прокурора була впроваджена в 1796 р. у зв'язку з утворенням Волинської губернії (ПЗЗ, книга штатів, 1794). Відносився до Міністерства юстиції. В функції прокурора входило: спостереження за правильним і точним застосуванням та виконанням царських законів, порушення перед судом справ за порушення законів, нагляд за діяльністю урядових установ на місцях. Була юридичною вартою самодержавства у справі захисту інтересів експлуататорських класів. Посада губернського прокурора була скасована в 1880 р. (ПЗЗ, 1885, додаток до 3 тому, 1293-а).

Укази Сенату. Циркуляри і приписи Міністерства юстиції та Міністерства внутрішніх справ.

Урочне положення для Волинської губернії про повинності селян (1861 р.). Звернення волинського губернатора до волонських старшин, сільських старост та тимчасовозобов'язаних селян Волинської губернії з роз'ясненням царського маніфесту 19 лютого 1861 р. та закликом до покори поміщикам, введенням в дію уставних грамот.

Матеріали про громадський рух в губернії проти царського самодержавства у період 1861–1863 рр.

Листування з Міністерством юстиції про підробку чиновниками Волинського дворянського депутатського зібрання документів про дворянське походження; про діяльність повітових судів та з інших питань.

ВОЛИНСЬКЕ ОХОРОННЕ ВІДДІЛЕННЯ

Ф. 333, од. зб. 30, 1903–1904 рр.

Засновано в лютому 1903 р. як орган тайної поліції (спр. ф., 1, 18). Відносилось до Департаменту поліції Міністерства внутрішніх справ, безпосередньо підпорядковувалося губернатору. Було створено для боротьби із зростанням революційного руху на початку ХХ ст. та широким розповсюдженням соціал-демократичної пропаганди. Нарівні з іншими жандармсько-поліцейськими установами займалося політичним розшуком, влаштовувало гласний та негласний нагляд за особами, політично-неблагонадійними для царського самодержавства, вело боротьбу з розповсюдженням прокламацій та інших революційних видань. Ліквідовано в 1914 р. Функції політичного розшуку передало розшуковому відділу губернського жандармського управління.

Циркуляри і розпорядження Міністерства юстиції внутрішніх справ, Департаменту поліції. Положення Міністерства юстиції внутрішніх справ про начальників розшукових відділень. Щоденники Волинського охоронного відділення.

Донесення директора Житомирської 1-ї чоловічої гімназії про створення гімназистами таємної революційної організації. Звернення комітету Житомирської гімназійної організації до адміністрації гімназії та учнів з вимогою відмінити негласний нагляд за учнями, обов'язкові молебні по суботах тощо.

Листування з Департаментом поліції, охоронними відділеннями інших губерній, Волинським губернським жандармським управлінням про підсилення боротьби з революційним рухом, про нагляд за діяльністю осіб, які належали до різних політичних партій, за діяльністю єврейської партії "Бунд", про конфіскацію нелегальної літератури.

ВОЛИНСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ КИЇВСЬКОГО ЖАНДАРМСЬКОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ЗАЛІЗНИЦЬ

м. Новоград-Волинськ

Організовано в 1914 р. (СУ та РП, 1914, № 103, 1175). Відносилось до Департаменту поліції Міністерства внутрішніх справ. Виконувало функції царської жандармерії та поліції на залізницях. Ліквідовано в березні 1917 року після перемоги Лютневої буржуазно-демократичної революції.

Циркуляри, розпорядження, постанови і накази Департаменту поліції, київського, подільського та волинського генерал-губернаторів, Київського жандармського поліцейського управління залізниць, Волинського відділення Київського жандармського поліцейського управління.

Накази начальника Волинського відділення жандармського поліцейського управління про застосування дій для розшуку, встановлення спостереження та затримання осіб, підозрюваних у військовому шпіонажі. Протоколи засідань Волинського відділення (1916, 1917 рр.).

Повідомлення про будівництво залізничної лінії Шепетівка – Ямпіль – Збараж (1916 р.). Рапорти унтер-офіцерів начальника відділення про грабежі та інші пригоди на залізниці. Скарги робітників та селян про несплату їм платні за невиконані роботи на залізниці.

Листування з начальником Київського жандармського поліцейського управління, жандармами, унтер-офіцерами залізничних станцій Ігнатпіль, Коростень, Овруч про підсилення охорони залізниці, споруд та поштових вагонів, про хід будівельних робіт на залізницях, про перевезення та влаштування біженців з прифронтових районів у роки світової війни.

IV. ФОНДИ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ МАЙНА, ЗЕМЛЕРОБСТВА ТА ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ

ВОЛИНСЬКИЙ ГУБЕРНСЬКИЙ ЗЕМЛЕМІР

Ф. 263, од. зб. 2785, 1797–1876 рр.

Посада губернського землеміра введена в зв'язку з створенням Волинської губернії (ПЗЗ, 1797–1876, 17323, 17512). Призначався Межовим департаментом Сенату за поданням губернського правління, підпорядковувався губернському правлінню та губернатору. Відав всіма видами межування, починаючи з генерального та закінчуючи відмежування селянських наділів та поновлення меж та межувальних знаків. Займався питаннями розподілення польових межувальних та креслених робіт між повітовими землемірами, здійснював контроль за їх діяльністю, затверджував складені повітовими землемірами та перевірені особливими землемірами губернської кресленої палати, креслення, вирахування меж населених пунктів, доріг, казенних дач, поміщицьких маєтків, селянських наділів і т.д. Посада губернського землеміра скасована у 1919 р. Радянською владою.

Укази Сенату та Волинського губернського правління.

Учбові програми по математиці, геодезії та інші предмети для землемірів та креслярів (1847 р.).

Відомості межувальних робіт, намічених до виконання повітовими землемірами (1849, 1851, 1856–1856, 1858, 1859 рр.). Річні звіти землемірів (1835, 1839, 1843–1845, 1848–1854, 1856, 1857, 1863 рр.).

Відомості про географічне та економічне положення повітів Волинської губ. (1815 – спр. ф., 1, 316), про кількість міст, містечок, сіл та слобід в губернії, кількості землі під поселеннями, лісами, ріками, дорогами, болотами, розміри ділянок орних та сінокісних, казенної та власницької землі (1845, 1846, 1848–1852, 1854, 1855, 1857, 1859 рр.), про соціальний склад населення по повітах (1815 р.), про народонаселення та кількість будівель у містах Овручі, Ковелі, та Володимир-Волинську (1798 р.), про поштові дороги у губернії (1803, 1814, 1828 рр.), про розміри церковних земель власництва (1842 р.), про поезуїтські маєтки у Кременецькому повіті (1804 р.), про винокурний завод Дубенського повіту та їх виробничу потуж-

ність (1814 р.), про кількість дворів у селах та містечках Старокостянтинівського повіту (1819 р.). Донесення городничих про належність міст казні чи власникам та про кількість будинків у містах (1830 р.).

Справи про складання планів міст, містечок та сіл Волинської губ., казенних старостинських, поєзуїтських та поміщицьких маєтків, церковних земель, уніатських монастирів, спірних ділянок земель, про межкування Волинської губернії від суміжних та розмежування повітів, про перелічення поселень з одного повіту в інший, про відмежування поміщицьких маєтків від казенних, про вимірювання доріг та розділення їх на ділянки, про перевірку та виправлення карт повітів, про зняття копій та уточнення планів міст, про складання оцінних описів поміщицьких маєтків, про участь землемірів у проведенні люстрації казенних маєтків, у конкурсах на продаж з торгів та в розділі конфіскованих маєтків.

Справи про межкування маєтків князя М. І. Кутузова у Житомирському та Овруцькому повітах (1817, 1820–1823 рр. – спр. ф., 1, 371 та 478). Геодезичний журнал та докладне обчислення площі дач Ключа Волинського – володіння дочки князя Кутузова – Сорочинської (1859 р. – спр. ф., 1, 2149).

Польові журнали межкування Волинської губернії з Подільською (1799 р.), Київською (1808 р.) та Мінською (1809 р.) губерніями. Межувальні журнали по розмежуванню повітів (1805–1808, 1811, 1817, 1819, 1920 рр.).

Креслення та карти поштових доріг та повітів (1844 р.). Перелік казенних поселень Волинської губ. (1847 р.).

ВОЛИНСЬКА ГУБЕРНСЬКА КРЕСЛЯРНЯ

Ф. 60, од. зб. 5120, 1797–1919 рр.

Створена у зв'язку з утворенням Волинської губернії (ПЗЗ, 1789–1796, 17323, 17512). Була створена при губернському правлінню, знаходились у віданні Міністерства юстиції, мала межовий архів. Відала питаннями відновлення меж і межових знаків, приведення у виконання рішень по судово-межовому розгляду, виготовленням, перевіркою та видачею копій з планів і межових книг, збережених у її архіві; складала доповіді про межові та креслярні роботи. Ліквідована у 1919 р. Радянською владою.

Накази по відомству межової частини Міністерства юстиції. Циркуляри та розпорядження Управління межової частини, Головного управління землеустрою, міністерства землеробства, губернського правління, губернського землеміра, губернської землевпорядної комісії. Циркуляр Управління межовою частиною про створення при губернській креслярні межового архіву. Інструкція для губернських межових архівів (1872 р.).

Протоколи губернської креслярні (1875–1893 рр.).

Відомості і реєстри робіт, запланованих землемірами у натурі на літні періоди (1863, 1864, 1868, 1869, 1872, 1873, 1875, 1878, 1882–1887, 1890, 1891, 1893, 1895–1897, 1900, 1903, 1904, 1906, 1909–1913, 1916, 1918 рр.). Звіти, відомості про проведення межових та креслярних робіт (1859, 1869, 1874, 1878, 1879, 1882–1885, 1888–1897, 1899–1903, 1905, 1906, 1908, 1909, 1911–1916 рр.), про роботу землемірів землевпорядних комісій (1910–1914 рр.), про кількість вирішених у креслярні справ (1797 – 1857 рр.), про відстань між земськими поштовими станціями (1852, 1853, 1895 рр.).

Рапорти та донесення старшого землеміра губернської землевпорядної комісії про результати перевірки робіт землемірів по розверстуванню селянських наділів на хутора і відрубів (1911–1913, 1915 рр.). Рапорти, щоденники і наряди землемірів повітових землевпорядних комісій про пророблену роботу (1909, 1910, 1913–1915 рр.).

Справи про складання планів міст, містечок та сіл Волинської губ., військових та інших доріг, ділянок землі, відійшовши під устрій під'їзних шляхів, земель, відданих у оброк, і земель, належних церквам, поміщикам; про перевірку планів та інших межових документів, про видачу спілці селян і окремим селянам посвідчень та копій з планів на земельні ділянки; про обмежування церковних земель, розмежування черезполосних та спірних ділянок, розбивці селянських наділів на хутора і відруби, уточнення границь лісних дач, об відвід ділянок землі під забудову будинків, під кладовища і т.д.

Креслення частини м. Овруча з зазначенням кварталів та назв вулиць (1861 р. – спр. ф., 1, 149). Висновок губернського правління на план м. Овруча (1868 р.). Опис міжселищних та поштових доріг Волинської губ. (1868 р.), гербів Володимир-

Волинського, Дубенського та Луцького повітів (1891 р.). Геодезичний опис земельних ділянок (1882 р.).

ВОЛИНСЬКА ПАЛАТА ДЕРЖАВНОГО МАЙНА

Ф. 58, од. зб. 1620, 1840–1866 рр.

Утворена 1 березня 1840 р. (ПЗЗ, 1840, 13058; спр. ф., 1, 446). Знаходилась у відомстві Міністерства державного майна. Управляла казенними землями, лісними угіддями та іншими обочними статтями в губернії, а також здійснювала настирливу опіку — "опікування" над державними селянами: нагляд за волосними та сільськими установами, спостереження за відбуванням селянських повинностей, за проведенням народного перепису, переліченням селян з одного сільського товариства в друге. Контролювала та направляла діяльність окружних управлінь державного майна. Із запровадженням палати до неї відійшли от казенної палати функції господарчого, лісного відділення і тимчасового відділення для справ о конфіскованих маєтків. Скасована у 1866 р. (ПЗЗ, 1866, 44024). Свої уповноваження передала Управлінню державного майна по Волинській губ.

Укази Сенату. Циркуляри, накази та постанови Міністерства державного майна і Волинської палати державного майна.

Правила імператорського вільного економічного суспільства про влаштування виставок сільськогосподарських та промислових виробів у Петербурзі, Москві та у ряді губерній (1850, 1852, 1860 рр.).

Журнали засідань палати.

Звіти палати (1844, 1845 рр.). Відомості про народонаселення в губернії (1857 р.), про кількість державних селян по 8-й і 9-й ревізіям, чисельності однодворців, державних селян та "вільних людей", що підлягали відбуванню рекрутської повинності (1840, 1850, 1852, 1854, 1855 рр.), про розмір натуральних та суспільних повинностей, про недоїмки, зараховані за селянами (1858, 1860 рр.), про становище сільського господарства, промисловості, шляхів сполучення, доріг та мостів, про кількість відкритих начальних сільських шкіл та приходських училищ (1864 р. — спр. ф., 1, 644).

Перевірочно-люстраційні інвентарі, геометричні інвентарні описи, проекти орендних ферм казенних маєтків.

Листування з Міністерством державного майна, окружни-

ми управліннями державного майна, Волинською казенною палатою, Волинською ліквідаційною комісією, судовими закладами, відомості та інші матеріали про прийом у казенне відомство конфіскованих маєтків і лісів; про проведення і введення у дію перевіркою люстрації казенних маєтків, про суперечку між казною та власниками володінь за ділянки землі та лісу, про розмежування земель, про віддавання маєтків у орендне користування, про зарахування до державних селян осіб з інших станів, про виконання селянами натуральних та суспільних повинностей, про переведення селян на оброк, про проведення чергових рекрутських наборів, про скарги селян на обтяжування їх надмірними повинностями та рекрутськими наборами, про забезпечення утриманням православного духовенства та ін.

ХОЛМСЬКО-ВОЛИНСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕРОБСТВА І ДЕРЖАВНОГО МАЙНА

Ф. 107, од. зб. 1841, 1867–1919 рр.

Затверджено у 1866 р. під назвою – Управління державного майна по Волинській губ. (ПЗЗ, 1866, 44024). З 1 вересня 1903 р. перейменовано в Управління землеробства та державного майна по Волинській губ. (ПЗЗ, 1902, 21694). Після утворення Холмської губ. та передачі їй державного майна у введення Управління землеробства та державного майна по Волинській губ. останнє з 30 жовтня 1913 р. було перейменовано у Холмське-Волинське управління землеробства і державного майна (спр. ф., 1, 300). Знаходилось у введенні: до 1894 р. Міністерства Державного майна, з 1894 р. – Міністерства землеробства та державного майна, з 1905 р. – Головного управління землевпорядкування та землеробства, з 1915 р. по 1917 р. – Міністерства землеробства. Виконувало ті ж функції, які раніше виконувала палата Державного майна. Ліквідовано у 1919 р. Радянською владою (ф. р-1111, 8, 2).

Укази Сенату. Циркуляри Міністерства землеробства та державного майна, Головного управління землевпорядкування та землеробства, Міністерства землеробства, Холмське-Волинське управління землеробства і державного майна.

Протоколи засідання управління. Протоколи лісничих та постанови управління про накладання штрафу на селян за виробку казенного лісу (1906–1918 рр.).

Господарчі плани лісокультурних, лісовпорядкування та лі-

сових робіт по лісництвам (1906–1908, 1913–1918 рр.) і акти проведення лісокультурних робіт (1912–1919 рр.). Пояснювальна записка к плану гідротехнічних досліджень і робіт на п'ятирічний період з 1912 по 1916 р.

Звіт і відомості про хід гідротехнічних робіт у казенних лісах і лугах (1892–1902, 1910 рр.). Доповіді інженера-гідротехніка про відновлювання осушувальних робіт та про піддержання існуючих осушувальних споруд у Волинському Поліссі (1912 р.), про стан гідрометричних та метеорологічних робіт на Волині у 1914 р. та про організації їх у 1915 р. Звіт про стан хмільництва на Волині (1913 р.).

Проекти перевірконо-люстраційних інвентарів казенного майна (1867–1869 рр.).

Відомості та зведення про хід ліквідації казенних земель (1910–1916 рр.), про надходження земських зборів з казенного нерухомого майна (1912–1918 рр.), про доходи та розходи спеціальних коштів Білокриницької сільськогосподарської школи (1904, 1905 рр.), Ледуховської сільськогосподарської школи (1915 р.), про збитки, заподіяних Білокриницькій школі австрійськими військами у період імперіалістичної війни (1916 р.).

Публікаційні відомості, об'яви, кондиції, контракти, торгівельні листи про продаж з торгів і віддачі у оренду ділянок землі, лісу, сінокошу, озер та інших угідь (1911–1917 рр.).

Плани, креслення, профілі черезполосних земельних ділянок, осушувальних каналів, боліт та пояснювальні записки до них. План, креслення оцінні записки до них. План, креслення, оцінна відомість та опис відчуження у 1895 р. ділянки казенної землі під полотно Житомирсько-Бердичівської залізничної дороги (с. ф., 1, 1001).

Листування з Міністерством землеробства та державного майна. Головним управлінням землевпорядкування та землеробства, землевпорядними комісіями, судовими та іншими установами про введення у дію люстрацію казенних маєтків, про прийом у казенне відомство конфіскованих маєтків та земель скасування католицьких монастирів, про приписку "вільних людей" к державним селянам, про продаж ділянок землі, про розмежування через межових казенних та приватновласниць-

ких земель, про додатковий наділ православних церков землею, про проведення розвідувальних гідротехнічних робіт та ін.

ВОЛИНСЬКА ГУБЕРНСЬКА ЗЕМЛЕВПОРЯДНА КОМІСІЯ

Ф. 226, од. зб. 871, 1905 – 1918 рр.

Затверджено 21 травня 1907 р. (СУ і РП, 1906, 307, 1859; спр. ф., 1, 8). До жовтня 1915 р. знаходилася у введенні Головного управління землевпорядкування та землеробства, потім – Міністерства землеробства. Була основним провідником столипінської аграрної реформи в губернії. У функції комісії входило: сприяння селянському поземельному банку в покупці та продажі селянам ділянок землі на вигідних для казни умовах, організація переселення частини селян в менш заселені губернії європейської частини Росії, на Урал і в Сибір, впровадження у життя столипінського землевпорядка, т. б. насильницький перевід селян на хуторське та відрубне землекористування. Здійснювала керівництво і контроль за діяльністю повітових землевпорядних комісій. Ліквідована у листопаді 1917 р. (СУ і РП, 1917, 1242; ф. р-2274, 1, 13). Передала свої функції губернському земельному комітету.

Накази Сенату. Циркуляри та інструкції Головного управління землевпорядкування та землеробства, Міністерство землеробства і губернської землевпорядної комісії. Наказ Комітету по землевпорядним справам губернським та повітовим землевпорядним комісіям (1907 р.).

Протоколи та постанови губернської комісії. Постанова особливої землевпорядної наради при губернській комісії (1913, 1914 рр.).

Плани землевпорядних робіт (1910–1914 рр.). Річні та місячні звіти губернської та повітової комісії (1907–1916 рр.).

Відомості про розмір селянського землеволодіння (1907, 1908 рр.), про сервітутні маєтки (1913 р.), про казенні землі у європейській частині Росії і Сибіру, призначених до розпродажу селянам (1911, 1912 рр.), про селян, які перейшли до хуторського та відрубного землекористування (1910 р.).

Кошторисні припущення на землевпорядковані та агрономічні заходи (1908–1917 рр.).

Вироки сільських сходів про відмову селян від виборів представників у землевпорядковані комісії та від переходу на хуто-

ра та відрубви. Скарги селян на неправильні дії губернських та повітові комісії, на примусове їх до переходу на нове землепорядкування; на край тяжкі умови життя для переселенців.

Перепис з Головним управлінням землепорядкування і землеробства, Холмське-Волинським управлінням землеробства та державного майна, селянським поземельним банком і повітовими землепорядними комісіями про сперечання селян з казною, поміщиками та церквами за ділянки землі, про розмежування черезполосних земельних ділянок, про ліквідацію та продаж казенних земель, про розверстання селянських земель на хуторські та відрубні ділянки, про видачу селянам суди під залог їх наділених земель, про відправку ходаків у європейські губернії краї і азіатську частину Росії з ціллю підшукати землі для переселенців, про вибори членів комісій від селян та землевласників, про обладнання показових хуторських господарств, про обслідування хуторів, про проведення агрономічних і гідротехнічних заходів, про постачання хуторян вогнестійкими будівельними матеріалами.

Технічне діловодство землемірів: щоденник, польові та геодезичні журнали, плани хуторських ділянок, експлікації до планів, абриси та ін.

ПОВІТОВІ ЗЕМЛЕВПОРЯДНІ КОМІСІЇ

4 фонди, од. зб. 1058, 1907–1918 рр.

Затверджено у 1907 р. (СУ і РП, 1906, 307, 1859). Виконували у повітах функції, аналогічні функції губернської землепорядної комісії, т.б. являлися основними провідниками столипінської аграрної реформи в повітах. Житомирська, Новоград-Волинська та Овруцька повітові землепорядні комісії безпосередньо підпорядковувались Волинській губернській землепорядній комісії, Радомишльська – Київській повітській землепорядній комісії. Ліквідована у листопаді 1917 р. (СГ і РП, 1917, 1242). Передали свої функції повітовим земельним комітетам. Маються матеріали за 1861–1902 рр. (викупні акти, вироки сільських сходів та ін.).

Циркуляри Головного управління землепорядкування та землеробства, Міністерство землеробства. Волинської та Київської губернських землепорядних комісій.

Постанови та протоколи Житомирської повітової землевпорядної комісії (1907, 1911, 1912 рр.).

Плани землевпорядних робіт у Житомирському повіті (1908, 1910, 1913 рр.). Звіти та відомості про діяльність Житомирської (1907–1912 рр.) та Новоград-Волинської (1907–1915 рр.) повітових землевпорядних комісій.

Відомості про адміністративно-територіальному поділі Житомирського повіту (1907 р.), про кількість землевласників на Волині (1911 р.), про розмір приватновласницьких повітів і пасовищних сервітутів (1913 р.), про асигнування на агрономічну допомогу кулакам (1912 р.), про кількість вільних душових долів на переселених ділянках (1908 р.), про кількість хуторів, утворених на окупованій або орендованій землі, розверстаних у Житомирському повіті на хуторські ділянки до столипінської аграрної реформи, про видані селянам суди на землевлаштування у Радомишльському повіті. Списки прокатних станцій, показових полів та ділянок у Волинській губернії.

Кошториси розходів комісії на землевпорядковані роботи в Житомирському (1912–1914 рр.) та Радомишльському (1917 р.) повітах. Проект кошторису на розвиток садівництва у губернії та пояснювальні записки до кошторису розходів на розвиток тваринництва у Житомирському повіті (1913 р.).

Доповіді інструкторів Волинської губернії про розвиток хмелярства на Волині по стану на 1912 р. (ф. 69, 1 дод., 78).

Вироки сільських сходів про відказ селян перейти на хутора і відрубів (1909–1912 рр.). Скарги селян Новоград-Волинського повіту на притиснення з боку поміщиків і неправильні дії землевпорядної комісії та землемірів (1907–1915 рр.).

Листування з Київською та Волинською губерніями землевпорядкованими комісіями, з волосними правліннями, землемірами, донесення комісій та інші матеріали про продаж селянам приватновласницьких та казенних земель, про видачу суди під засаду купованої землі, про розподіл селянських земель на хутора та відрубів, про розмежування черезполосних земельних ділянок, про проведення агрономічних і гідротехнічних робіт, про відправку ходоків і переселення селян у Саратовську, Мінську, Самарську, Чернігівську та інші губернії євро-

пейської частини Росії і в Сибір, про вибори членів землевпорядних комісій від землевласників та селян і по іншим питанням. Подвірні списки селян.

Технічне діловодство землемірів: щоденники, польові і геодезичні журнали, плани хуторських ділянок, експлікації до планів, абриси, оціночні і координаційні відомості.

- Житомирська, ф. 69, од. зб. 529, 1887–1916 рр.
- Новоград-Волинська, ф. 61, од. зб. 208, 1907–1916 рр.
- Овруцька, ф. 297, од. зб. 27, 1907–1915 рр.
- Радомишльська, ф. 306, од. зб. 337, 1898–1918 рр.

УРЯДОВИЙ АГРОНОМ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

Ф. 352, од. зб. 55, 1908–1915 рр.

Посада урядового агронома Волинської губернії введена у 1908 р. з метою здійснення допомоги селянським господарствам при виділенні на хутора та відруби. Виконавчий орган Департаменту землеробства і агентом його по агрономічним заходам, які проводились силами уряду, місцевими закладами та окремими особами. Підзвітний особливій агрономічній нараді при губернській землевпорядній комісії. Дату скасування посади урядового агронома Волинської губернії з'ясувати не вдалося.

Циркуляри Головного управління землевпорядкування та землеробства.

Інструкції про роботу урядового агронома Волинської губернії (1911 р. – с. ф., 1, 16). Інструкція, статут та правила роботи Житомирського товариства бджолярів (1910, 1913 рр.). Положення та програми Волинського з'їзду хмелярів (23 лютого – 1 березня 1914 р.). Статут Волинської школи садових робіт (1909 р.).

Правила організації ярмарка з конкурсом на найкращі сорти хмелю (1908 р.). Правила земських прокатних станцій (1910 р.).

Протоколи нарад агрономів-фахівців при Волинському губернському управлінні у справах земського господарства (1909, 1910 рр.), наради агрономічного бюро північно-західного району Волинської губернії, агрономічних нарад при повітових землевпорядних комісіях (1913 р.), особливої землевпорядної ради Волинської губернії (1910, 1911, 1913 р.), педагогічної ради Білокриницької сільськогосподарської школи (1910 р.).

Пояснювальна записка до плану заходів губернського земства з розвитку тваринництва (1911 р.).

Звіти урядового агронома про стан хмелярства на Волині (1914 р.). Звіти інструктора з хмелярства Волинської губернії про його діяльність (1906–1910 рр.). Доповідна записка інструктора про історію хмелярства на Волині (с. ф. 1, 12).

Звіти про заходи по розвитку бджільництва в губернії за період з липня 1910 р. по вересень 1912 р., про діяльність Волинської школи садових робітників (1911 р.), про стан дослідного поля Луцького сільськогосподарської спілки на 1 травня 1912 р.

Огляд агрономічних заходів, проведених земською землепорядною агрономічною організацією у 1910–1912 рр.

Доповідь неодмінного члена Новоград-Волинської повітової землепорядної комісії про малоефективне проведення агрономічних заходів (1913 р.). Доповідна записка агронома Західного району Волинської губернії про організацію пересувних сільськогосподарських виставок у цілях поширення серед хуторян агрономічних знань (1910 р.).

Відомості про агрономічні райони та ділянки Волинської губернії (1912 р.), про кількість агрономів, спеціалістів, інструкторів; практикантів та сільськогосподарських старост (1911 р.), про кількість хуторських та відрубних господарств в селах Новоград-Волинського повіту (1914 р.), про урожай озимих та ярових хлібів по волостям (1910 р.), про ціни на сільськогосподарські продукти на губернському ярмарку (1911 р.).

Перелік дослідницько-показових садів, закладених восени 1911 р. та засаджених восени 1912 р.

Кошториси, відомості та пояснювальні записки до них про витрати на агрономічні заходи (1911, 1913–1915 рр.), розвиток садівництва (1913 р.), утримання Ледухівської сільськогосподарської школи та маєтку (1913 р.).

Листування з Головним управлінням землепорядкування та землеробства, Холмсько-Волинським управлінням землеробства та державного майна, губернською та повітовими земськими управами, районними та дільничними агрономами про облаштування дослідних полів, показових розплідників, учбово-

показових пасік, про відкриття сільськогосподарських курсів та проведення читань з питань розвитку садівництва, городництва, хмелярства, луковництва, бджільництва, тваринництва; про організацію сільськогосподарських спілок, використання мінеральних добрив, про результати обстеження хутірських господарств, про участь у Всеросійській виставці вівчарства, про скликання губерньського з'їзду хмелярів.

Журнал "Голос бджоляра", що видавався у м. Житомир (1913 р.).

ЗАВДУЮЧИЙ ВОЛИНСЬКО-ПОДІЛЬСЬКИМ ПІЩАНО-ЯРУЖНИМ ОКРУГОМ

Ф. 113, од. зб. 52, 1909–1919 рр.

У 1907 р. з метою організації та керівництва піщано-яружними роботами на Волині введено посаду завідуючого організацією робіт з укріплення і заліснення летючих пісків у Волинській губернії. З 1911 р. функції завідуючого поширились і на Подільську губернію. Відтоді відбулася й зміна назви посади керівника — завідувач роботами з укріплення і заліснення пісків та ярів у Волинській і Подільській губерніях. З 1913 р. — завідуючий Волинсько-Подільським піщано-яружним округом (ЦГИАЛ, ф. 387, 1, 64587; "Известия" Головного управління землевпорядкування та землеробства за 1909 р., арк. 568: список чиновників лісового департаменту за 1915 р., арк. 110). Безпосередньо підпорядковувався лісовому департаменту Головного управління землевпорядкування і землеробства, з 1915 р. — Міністерству землеробства. Посада завідуючого піщано-яружним округом скасована у 1919 р. (ф. р-1111, 8, 2).

Статут Всеросійської спілки лісоводів.

Акти огляду лісових посадок у селах Володимир-Волинського повіту (1913 р.). Акти про захоплення селянами інвентаря та майна Овруцької насіннесушарки у січні — березні 1918 р.

Плани робіт щодо укріплення та заліснення летючих пісків у губернії (1913, 1915 рр.) та зокрема у Кременецькому, Ковельському і Овруцькому піщано-яружних районах (1914, 1915 рр.). Програма показових курсів з укріплення та заліснення пісків та ярів, проведених у с. Клинець Овруцького повіту.

Чорновий звіт про роботу піщано-яружного округу (1909 р.). Відомості про яри у Волинській губернії та проведенні робіт з їх укріплення у 1911–1917 рр., про кількість лісопосадкового

матеріалу у розсадниках та на плантаціях Волинської і Подільської губерній (1914 р.).

Каталог сіянки та саджанців у розсадниках Волинської та Подільської губерній, призначених до лісорозведення на пісках та ярах восени 1915 р. та навесні 1916 р.

Проекти укріплення ярів, пояснювальні записки до них та кошторис витрат на піщано-яружні роботи (с. ф., 1, 35–47).

Листування з лісовим департаментом Головного управління землеробства та землевпорядкування і завідуючим Овруцьким піщано-яружним районом про хід роботи з укріплення летючих пісків та ярів, про заготівлю та придбання насіння деревних порід, про розповсюдження його з Овруцької насіннесушарки.

ВОЛИНСЬКИЙ ГУБЕРНСЬКИЙ ЛІСООХОРОННИЙ КОМІТЕТ

Ф. 108, од. зб. 2124, 1890–1918 рр.

Створений у 1888 р. (ПСЗ, 1888, 5120). Підпорядковувався Міністерству державного майна (з 1894 р. – Міністерство землеробства та державного майна), з 1905 р. – Головному управлінню землевпорядкування та землеробства, у 1915–1917 рр. – Міністерству землеробства. У функції комітету входило: забезпечення охорони від вирубок казенних та поміщицьких лісів, визначення категорії їх цінності, затвердження господарських планів лісових дач, затвердження кошторису штучного облісіння. Скасовано у 1919 р. Радянською владою (СЗ УРСР, 1919, 428).

Постанови лісоохоронного комітету про накладання штрафу на селян за самовільну рубку казенного та поміщицького лісу, про утвердження спрощених планів лісових хазяйств. Протоколи лісоохоронного комітету (1914 р.).

Спрощені плани хазяйств лісових дач Волинської губернії (1890–1918 рр.). Звіти про діяльність лісоохоронного комітету (1895, 1896, 1904, 1907, 1909, 1911, 1914 рр.) та звіти про стан казенних лісових дач (1898–1901, 1903, 1904, 1909, 1911, 1913 рр.).

Рапорти та донесення повітових пристав, справників, лісових ревізорів та лісників про спустошуючу рубку лісу у лісових дачах лісопромисловцями-орендаторами, про масову рубку лісу селянами та пасіння їми худоби на порубах та молодни-

ках, про порушення поміщиками спрощених планів лісових господарств (1890–1918 рр.).

Таксаційний опис лісових дач Волинської губернії (1890–1892 рр.).

ЛІСНИЦТВА

5 фондів, од. зб. 3493, 1837–1918 рр.

Дата виникнення не встановлена. Очолювались лісниками, які були назначені корпусом лісничих, утворені при лісовому департаменті Міністерства державного майна. Безпосередньо підпорядковувались Волинській палаті державного майна (до кінця 1866 р.), управлінню державного майна по Волинській губернії (з кінця 1866 р.). Холмське-Волинському управлінню землеробства та державного майна (з 1913 р.). Керували казенними лісами, займалися питаннями розведення, охорони та експлуатації лісів. У період підсилення селянського руху, яке відбивалося у самовільній рубці казенного лісу, лісники виступали як вірний страж самодержавства, пристосовували репресивні міри до селян. Скасовано у 1920 р. декретом про землю Всеукраїнського ревкому.

Циркуляри, накази і розпорядження Міністерства землеробства та державного майна, Волинської палати державного майна, Холмське-Волинського управління землеробства та державного майна. Накази по корпусу лісовиків: Житомирського (1863, 1871 рр.), Корабельного (1902 р.) і Станишівського (1909 р.) лісництв.

Акти ревізії Житомирського лісництва (1862, 1863 рр.). Протоколи про порушення лісного уставу по Житомирському (1901–1903 рр.) і Станишівському (1915, 1917 рр.) лісництвам.

Плани господарств: Корабельного (1908 р.) і Станишівського (1907 р.) лісництв.

Звіти про діяльність лісництв: Житомирського (1854–1857, 1863, 1870, 1874–1877, 1894, 1899, 1902 рр.), Корабельного (1907–1910 рр.) і Станишівського (1905, 1914, 1915, 1917 рр.). Відомості та зведення про оцінку лісу, про результати торгів на продаж лісу з казенних дач Корабельного лісництва (1906), про розхід лісу у лісових дачах Волинської губернії по кошторису та надкошторису, про надходження доходів з продажу лісу по Житомирському лісництву (1862, 1865, 1875 рр.), про збір деревних насін'я (1857 р.).

Ревізійна книга (1866 р.), опис лісів (1857 р.) та такси на лісові матеріали (1857 р.) по Житомирському лісництву. Кошторис відпуску лісових матеріалів на 1903–1907 рр. по Корабельному лісництву.

Справи про самовільну рубку селянами казенного і поміщицького лісу, про пасіння худоби, збір грибів та ягід, ловлі риби в казенних та поміщицьких ставках.

- Житомирське, ф. 230, од. зб. 1192, 1837–1910 рр.
- Корабельне, м. Житомир, ф. 199, од. зб. 1870, 1901–1919 рр.
- Лугинське, ф. 293, од. зб. 68, 1900–1914 рр.
- Овруцьке, ф. 299, од. зб. 10, 1871–1915 рр.
- Станишівське, ф. 234, од. зб. 353, 1903–1918 рр.

V. ФОНДИ ФІНАНСОВО-ПОДАТКОВИХ ЗАКЛАДІВ ТА БАНКІВ

ВОЛИНСЬКА КАЗЕННА ПАЛАТА

Ф. 118, од. зб. 46509, 1796–1919 рр.

Створена в 1796 р. як головний орган казенного фінансового управління в губернії (ПЗЗ, 1789–1796, 17323, 17512). Знаходилась у віданні Міністерства фінансів. Здійснювала слідуєчі функції: розклад податків та нагляд за їх надходженням, облік окладу державних та земських зборів, розкладка і стягнення земського збору з фабрично-заводських та торгових закладів, контроль за витрачанням державних коштів установами, спостереження за правильністю щоденних розрахунків між касами державного банку і державного казначейства, призначення пенсій та допомогу "нижнім" чинам, виробництво торгів на підряди і поставки, управління державними селянами і державним майном, завідуванні справами ревізькими і рекрутськими. У 1840 р., з установою палати державного майна, до неї перейшли від казенної палати функції по управлінню державними селянами і майном та конфіскованими маєтками. З 1865 р. казенною палатою була передана знов освіченій контрольній палаті функція внутрішнього фінансового контролю — ревізія книг і річних звітів казначейств. Казенна палата була однією з найбільш бюрократичних установ місцевого управління в монархічній Росії, де процвітало казнокрадство і хабарництво. Скасована в 1919 р. Радвладою (ЗЗ УРСР, 1919, 150). Є матеріали за 1795 р. (ревізькі казки).

Укази Сенату. Циркуляри, розпорядження та накази Міністерства фінансів, Міністерства державного майна, Державного банку, Державного казначейства, волинського губернатора, губернського правління, казенної палати. Ухвала Волинського губернського правління про заміну іноземних найменувань селищ Волинської губ. російськими (1888 р.).

Протоколи палати (1838–1910, 1917 рр.) і з'їзду податних інспекторів Волинської губ. (1913 р.).

Звіти палати (1917 р.), Іванківського бурякоцукрового заводу (1911, 1917 рр.), товариств взаємного кредиту (1913 р.), Житомирського і Ровенського ощадно-позичкового товариства (1910–1912 рр.). Доповіді палати про прибутки і витрати сум по Волинській губ. (1839, 1851, 1852, 1860–1863 рр.).

Відомості та зведення про генеральну перевірку торгових і

промислових підприємств (1870, 1871, 1875, 1876, 1910–1914 рр.), про стан горілчаних, пивоварних та медоварних заводів по 2-й дистанції Ковельського повіту (1851–1872 рр.), 2-й дистанції Рівненського повіту (1851, 1862 рр.), про існуючі і закриті питущі заклади (1861 р.), про недоїмки за змістом чаркових відкупів (1835–1855 рр.), про недоїмки по колишніх акцизних відкупах (1872, 1874 рр.); про кількість землі, що підлягала викупу селянами, про надходження викупних платежів від селян; зведення поземельних відомостей по повітах (1890, 1893, 1895, 1899, 1902, 1905, 1908–1911 рр.), відомості про продажні ціни на вино, хліб, фураж і про види на урожай (1861, 1892, 1896 рр.), про розміри посівних площ озимих і ярових хлібів, картоплі та буряка в селянських і приватновласницьких господарствах (1901, 1907, 1915 рр.), про урожай озимих і ярових хлібів (1907 р.), про реалізацію внутрішніх позик (1914, 1915 рр.).

Повідомлення повітових казначейств про стан соляної промисловості в губернії (1863 р.).

Окладні книги казенної палати (1819, 1843, 1848, 1859, 1862–1876, 1889–1909, 1916–1918 рр.). Книги про розрахунки з погорільцями (1854, 1856, 1857, 1861, 1865, 1873, 1874 рр.), про збір з парових казанів (1914, 1915 рр.) Касові книги (1858, 1859, 1866, 1868 рр.). Окладні реєстри (1861–1866 рр.). Бухгалтерські книги кошторисних витрат (1868, 1873–1878 рр.). Кошториси доходів і витрат по повітах (1895, 1896, 1902, 1904–1916, 1918 рр.).

Акти ревізії казначейств повітів Волинської губ. (1892–1896 рр.). Журнали і акти перевірки торгових і промислових підприємств Волинської губ. (1864, 1865 рр.).

Ревізькі сказки (1795–1898 рр.).

Справи: про зарахування викупних платежів з чиншовиків і колишніх "вільних" людей, про дозвіл селянам викупних позик, про клопотання селян про зменшення платежу поземельного податку, про стягнення з селян штрафу за пасіння худоби в казенних лісах і порубку казенного лісу, про приписку до суспільств селян, міщан, купців, про виключення з суспільств, про перелік з одного суспільства в інше, про оцінку і облік спадкового майна, про спостереження за надходженням окладних зборів з маєтків приватних власників, про перелік маєт-

ків, виправлення рахунків та тарифів поземельних зборів, про земський збір, з фабричних і заводських приміщень, про безбандерольний продаж тютюну, про відкриття питущих закладів, про перевірку прав відповідальних відставних унтерофіцерів, рядових і вдів військовослужбовців на пенсію або допомогу, про стягнення штрафу за ухилення від військової повинності, про зарахування неокладних земських недоїмок і штрафу на пристрій місць висновку.

ПОДАТКОВІ ІНСПЕКТОРА

11 фондів, од. зб. 193, 1894–1919 рр.

Створені згідно закону від 30 квітня 1885 р. (ПЗЗ, 1885, 2907). Відносилися до відомства Міністерства фінансів, безпосередньо підпорядковувалися Волинській казенній палаті. У функції податкових інспекторів входило: спостереження за правильністю торгівлі, участь в генеральних перевірках торгівлі, збирання відомостей про прибутковість промислових підприємств, розкладка і збір різного роду податків, зборів і податей, складання списків платників податків. Ліквідовані в 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 150).

Циркуляри Міністерства фінансів, Міністерства торгівлі, Київської і Волинської казенних палат; розпорядження Волинської казенної палати.

Положення про прибутковий податок (1909 р.).

Журнали перевірки торгових і промислових підприємств по м. Житомиру (1912, 1913, 1917, 1918 рр.) та Житомирському повіту (1911, 1915 рр.). Журнали Житомирського міського по промислому податку присутствія (1918 р.).

Річні звіти податних інспекторів м. Житомира (1905, 1918 рр.), Житомирського (1914, 1915 рр.) і Новоград-Волинського (1913 р.) повітів.

Відомості та зведення про розкладку, збір і надходження всіх видів податків, зборів і податей по м. Житомиру (1913, 1917, 1919 рр.), Житомирському (1894, 1909, 1911, 1914, 1915, 1918, 1919 рр.) і Новоград-Волинському (1906, 1914 рр.) повітам, про результати перевірки торгових і промислових підприємств по Житомирському повіту (1894 р.), про підряди і поставки по м. Житомиру (1906, 1907, 1912, 1913 рр.) і Жито-

мирському повіту (1911 р.), про прихід і витрату промислових свідоцтв по м. Житомиру (1917 р.), про ціни на сільськогосподарські продукти (1903, 1905, 1906 рр.), про кількість землі, засіяної хлібами в Житомирському повіті (1915, 1918 рр.), про посівну площу і види на урожай в Новоград-Волинському повіті (1903 р.).

Списки торгових і промислових підприємств (1907 р.), власників підприємств (1918 р.), м'ясопромисловників (1911 р.), платників квартирного податку (1910 р.), списки приватних володінь, які обкладалися поземельним податком і дворовим збором по Житомирському повіту (1913 р.); списки осіб, що підлягали обкладенню прибутковим податком по Радомисльському повіту (1909 р.).

Класифікаційна таблиця торгових і промислових підприємств і відсотків їх середньої прибутковості по Житомирському повіту (1919 р.).

Вироки сільського сходу про розклад казенних і земських зборів по Житомирському (1911, 1912, 1916 рр.) і Новоград-Волинському (1914 р.) повітах.

Прохання і заяви платників прибуткового і квартирного податків про неправильне обкладення їх податком, про зменшення розміру податком, про звільнення їх від сплати податку.

Листування з Міністерством фінансів, Волинською казенною палатою, повітовими казначействами, міськими і міщанськими управами, волосними правліннями і іншими установами про стягнення податків і податей з населення, видачі промислових свідоцтв про спостереження за діяльністю казенних складальників податків, про перехід майна від одних власників до інших, про оцінку фабричних і заводських приміщень, про закриті в 1917 р. підприємства та по інших питаннях.

- Податний інспектор м. Житомира, *ф. 338, од. зб. 40, 1899–1916 рр.*
- Податний інспектор 1-ої ділянки м. Житомира, *ф. 339, од. зб. 7, 1917–1919 рр.*
- Податний інспектор 2-ої ділянки м. Житомира, *ф. 340, од. зб. 17, 1916–1919 рр.*
- Податний інспектор 3-ої ділянки м. Житомира, *ф. 341, од. зб. 26, 1916–1919 рр.*

- Податний інспектор 4-ої ділянки м. Житомира, *ф. 342, од. зб. 16, 1913 р.*
- Податний інспектор Житомирського повіту, *ф. 335, од. зб. 19, 1894–1910 рр.*
- Податний інспектор 1-ої ділянки Житомирського повіту, *ф. 336, од. зб. 23, 1911–1919 рр.*
- Податний інспектор 2-ої ділянки Житомирського повіту, *ф. 337, од. зб. 19, 1911–1919 рр.*
- Податний інспектор Новоград-Волинського повіту, *ф. 350, од. зб. 6, 1897–1907 рр.*
- Податний інспектор 1-ої ділянки Новоград-Волинського повіту, *ф. 351, од. зб. 18, 1907–1914 рр.*
- Податний інспектор 1-ої ділянки Радомисльського повіту, *ф. 550, од. зб. 2, 1910–1911 рр.*

ЖИТОМИРСЬКЕ ГУБЕРНСЬКЕ КАЗНАЧЕЙСТВО

Ф. 190, од. зб. 56, 1836–1919 рр.

Створено на підставі "Установи для управління губерній" від 7 листопада 1775 р. (ПЗЗ, 1775, 14392) як Житомирське повітове казначейство. У 1865 р. перетворено в губернське (ПЗЗ, 1865, 42728). Знаходилося у віданні Міністерства фінансів, безпосередньо підпорядковувалося Волинській казенній палаті. Виконувало наступні функції: прийом і зберігання всіх доходів, які належали державному казначейству, і всіх особливих доходів — земських зборів, платежів по добровільному страхуванню і інших; витрата і рахівництво по всіх доходах, видача промислових і торгових свідоцтв, продаж всякого роду гербового паперу, гербових марок, бандеролей, бланків і ін. Скасовано в 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 370).

Циркуляри, накази і розпорядження Міністерства фінансів, Державного банку, Державного казначейства і Волинської казенної палати.

Звіти і відомості про курс золотої і срібної монети (1836 р.), про надходження державного промислового податку і торгових зборів (1905, 1908 рр.), про видані позики на землеустрій (1917, 1918 рр.), про спеціальні засоби казначейства (1918 р.), про надходження з селянських товариств окладних зборів (1914, 1915 рр.), про казенні і земські збори з надільних земель по Житомирському повіту (1916 р.), про рух і стан наявних сум

Волинського губернського земства (1919 р.). Статистичні відомості про діяльність губернського казначейства (1914 р.). Повідомлення Волинської казенної палати про перехід маєтків в Житомирському повіті від одних власників до інших (1913 р.).

Прохання поміщиків про видачу їм свідоцтв на право відкриття питущих закладів в їх маєтках (1861 р.). Прохання купців про видачу їм купецьких свідоцтв (1863, 1864 рр.).

Листування з Волинською казенною палатою, Житомирським відділенням державного банку, ощадними касами повітовими казначействами про стягнення недоїмок окладних зборів і викупних платежів, про переказ внесків для видачі вкладникам та з інших питань.

ПОВІТОВІ КАЗНАЧЕЙСТВА

3 фонди, од. зб. 85, 1795–1919 рр.

Створені на підставі "Установи для управління губерній" від 7 листопада 1775 р. (ПЗЗ, 1775, 14392.). Відносилися до відомства Міністерства фінансів, безпосередньо підкорялися відповідним, губернським казначействам. Виконували в повітах функції, аналогічні функціям губернського казначейства. Ліквідовані в 1919 р. Радвладою (СЗ УРСР, 1919, 370).

Циркуляри Державного банку, Волинської казенної палати і Управління державних ощадних кас. Повідомлення Волинської губернської земської управи і земських зборів Новоград-Волинського повіту про перехід нерухомого майна від одних власників до інших (1912–1914 рр.).

Звіти про діяльність Новоград-Волинського повітового казначейства по банкових, перевідних і вексельних операціях, по державних доходах, спеціальних засобах, депозитах, ощадній касі, обіг процентних паперів (1914–1916 рр.) Баланси приватних кредитних установ (1916–1918 рр.).

Відомості про обіг по викупній операції (1863–1869, 1875–1877, 1890 рр.), про недоїмки по викупним платежам і поземельним зборам (1906–1908 рр.), про надходження промислового податку і торгових зборів (1913, 1914 рр.), про приход, витрату, і залишок бланків промислових свідоцтв і квитків (1906, 1907, 1916 рр.), про рух наявних сум губернського і

Новоград-Волинського повітових земств (1916, 1917 рр.), про розстрочені борги поміщиків (1879, 1881 рр.), про недоїмки з власників оброчної статі (1871–1873 рр.).

Розрахункові книги по губернському земству збору з торгових і фабрично-заводських приміщень, з сільських споруд, що приносили дохід від віддачі їх в наймання (1909 р.); книги кошторисних витрат з сум Державного казначейства (1903 р.), окладних зборів з селянських сільських суспільств (1903, 1914 рр.) і з земель приватних власників (1903 р.).

- Бердичівське, *ф. 685, од. зб. 4, 1849–1917 рр.*
- Новоград-Волинське, *ф. 104, од. зб. 54, 1863–1918 рр.*
- Радомисьльке, *ф. 527, од. зб. 27, 1795–1919 рр.*

ВОЛИНСЬКЕ ГУБЕРНСЬКЕ АКЦИЗНЕ УПРАВЛІННЯ

Ф. 120, од. зб. 668, 1877–1919 гг.

Створене на підставі Положення про питущий збір від 4 липня 1861 р. (ПЗЗ, 1861, 37197). Підпорядковувалося Міністерству фінансів. У функції губернського акцизного управління входило: контроль за виробництвом і торгівлею тютюновими, цукровими і спиртними виробами, за надходженням акцизу, яким обкладалися бурякоцукрове виробництво, міцні напої, тютюн, освітлювальні нафтові масла і т.п. Ліквідовано в 1919 р. Радянською владою (ф. р-28, 5, 1).

Циркуляри губернського акцизного управління, наглядача цукрово-акцизного округу, наглядача акцизних зборів 2-ої ділянки Волинської губ. Накази акцизного управління з питань казенного продажу спиртних напоїв (1896, 1899, 1909, 1913, 1914 рр.).

Плани і креслення винокурних заводів. Опис винокурних заводів (1881–1892, 1900–1912 рр.). Карта Волинської губернії з вказівкою місцезнаходження винокурних, ректифікаційних, пиво-, медоваренних і цукрових заводів (с. ф., 1, 22). Оцінюючі описи Коровинецького (1915 р.), Шепетівського (1916 р.) і Корецького (1916 р.) цукрових заводів.

Звіти про стан казенного продажу пітей (1905, 1907, 1909, 1910 рр.).

Відомості та зведення про кількість торгових питущих закладів і про число виданих патентів на продаж напоїв (1913 р.), про

патентний збір із закладів для продажу алкогольних напоїв (1880 р.), про кількість вивезеного за кордон спирту з Коростваського винокурного заводу (1911, 1912 рр.), про прибуток і витрату спирту і надходження акцизу по винокурних заводах (1880, 1898, 1900 рр.), про забезпеченість посудом і устаткуванням винокурних заводів (1898, 1899, 1908–1915 рр.), про стан пиво- і медоваренних заводів (1913, 1914 рр.), про надходження акцизу з медоваріння (1906, 1912 рр.), про об'єм виробленої продукції Андрушівським (1882–1892 рр.) і Мізочським (1881–1901 рр.) цукровими заводами, про видані патенти на цукроваріння (1881–1890 рр.), про підвищення акцизу на цукор, нафту і нафтові продукти (1914 р.), по рахунки Янушпільського цукрового заводу (1906–1910 рр.), про кількість і розміри тютюнових плантацій і про передбачуваний урожай з них (1913, 1914 рр.).

Головні книги (1882–1914 рр.), головна книга депозитів (1914 р.). Облікові книги пивоварних заводів Волинської губ. (1903, 1911, 1913, 1914 рр.), облікові книги про число тютюнових фабрик і вибраних фабрикантами бандеролей на тютюнові вироби (1907 р.).

Справи: про безпатентний продаж спиртних напоїв і тютюну приватними особами, про таємне винокуріння; пристрої таємної тютюнової фабрики в м. Старокостянтинів.

ЖИТОМИРСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БАНКУ

Ф. 181, од. зб. 344, 1876–1919 рр.

Відкрито 21 лютого 1876 р. (ПЗЗ, 1876, 55659). Знаходилося у провадженні Міністерства фінансів, безпосередньо підкорялося Правлінню Державного банку. До 1895 р. на відділення банку була покладена задача реалізації викупної операції. З 1895 р. основною його функцією стало сприяння за допомогою короткострокового кредиту на вигідних для імущих класів засадах розвитку торгівлі, промисловості і сільськогосподарства, а також зміцнення грошової кредитної системи. Служило інтересам скарбниці, поміщиків, торгового і промислового капіталу. Націоналізовано в 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 38).

Укази Сенату, накази Міністерства фінансів, циркуляри Державного банку.

Статути кредитних товариств (1900 р.), товариств взаємодопомоги службовців Житомирського відділення державного банку (1916 р.).

Протоколи засідань обліково-позичкового комітету відділення банку (1894–1913 рр.), загальних зборів кредитних товариств (1912–1914 рр.), виконавчої комісії Волинського губерньського евакуаційного комітету (1915 р.).

Звіти товариства Денишівського чавунно-ливарного і залізобного заводу (1883–1887 рр.), Житомирського (1896, 1906, 1916 рр.), Луцького і Новоград-Волинського (1905 р.) товариств взаємного кредиту. Відомості про витрати грошових сум банку (1902 р.), про стан рахунків Житомирських відділень Південно-російського промислового банку і Державного банку (1905, 1916, 1917 рр.), про стан рахунків Новоград-Волинського і Луцького товариств взаємного кредиту (1904 р.).

Допоміжні таблиці при обчисленні курсів процентних паперів (1901 р.). Показчик оцінок і заставних цін процентних паперів, що приймалися в заставу по позиках і в забезпечення кредитів по спеціальному поточному рахунку (1899 р.), показчик обліково-позичкових норм (1899 р.).

Листування з Державним банком, Волинською казенною палатою, Волинським відділенням селянського поземельного банку, повітовими казначействами та іншими установами про видачу позик, про вічні внески по розрахункових операціях, про спадкові капітали, про реалізацію військової позики, про кредитування рахунків, про обмін іноземної монети.

ВОЛИНСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ СЕЛЯНСЬКОГО ПОЗЕМЕЛЬНОГО БАНКУ

Ф. 182, од. зб. 5701, 1882–1919 рр.

Створено в квітні 1883 р. (ПЗЗ, 1882, 894; с. ф., 1, 12140). Знаходилося у віданні Міністерства фінансів, безпосередньо підпорядковувалося Головному управлінню Селянського поземельного банку. До 1895 р. обмежувало свої операції видачею селянам позик на покупку землі на вигідних для скарбниці умовах. Згідно статуту, затвердженому 27 листопада 1895 р., банк одержав право купувати поміщицьку землю і продавати її селянам. Сприяв таким чином переходу частини поміщицької

землі в руки сільської буржуазії, причому на умовах, крупних землевласників, що повністю відповідали інтересам. В період століпінської аграрної реформи діяльність відділень поземельного селянського банку, як і землевпоряджувальних комісій, була цілком направлена на насильницьке насадження в селі хуторських господарств. Скасовано в 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 38).

Циркуляри і розпорядження селянського поземельного банку, Державного дворянського земельного банку і Волинського відділення селянського поземельного банку. Ухвали і протоколи засідань відділення банку про видачу селянам позик на придбання ділянки землі, про покупку банком приватновласницької землі і продажу її селянам. Постанови ліквідаційного відділу банку по розгляду планів ліквідації маєтків (1909–1917 рр.).

Проект правил про селянські товариства, що одержували позики з селянського поземельного банку, і постанова відділення банку по обговоренню проекту правил (1904 р.). Правила про умови сприяння банком переходу селян на хуторське і висівкове землекористування (1909 р.).

Річні звіти про діяльність Волинського відділення селянського поземельного банку (1898, 1899, 1907–1910 рр.), звітні документи про стан куплених банком маєтків (1905–1912 рр.). Відомості про маєтки, закладені в Державному дворянському земельному банку по Волинській губернії (1886–1904, 1908 рр.), про виданні відділенням селянського банку позики (1906–1918 рр.), про хід ліквідації маєтків (1908–1911 рр.), що належали банку, про кількість порушених банком судових справ по суперечках з приватними власниками і селянами за землю (1912–1917 рр.), про розміри лісових площ, придбаних банком (1914–1917 рр.).

Акти завідувачок маєтками банку і доповіді землемірів про огляд і оцінку маєтків (1909–1912, 1916–1917 рр.), кошторису доходів і витрат по маєтках (1905–1919 рр.). Договори про віддачу власниками маєтків і відділенням банку селянам в орендне користування ділянок землі (1893, 1911 рр.). Донесення волосних правлінь про число проживаючих у волостях чехів і галичан, кількість придбаної ними у власність землі, стан їх господарств, про взаємовідношення з корінним населенням (1905 р.).

Рапорти завідувачок маєтками банку про порубки селянами лісу в маєтках банку (1900, 1901 рр.).

Повідомлення повітових ватажків дворянства про організацію повітових комісій для сумісних дій з селянським банком (1905 р.).

Справи про видачу банком позик селянським товариствам і окремим селянам, про відмову у видачі позик, про покупку за рахунок банку поміщицьких маєтків, про ліквідацію маєтків, про продаж з торгів ділянок землі та лісу, про віддачу землі в оренду, про зміни у складі товариств; по позову банку до селян про стягнення з них недоїмок по позиках і орендній платні; про суперечки з селянами за землю. Прохання селян про зниження орендної платні, про розстрочку платежів, про зняття недоїмок.

Іменні списки і викупні акти чиншовиків (1898 р.). Протоколи, щоденники і абриси землемірів землевпорядних комісій по відмежуванню маєтків поземельного банку від суміжних.

VI. ФОНДИ УСТАНОВ ОСВІТИ І НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

ДИРЕКЦІЯ НАРОДНИХ УЧИЛИЩ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

Ф. 71, од. зб. 1331, 1805–1918 рр.

Утворена на підставі царського указу від 26 січня 1803 (ПЗЗ, 1802, 1803, 20597). Перебувала у віданні Міністерства народної освіти, безпосередньо підпорядковувалася: до 1831 р. — університету Віленської навчальної округи, з 1831 р. — Університету Харківської вченої округи, з 1832 р. — управлінню Київської навчальної округи. Відала всіма казенними, парафіяльними і приватними училищами, гімназіями, школами, пансіонами на території губернії, була основним провідником політики самодержавства в галузі народної освіти. У функції директора училищ входило: нагляд за виконанням розпоряджень царського уряду про школу, за політичними поглядами вчителів, прийом і звільнення вчителів, видача дозволів на відкриття або закриття училищ, контроль за станом навчальних закладів. Ліквідована в 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 44).

Укази Сенату. Циркуляри, розпорядження і накази Міністерства народної освіти, Київської навчальної округи, дирекції народних училищ Волинської губернії. Циркуляри за особистим підписом попечителя Київської навчальної округи М. І. Пирогова про відкриття недільних шкіл у Волинській губ., про нагороди вчителям за вислугу років, про порядок перездачі іспитів невстигаючих учнів та з інших навчальних питань (спр. ф., 1, 1318, 1354, 1390, 1412).

Статут та правила Житомирської російської публічної бібліотеки (1865 р.).

Правила нагляду за приватними навчальними закладами (1832 р.) та повітовими дворянськими училищами (1846–1852 рр.).

Річні звіти та відомості про стан навчальних закладів в губернії (1837–1869 рр.); звіти, рапорти штатних смотрителів повітових училищ, відомості та повідомлення про стан Бердичівського (1826–1835 рр.), Володимирського (1829–1831 рр.), Луцького (1811–1825, 1834–1838 рр.), Любарського (1807–1809, 1813, 1817–1827 рр.), Новоград-Волинського (1834–1859 рр.)

та Овруцького (1826, 1827 рр.) повітових училищ; про стан парафіяльних училищ (1828–1869 рр.), приватних навчальних закладів (1811–1819, 1836–1862 рр.), єврейських училищ (1846–1869 рр.), навчальних закладів, які не перебувають у підпорядкуванні Міністерства народної освіти (1845, 1848, 1849, 1853, 1855 рр.).

Відомості про землі і угіддя парафіяльних училищ (1862 р.), про фондах повітових і парафіяльних училищ (1864 р.). Плани і креслення земельних ділянок та будівель парафіяльних училищ (1851–1857 рр.). Кошториси на утримання навчальних закладів (1805–1809, 1841, 1854–1856, 1859–1861, 1866, 1867 рр.), звіти про надходження та витрату грошових коштів (1827–1831, 1849–1865 рр.).

Справи про відкриття повітових, вищих, початкових, парафіяльних, жіночих училищ, пансіонів, реальних, недільних та сільських шкіл; про відкриття Волинської губернської гімназії (1832 р.), про переведення Луцької гімназії в м. Клевань Рівненського повіту, і Клеванського повітового дворянського училища в м. Луцьк (1834 р.), про відкриття в м. Острозі прогімназії (1863 р.).

Листування з Міністерством народної освіти, попечителем Київської навчальної округи, Київським, Подільським і Волинським генерал-губернатором, повітовими училищами про заборону відпуску на канікули учнів, політично "неблагонадійних", про спостереження за учнівськими квартирами, про ревізії училищ, забезпечення їх навчальним та наочним приладдям, про призначення, переведення і звільнення вчителів, про перевірку на право приватного викладання та отримання класного чину, про асигнування коштів з парафій фондушевих маєтків на утримання парафіяльних училищ та з інших питань.

ЧОЛОВІЧИ ГІМНАЗІЇ

3 фонди, од. зб. 2806, 1832–1920 рр.

Житомирська 1-а чоловіча гімназія була заснована 1 січня 1838 року (ф. 72, 1, 1). Житомирська 2-а чоловіча гімназія була відкрита 1 липня 1877 р. як 4-класна прогімназія (ПЗЗ, 1876, 55957), в 1897 р. — перетворена в повну 2-у чоловічу гімназію (ф. 73, 2, 5). Новоград-

Волинська чоловіча гімназія заснована 17 вересня 1912 р. (ф. 258, 1, 1). Відносилася до відомства Міністерства народної освіти, безпосередньо підпорядковувалися дирекції народних училищ Волинської губернії, потім — управлінню Київської навчального округу. Гімназії були середніми загальноосвітніми навчальними закладами, склалися з підготовчого та I–VIII класів. Навчання в гімназіях було доступне привілейованим класам, хоча формально вони вважалися безстановими. Скасовані у 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 44).

Циркуляри Міністерства народної освіти і попечителя Київського навчального округу. Розпорядження директора 1-ї чоловічої гімназії з навчальних і господарських питань (1886–1906 рр.). Повідомлення управління Київського навчального округу про виключення учнів із гімназій та вчительських семінарів без права вступу до інших навчальних закладів за поширення революційних ідей та забороненої політичної літератури. Алфавітні списки виключених (1870–1880 рр.). Прохання директора 1-ї гімназії до поліцейського управління про виділення городових для спостереження за гімназистами під час травневого гуляння в 1890 р.

Протоколи засідань педагогічних нарад (ф. 72: 1832–1839, 1855–1857, 1861–1875, 1878–1884, 1887–1889, 1900–1904, 1906–1910, 1912, 1914–1918 рр.; ф. 73: 1902–1906, 1915, 1920 рр.; ф. 258: 1913–1917 рр.) та господарських комітетів гімназій (ф. 72: 1884–1888, 1892–1899, 1900–1905, 1907, 1908, 1914–1916 рр.; ф. 73: 1900–1902, 1904–1906, 1908 рр.).

Навчальні програми гімназій (ф. 72: 1875, 1876 рр.; ф. 73: 1877, 1908, 1909, 1912, 1913 рр.).

Звіти гімназій (ф. 72: 1872, 1873, 1876, 1877, 1881, 1882, 1886, 1888, 1893–1896, 1900, 1902–1909 рр.; ф. 73: 1877, 1879, 1880, 1883–1899, 1901, 1903, 1905–1907 рр.). Відомості успішності та поведінки гімназистів (ф. 72: 1834–1871, 1875, 1876, 1880–1895, 1907–1910, 1918, 1919 рр.; ф. 73: 1896–1899, 1902–1905, 1909, 1910, 1916, 1919 рр.; ф. 258: 1916, 1917 рр.). Коротка історична довідка про стан 1-й чоловічій гімназії в 1872 р.

Класні журнали 1-й чоловічій гімназії (1834–1864, 1875–1877, 1881, 1882, 1885–1887, 1892–1913, 1917–1919 рр.). Кондуїти і журнали чергових наглядачів 1-ї гімназії для запису гімназистів, які піддавалися тілесним покаранням або були

посаджені в карцер за витівки, пропуск уроків та інші порушення існуючого режиму (1842–1847, 1856–1861, 1863–1866, 1870, 1871, 1872–1875, 1877–1889, 1895–1904, 1909–1916 рр.). Списки гімназистів, що ухилялися від відвідування богослужіння (1861–1864 рр.).

Відомості про успішності, пропуск уроків і покарання учня 2-го класу 1-ї гімназії майбутнього письменника В. Г. Короленка (ф. 72, 1, 360, 364). Відомості про діяльність польського письменника Ю. І. Крашевського – почесного попечителя Житомирської 1-й чоловічій гімназії (ф. 72, 1, 286, 315, 329, 344).

Листування з Управлінням Київського навчального округу, волинським губернатором, судовими та іншими установами про позбавлення права педагогічної діяльності вчителів за звинуваченням їх в політичній "неблагонадійності", про представлення свідчень поліції про поведінку гімназистів під час канікул, про позашкільний нагляд за учнями, про зміни навчальних планів і програм, про введення нових статутів у гімназіях та прогімназіях, про організацію виставок навчальних посібників, про прийом, переведення і виключення гімназистів і за іншими питаннями.

- Житомирська 1-а: ф. 72, од. зб. 1822, 1832–1919 рр.
- Житомирська 2-а: ф. 73, од. зб. 895, 1877–1920 рр.
- Новоград-Волинська: ф. 258, од. зб. 89, 1913–1919 рр.

ЖІНОЧІ ГІМНАЗІЇ

3 фонди, од. зб. 354. 1879–1919 рр.

Житомирська Маріїнська жіноча гімназія була відкрита на підставі Положення Головної ради жіночих навчальних закладів, затвердженого 12 березня 1866 р. (ПЗЗ, 1866, 43100). Житомирська жіноча гімназія "святої Анастасії" почала функціонувати з 31 серпня 1911 р. у складі 6-ти класів, а через рік – у повному 7-класному складі (ф. 79, 1, 1 і 6). Житомирська жіноча гімназія Н. В. Овсянникової була заснована 1 вересня 1903 р. на підставі Положення про жіночі гімназії, затвердженого 24 травня 1870 р. (ПЗЗ, 1870, 48406; Пам'ятна книжка Київського навчального округу на 1906–1907 рр.). Відносилася до Міністерства народної освіти, безпосередньо підпорядковувалися дирекції народних училищ Волинської губернії, потім – управлінню Київського навчального округу. Жіночі гімназії представляли собою середні навчальні закла-

ди, склалися з семи класів. Для підготовки до педагогічної діяльності при жіночих гімназіях засновувався ще восьмий — додатковий клас. Гімназії формально призначалися для учениць всіх станів, фактично в них, в основному навчалися діти дворян і буржуазії. Скасовані у 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 44).

Циркуляри Головного управління відомств закладів імператриці Марії, попечителя Київського навчального округу.

Циркуляри попечителя Київського навчального округу від 24 січня та 26 червня 1914 р. про заборону учням прийняти участь у святкуванні столітньої річниці з дня народження українського поета Т. Г. Шевченка, про заборону поширення ювілейної літератури; про заборону організації в школах виставок портретів письменників, популярних серед учнів — Герцена, Короленка, Міцкевича, Горького, Радищева, Чернишевського, Шевченка та інших (ф. 79, 1, 57).

Протоколи засідань педагогічних рад гімназій (ф. 74: 1915–1917 рр.; ф. 79: 1914, 1917–1919 рр.; ф. 256: 1901–1905, 1907–1920 рр.); протоколи предметних комісій (1911–1916 рр.).

Навчальні програми (1911–1917 рр.) та річні звіти (1911–1913 рр.) гімназії "святої Анастасії".

Відомості успішності та поведінки гімназисток (ф. 74: 1906, 1907, 1914–1917 рр.; ф. 79: 1911–1919 рр.; ф. 256: 1917, 1918 рр.). Атестати про закінчення гімназій (1911–1919 рр.).

Рапорти класних наглядачок і викладачів про організацію позашкільного нагляду за гімназистками, про виконання річних навчальних програм.

Прощальний адрес російському вченому-фізику П. О. Зилу з нагоди залишення ним поста попечителя Київського навчального округу в 1919 р. (ф. 79, 1, 6). Лист дружини вченого-астронома С. П. Глазенапа за 1915 р. до навчальних закладів із пропозицією придбати праці вченого, які збагачують вітчизняну науку по астрономії та математиці (ф. 79, 1, 79).

- Житомирська Маріїнська жіноча гімназія, *ф. 74, од. зб. 108, 1879–1919 рр.*
- Житомирська жіноча гімназія "святої Анастасії", *ф. 79, од. зб. 157, 1911–1918 рр.*
- Житомирська жіноча гімназія М. В. Овсяннікової, *ф. 256, од. зб. 89, 1895–1919 рр.*

УЧИТЕЛЬСЬКІ СЕМІНАРІЇ

2 фонди, од. зб. 845, 1869–1920 рр.

Житомирська учительська семінарія була відкрита 1 липня 1913 р. в м. Житомирі (ф. 212, 1, 6). При семінарії з осені 1915 р. функціонувало двокласне зразкове училище (ф. 212, 1, 44). Ліквідована в серпні 1920 р. (ф. р. 31, 1, 6). Коростишівська учительська семінарія була відкрита 22 жовтня 1869 р. під назвою – учительська семінарія Південно-Західного краю. Спочатку знаходилася в м. Києві, з початку серпня 1873 р. – переведена в м. Коростишів, Радомишльського повіту, Київської губ., і стала називатися Коростишівська учительська семінарія (ф. 75, 1, 4). У жовтні 1873 р. при семінарії було відкрите початкове однокласне училище, яке в липні 1903 р. було реорганізоване на двокласне (ф. 75, 1, 4; Пам'ятна книжка Київського навчального округу на 1906–1907 рр., арк. 250). Курс навчання в семінарії був трирічний, з 1907 р. відкрився 4-й підготовчий клас. Закрита в 1919 р. (ЗЗ УРСР, 1919, 44). Семінарії відносилися до відомства Міністерства народної освіти, безпосередньо підпорядковувалися управлінню Київського навчального округу. Готували вчителів для початкових училищ.

Циркуляри та розпорядження Міністерства народної освіти і попечителя Київського навчального округу. Припис попечителя Київського навчального округу про прийняття суворих заходів до недопущення участі коростишівських семінаристів в з'їзді, який скликався віленським семінаристами по питаннях боротьби за завоювання демократичних прав для учнів (1907 р.).

Положення про заснування педагогічного музею при Управлінні Київського навчального округу і пояснювальна записка до нього (1901 р.). Статут Всеросійської спілки вчителів та працівників народної освіти, затверджений з'їздом делегатів місцевих груп спілки 7–10 червня 1905 р. Звернення бюро Всеросійської спілки до вчителів і працівникам народної освіти з пропозицією вступати в ряди спілки. Правила для вступу в спілку.

Звернення комісії щодо спорудження в Петербурзі пам'ятника Михайлу Івановичу Глінці, про збір пожертвувань на спорудження пам'ятника до 100-річчя від дня народження композитора (1901 р.).

Правила прийому та поведінки учнів Коростишівської учительської семінарії. Правила про організацію і діяльність педа-

гогічних комісій для надання педагогічної допомоги дітям учасників першої світової війни (1916 р.). Правила прийому до вищих шкіл України осіб, які закінчили реформовані по закону від 14 червня 1917 р. учительські семінарії.

Протоколи засідань педагогічної ради Коростишівської семінарії (1869–1918 рр.), комісії з вироблення заходів для покращання позашкільної поведінки учнівської молоді (1908 р.). Матеріали до протоколів засідань педагогічної ради Житомирської семінарії (1919 р.).

Рішення педагогічної ради Коростишівської семінарії про прийом Панасенка (Васильченка) С. В., майбутнього українського письменника, в семінарію; відомості про його успішність і поведінку; листи Васильченка до директора семінарії (1895–1898 рр. – ф. 75, 1, 183, 210, 211, 220, 240).

Навчальні програми (ф. 75: 1880–1912 рр.; ф. 212: 1917–1919 рр.).

Звіти про діяльність семінарій (ф. 75: 1870–1913 рр.; ф. 212: 1916 р.).

Відомості про успішність учнів Коростишівської семінарії (1870–1914 рр.). Класні журнали Коростишівської семінарії та початкового училища (1876–1917 рр.) і Житомирської семінарії (1914–1920 рр.). Кондуїти і щоденник обліку проступків семінаристів (1902–1905 рр.).

Списки учнів, виключених з навчальних закладів за участь у революційному русі 1902–1907 рр. (ф. 75, 1, 263).

Переліки та акти перевірки обладнання фізичного кабінету і наочних посібників з природознавства, географії та історії у Коростишівській семінарії.

Кошториси і відомості про витрати на утримання семінарій (ф. 75: 1906–1908 рр.; ф. 212: 1918, 1919 рр.).

Листування з попечителем Київського навчального округу, приставом 2-го стану Радомишльського повіту, навчальними закладами Києва, Житомира та інших міст щодо прийняття заходів проти поширення семінаристами антиурядових прокламацій, про заборону допуску до педагогічної діяльності осіб, політично "неблагонадійних", про участь семінаристів в організації страйку працівників зв'язку м. Коростишева і виступів селян волості проти поміщиків, в навмисному підпалі Корос-

тишівської семінарії в 1907 р.; про організацію екскурсій у Москву, Петербург, Київ; про видачу учням семінарії земських стипендій, про організацію педагогічних курсів при Коростишівській семінарії в 1912 р.

- Житомирська, ф. 212, од. зб. 121, 1913–1920 рр.
- Коростишівська, ф. 75, од. зб. 726, 1869–1918 рр.

ЖИТОМИРСЬКЕ РАБИНСЬКЕ УЧИЛИЩЕ

Ф. 396, од. зб. 803, 1847–1873 рр.

Відкрито 19 листопада 1847 р. відповідно з іменним указом, даними міністру народної освіти 13 листопада 1844 (ПЗЗ, 1844, 18420; ф., 1, б). Відносилось до відомства Міністерства народної освіти, і безпосередньо підпорядковувалося управлінню Київського навчального округу. Являлось закритим учбовим закладом релігійно-націоналістичного характеру. Готувало рабинів і вчителів для єврейських казенних училищ 1-го і 2-го розрядів. Складалося з 3-х підготовчих, 4-х рабинський, одного спеціально педагогічного та одного спеціально рабинського класів, а також із загальної учнівської квартири для казеннокоштных і своєкоштных учнів. Скасовано 1 липня 1873 р. у зв'язку з перетворенням у єврейський вчительський інститут (спр. ф., 1, 212; ф. 354, 1, 18).

Накази Міністерства народної освіти. Циркуляри попечителя Київського навчального округу, київського, волинського і подільського генерал-губернатора.

Положення про рабинські училища (1847 р.). Інструкція для учнів училища та правила для проживали в інтернаті (1862 р.).

Протоколи засідань педагогічної ради. Журнал для запису рішень педагогічної ради (1861 р.). Навчальні програми училища (1851, 1852 рр.).

Головні звіти (1848, 1850–1856, 1858–1860, 1863–1871 рр.). Короткі записки про історію та діяльність рабинського училища з 1847/1848 по 1860/1861 навчальний рік. Донесення ст. наглядача училища про стан училища та інтернату, про покарання учнів різками і ув'язнення в карцер за пропуск уроків (1851, 1852, 1854–1856, 1858, 1859, 1863–1868 рр.).

Класні журнали (1847, 1854, 1855, 1864, 1865, 1868–1870, 1873 рр.). Відомості про успішність та поведінку учнів (1851 1860, 1862, 1864–1869, 1871, 1872 рр.).

Проповіді, написані і вимовлені учнями (1866, 1867 рр.). Переліки літературних і наукових праць, підготовлених і виданих викладачами училища.

Кошториси на утримання інтернату і казеннокоштных учнів (1851, 1862, 1856 рр.). Відомості про прихід і витрату грошових засобів (1848, 1850–1859, 1863–1871, 1873 рр.).

Листування з управлінням Київського навчального округу, губернським рабином, міськими думами і городовими магістрами про асигнування коштів із сум свічкового збору на утримання училища і загальної квартири, про пожертвування, внесених багатими купцями в користь училища, про посилення нагляду за учнями, про заборону учням відлучатися з загальної квартири, брати участь у театральних виставах без дозволу начальства училища, про внесення змін до навчальних програм, про звільнення учнів від рекрутської повинності, про відкриття при училищі суботньої школи для ремісників, про стан роботи єврейської друкарні, про дозвіл учням видавати літографований журнал "Шкільний літографований листок", про збір з вчителів та учнів пожертвувань для постраждалого населення Севастополя (1856 р.), про призначення випускників училища на посади рабинів і вчителів казенних єврейських училищ, про передачу губернської єврейської училищної комісії у введення дирекції народних училищ (1873 р.).

ЖИТОМИРСЬКИЙ ЄВРЕЙСЬКИЙ УЧИТЕЛЬСЬКИЙ ІНСТИТУТ

Ф. 354, од. зб. 74, 1871–1886 рр.

Відкрито в 1873 р. у зв'язку з перетворенням рабинського училища в інститут (СПР. ф., 1, 18; ф. 396, 1, 212). Відносився до відомства Міністерства народної освіти, безпосередньо підпорядковувався управлінню Київського навчального округу. Готував вчителів для єврейських початкових училищ. Курс навчання був 4-річний. При інституті функціонувало єврейське початкове училище з підготовчим класом, була загальна учнівська квартира. Скасований в 1886 р. (ПЗЗ, 1890, дод. до т. 5, 3337-а; спр. ф. 1,57).

Циркуляри попечителя Київського навчального округу. Розпорядження попечителя про посилення нагляду за учнями, про

вжиття заходів до недопущення висловлення невдоволення інститутським режимом (1882 р.), про заборону у зв'язку зі смертю письменника І. С. Тургенева брати участь у публічних вшануваннях громадських і літературних діячів без особливого дозволу уряду (1883 р.).

Протоколи засідань педагогічної ради (1883, 1885 рр.). Книга реєстрації питань, що підлягали обговоренню на засіданнях педагогічної ради (1880 р.). Книга протоколів наглядового комітету за будівництвом будівлі учительського інституту (1880–1882 рр.).

Звіт про стан навчання в інституті (1873 р.). Класні журнали (1874, 1877, 1880–1882 рр.). Відомості про випускників інституту (1878, 1881, 1882 рр.). Відомості про стан викладання образотворчого мистецтва і малювання в інституті (1880 р.).

Каталог книг російською та єврейською мовами, які числилися в бібліотеці інституту в 1883/1884 навчальному році.

Касові книги (1877, 1880, 1883, 1884 рр.). Головна книга (1880 р.). Книги надходжень і витрат сум ощадної каси інституту (1879–1881, 1883 рр.).

Листування з попечителем Київського навчального округу про заборону користуватися книгами, що належали приватним бібліотекам і приватним особам, про арешт вихованців і позбавлення їх відпустки за відлучки в місто після 20 години та порушення інших правил інституту, про виключення учнів з інституту за політичну "неблагонадійність", про звільнення учнів від рекрутської повинності, про закриття Житомирського єврейського училища 1-го розряду (1874 р.), про участь у Всеросійській промислово-художній виставці в 1880 р., про влаштування випускників на роботу.

ЖИТОМИРСЬКЕ ПРИВАТНЕ ВОСЬМИКЛАСНЕ ЧОЛОВІЧЕ І ЖІНОЧЕ КОМЕРЦІЙНЕ УЧИЛИЩЕ Н. А. РЕМЕЗОВОЇ

Ф. 80, од. зб. 325, 1907–1919 рр.

Відкрито 30 серпня 1907 в м. Житомирі під назвою – Приватний восьмикласне чоловіче і жіноче комерційне училище Н. Л. Ремезової. З 1 червня 1916 р. перетворено в Житомирське восьмикласне комерційне

училище суспільства розповсюдження комерційної освіти (спр. ф., 1, 61). Складалося з восьми основних класів і одного підготовчого з двома відділеннями (молодшим і старшим). У 1911 р. при училищі були відкриті вечірні курси іноземної кореспонденції, 1 жовтня 1913 р. — приватна торгова школа. Училище відносилось до відомства Міністерства торгівлі і промисловості. Воно давало середню загальну і спеціальну комерційну освіту, прирівнювалося до реального училища. Скасовано у 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 44).

Циркуляри Міністерства торгівлі та промисловості. Положення про комерційні навчальні заклади та заклади для позашкільного поширення комерційних знань (1917 р.). Статут Житомирського восьмикласного комерційного училища, затверджений Міністерством торгівлі та промисловості 26 березня 1916 р. Статути приватних вечірніх бухгалтерських і рахівничих курсів в м. Житомирі (1914 р.).

Протокол нарад керівників навчальних закладів Волинського губернії під головуванням губернатора з питання організації нагляду за позашкільною поведінкою учнів (1908 р.). Журнали прийомних випробувань, перевідних і випускних іспитів (1913/1914 навчальний рік). Протоколи господарського комітету училища (1914–1916 рр.).

Програма участі комерційних навчальних закладів Міністерства торгівлі і промисловості у Всеросійській промисловій та сільськогосподарській виставці 1913 р. у м. Києві. Програма по торговому та фінансовому праву для бухгалтерських курсів і торговельної школи.

Звіти про діяльність комерційного училища (1912–1917 рр.) та відомості про успішність учнів (1913–1919 рр.). Акти обстеження училища (1919 р.).

Кошториси і відомості про витрати на утримання училища (1915–1919 рр.).

Листування з навчальним відділом Міністерства торгівлі та промисловості, Міністерством освіти, Житомирським відділенням державного банку та іншими установами про перетворення приватного комерційного училища в училище суспільства розповсюдження комерційної освіти, про скликання Всеукраїнського з'їзду діячів по комерційній освіті, про проходження практики учнями училища при Житомирському відділенні дер-

жавного банку, про евакуацію комерційного училища в зв'язку з війною.

ЖИТОМИРСЬКЕ ЗЕМЛЕМІРНЕ УЧИЛИЩЕ

Ф. 233, од. зб. 339, 1912–1919 рр.

Відкрито у вересні 1912 р. (спр. ф., 1, 14). Курс навчання був 4-річний. Відносилось до відомства Міністерства юстиції. Готувало техніків-землемірів. Скасовано у 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 44).

Циркуляри Міністерств: юстиції, освіти, фінансів, землеробства.

Положення про з'їзд діячів землемірних училищ в м. Москві 30 липня 1917 р. Статут про організацію вечірніх землемірних курсів при Житомирському училищі (1919 р.). Проект статуту товариства допомоги потребуючим учням (1912 р.).

Декларація загальних зборів учнів Житомирського землемірного училища про обрання ради депутатів учнів (1917 р.). Звернення "Союзу нижчих службовців урядових, громадських та приватних установ м. Житомира" про підтримку їхніх вимог про поліпшення економічного стану службовців (1917 р.).

Правила прийому до землемірного училища та межового інституту, правила поведінки учнів землемірних училищ (1911, 1913 рр.).

Навчальні правила, вироблені Всеросійським з'їздом діячів землемірних училищ. Доповідь директора Житомирського землемірного училища на з'їзді (1917 р.). Правила про училища і класні комітети землемірних училищ (1917 р.), про стипендії Міністерства землеробства та державного майна і казенних стипендії в землемірних училищах відомства Міністерства юстиції (1914, 1917 рр.). Проект положення про земські стипендії (1912 р.).

Протоколи педагогічної ради (1912–1915 рр.), навчальні плани і програми землемірного училища (1917 р.) і землемірних курсів (1919 р.). Програма літніх практичних занять з геодезії (1913 р.).

Звіти про діяльність училища в 1912/1913 і 1914/1915 навчальних роках. Відомості про успішність учнів і класні журнали (1912–1918 рр.).

Повідомлення Міністерства освіти про виключення учнів з гімназій та реальних училищ за участь в нелегальних політичних гуртках і зборах. Повідомлення губернаторів Волинської, Подільської, Радомської, Київської, Херсонської та інших губерній про результати перевірки моральних якостей і політичної лояльності учнів.

Проекти кошторисів витрат на утримання Житомирського землемірного училища (1914, 1915 рр.).

ВОЛИНСЬКА ЗЕМСЬКА ШКОЛА ФЕЛЬДШЕРІВ

Ф. 85, од. зб. 18, 1881–1919 рр.

Заснована в 1875 р. як трикласна чоловіча фельдшерська школа. У 1897 році перетворена в чотирикласну, в 1906 р. — фельдшерсько-акушерську школу змішаного типу з спільним навчанням фельдшерів та фельдшериць-акушерок. У 1908 р. знову перетворена в трикласну — для фельдшерів і чотирикласну — для фельдшериць-акушерок. У 1913 р. трикласне відділення для фельдшерів було перетворено в чотирикласне, а чотирикласне для фельдшериць-акушерок — в п'ятикласне. До 1904 р. школа знаходилась у веденні Волинського губернського правління, з 1904 р. — Волинської губернської земської управи (спр. ф., I, II). Скасовано у 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 44).

Циркуляри і розпорядження волинського губернатора, Волинського губернського правління, головного лікарського інспектора. Припис волинського губернатора про перевірку політичної "благонадійності" вступників у фельдшерську школу.

Статут земської школи фельдшерів та фельдшериць-акушерок в м. Житомирі, затверджений Міністерством внутрішніх справ 24 липня 1913 р.

Протоколи засідань педагогічної ради школи (1881–1902 рр.).

Програма II з'їзду фельдшерсько-акушерських працівників, яке відбулося 2–7 січня 1914 р. в Москві та проекти нових законів про фельдшерів і фельдшерок-акушерок, розроблені міжвідомчою комісією з перегляду лікарсько-санітарного законодавства в Росії (спр. ф., 1, 12 і 14).

Відомості успішності учнів, екзаменаційні листи та свідоцтва про закінчення школи (1906–1919 рр.).

Листування з волинським губернатором, Волинською губернською земською управою і повітовими дільничними ліка-

рями про призначення земських стипендій учням школи, про направлення в повітові лікарні учнів фельдшерської школи на час літніх канікул для проходження лікарської практики тощо.

ЖИТОМИРСЬКЕ ПЕРШЕ ВИЩЕ ПОЧАТКОВЕ ЧОЛОВІЧЕ УЧИЛИЩЕ

Ф. 259, од. зб. 37, 1893–1920 рр.

Засноване в 1869 р. у м. Житомирі під назвою – Житомирське двокласне міське училище. З серпня 1913 р. перетворено в перше вище початкове чоловіче училище (Пам'ятна книжка дирекції народних училищ Волинської губернії на 1914 р., стор 5; спр. ф., 1, 8). До 1913 р. курс навчання був дворічним. Крім двох основних класів, був підготовчий, який складався з трьох груп. Після перетворення училища у вище навчальне – курс навчання став чотирирічним. В училищі було чоловіче і жіноче відділення. Відносилось до відомства Міністерства народної освіти, безпосередньо підпорядковувалося дирекції народних училищ Волинської губ. Скасовано у 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 44).

Циркуляри Міністерства народної освіти і попечителя Київського навчального округу.

Положення про іменні стипендії в Житомирському училищі (1894–1905 рр.).

Протоколи засідань міської думи про розширення Житомирського двокласного міського училища (1893–1895 рр.). Протоколи педагогічної ради училища (1904–1906, 1915–1919 рр.).

Кошторис витрат на утримання училища (1894 р.).

ОВРУЦЬКЕ МІСЬКЕ ДВОКЛАСНЕ УЧИЛИЩЕ

Ф. 298, од. зб. 20, 1869–1912 рр.

Відкрито в 1860 р. під назвою – Овруцьке повітове дворянське училище (Пам'ятна книжка дирекції народних училищ Волинської губернії на 1914 р., стор. 280). У 1869 р. перетворене в Овруцьке міське двокласне училище (Пам'ятна книжка Київського навчального округу на 1906/1907 навчальний рік, стор. 313). Мало два відділення: чоловіче і жіноче, кожне з них складалося з двох основних класів і одного підготовчого. Підготовчий клас, у свою чергу, поділявся на 3 групи. Відносилось до відомства Міністерства народної освіти, безпосередньо підпорядковувалося народних училищ Волинської губернії. Скасовано

в 1913 р. (Пам'ятна книжка дирекції народних училищ Волинської губернії на 1914 р., стор. 280).

Циркуляри Міністерства народної освіти і попечителя Київського навчального округу. Розпорядження попечителя Київського навчального округу про виключення учнів з навчальних закладів за читання забороненої політичної літератури.

Протоколи педагогічної ради (1877–1880, 1885 рр., 1900/1901 навчальний рік, 1910 р.) педагогічної ради та господарського комітету училища (1885, 1895–1896 рр.).

Програма урочистого акту в початкових училищах Київського навчального округу з нагоди 50-річчя з дня скасування кріпосного права (1911 р.).

Звіти про діяльність училища (1869–1908 рр.). Відомості про успішність та поведінку учнів (1869–1908 рр.).

Кошторис витрат на утримання повітових і міських училищ у Росії (1897 р.).

VII. ФОНДИ СУСПІЛЬНИХ УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

ВОЛИНСЬКЕ МІСЦЕВЕ УПРАВЛІННЯ РОСІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Ф. 100, од. зб. 73, 1898–1915 рр.

Утворено згідно Положення Комітету міністрів від 3 травня 1867 р. під назвою – Волинське місцеве управління товариства піклування про хворих і поранених воїнах (ПЗЗ, 1867, 44519). На підставі Положення Комітету міністрів від 20 липня 1879 р. перейменовано у Волинське місцеве управління Російського товариства Червоного Хреста (ПЗЗ, 1879–1880, 59877). Знаходилося у віданні Головного управління Російського товариства Червоного Хреста. У функції місцевого управління входило сприяння військової адміністрації в догляді за пораненими і хворими воїнами під час війни, а в мирний час – надання деякої допомоги інвалідам війни і населенню, потерпілому від стихійних та інших бід, організація вечорів і спектаклів з метою збору пожертвувань на користь потерпілого населення. Ліквідовано в 1919 р. Радянською владою (ЗЗ УРСР, 1919, 287).

Циркуляри Головного управління Російського товариства Червоного Хреста і волинського губернатора.

Протоколи загальних надзвичайних зборів Російського товариства Червоного Хреста (1914 р.) і місцевого управління (1905–1907 рр.).

Звіти про діяльність Головного управління (1913 р.) і його місцевих установ у Волинській губернії (1898, 1902–1907 рр.). Відомості про пожертвування, що поступили, на користь Волинського управління Червоного Хреста (1905, 1906, 1909 рр.).

Повідомлення товариств Червоного Хреста Сербії і Греції про отримання ними грошової допомоги, висланих Російським товариством для їх військових госпіталів (1913 р.).

Кошториси доходів і витрат Волинського управління Червоного Хреста (1906–1910 рр.). Прибутково-видаткові кошториси Рівненської і Житомирської общин сестер милосердя (1913 р.).

Прохання відставних офіцерів солдатів та їх сімейств про видачу ним грошової допомоги з сум товариства (1906–1908 рр.).

Листування з Головним управлінням Російського товариства Червоного Хреста, повітовими комітетами товариства, волинським губернатором, губернським і повітовими предводителями дворянства про напрям медичного персоналу на Далекий Схід для обслуговування поранених на фронтах російсько-японської війни, про евакуацію хворих і поранених воїнів в район Київського військового округу, про устанovu в м. Рівно общини сестер милосердя товариства Червоного Хреста, про організацію курсів для медсестер при Житомирській Маріїнській общині, про збір пожертвувань на користь населення, потерпілого від неврожаю, про дозвіл встановити в казенних винних лавках кухля для збору пожертвувань та з інших питань.

ЖИТОМИРСЬКИЙ КОМІТЕТ ВСЕРОСІЙСЬКОГО СОЮЗУ МІСТ ДОПОМОГИ ХВОРИМ ТА ПОРАНЕНИМ ВОЇНАМ

Ф. 283, од. зб. 16, 1914–1917 рр.

Утворений 19 жовтня 1914 р. у зв'язку з початком світової війни (с. ф., 1, 10, 11). Основними функціями його були: обладнання стаціонарних госпіталів і госпіталів-розподільників в губернії, перевезення і евакуація поранених, виклопотання містам допомоги з сум союзу на устаткування лазаретів, утримання їх і т.п. Ліквідований після закінчення світової війни.

Циркуляри головного уповноваженого Всеросійського союзу міст допомоги хворим і пораненим воїнам і Російського товариства Червоного Хреста. Ухвала Всеросійського з'їзду з питань допомоги біженцям (1917 р.). Положення про патронатів для поранених і хворих воїнів (1914 р.). Накази по військах Житомирського гарнізону (1915, 1917 рр.).

Протоколи Волинського губернського з'їзду міських голів і старост з питання організації на місцях допомоги хворим і пораненим воїнам (1914 р.), протоколи і ухвали об'єднаного комітету організацій лікувально-санітарної справи на Південно-Західному фронті (1917 р.).

Листування з Всеросійським союзом міст, опікуном Київського учбового округу і міськими головами Волинської губернії про обрання на засіданнях міських дум представників в Житомирський комітет допомоги хворим і пораненим воїнам, про обладнання в будівлі Житомирського ремісничого училища хірургічного військового лазарету, про постачання госпіталів губернії необхідними медикаментами і перев'язувальними матеріалами.

Звіт Житомирського комітету про виконану роботу з жовтня 1914 р. по 1 лютого 1915 р. Доповідь члена комітету про стан справи по наданню допомоги хворим і пораненим воїнам в Ізяславі і Острозі (1915 р.).

Повідомлення міських голів Овруча, Рівного, Кременця, Старо-Костянтинова та інших повітових міст Волині про відкриття госпіталів. Заяви установ і окремих осіб м. Житомира про готовність надати допомогу комітету в устаткуванні військового лазарету.

Відомості про число хворих і поранених воїнів за період з вересня 1914 р. по вересень 1915 р.

Повідомлення комітету про евакуацію Житомирського лазарету у зв'язку з наближенням до міста ворожих військ і про відправку майна лазарету в Ростов-на-Дону (1915 р.).

Список міських поселень Росії, де були встановлені комітети Всеросійського союзу міст допомоги хворим і пораненим воїнам (1914 р.).

ВОЛИНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ХМЕЛЯРІВ

Ф. 187, од. зб. 48, 1903–1919 рр.

Створено в 1896 р. під назвою – Волинське товариство хмелярства і хмелеторгівлі (ПЗЗ, 1896, 13294). З 1903 р. називалося – Відділення хмелярства Волинського відділу імператорського Російського товариства садівництва, а з 1 березня 1913 р. – Волинське товариство хмелярства (с. ф., 1, 28). Знаходилося у веденні: до 1905 р. – Міністерства землеробства та державного майна, з 1905 р. – Головного управління землеустрою і землеробства, з 1915 по 1917 рр. – Міністерства землеробства. Займалося питаннями розвитку і удосконалення хмелярства на Волині, збуту хмелю на ринках Росії і закордону. Ліквідовано в 1919 р. Радянською владою.

Інструкція, проект положення та інші матеріали про відкриття місцевих відділень Російської експортної палати (1911 р.).

Протоколи зборів товариства хмелярства (1903 р.) і ярмаркової комісії м. Житомира (1903, 1904 рр.).

Звіти, відомості і зведення про посівну площу і урожай хмелю на Волині, про кількість хмелю, що поступив, на склади торгового ярмарку м. Житомира і проданого хмелю (1914, 1915 рр.), про грошові кошти, що поступили, від продажу хмелю (1911, 1912, 1916, 1917 рр.). Доповіді і доповідні записки про стан хмелярства на Волині, про виробництво в 1906 р. понад 100 тисячі пудів хмелю або більше 60% кращих сортів всього хмелю, що вирощувався в Росії, про необхідність підвищення мита на закордонний хміль, про виключення пива з числа алкогольних напоїв при ухваленні закону про боротьбу з пияцтвом (1913, 1914 рр.).

Листування з Російським товариством садівництва, торговими фірмами і акціонерними товариствами, власниками пивоварних заводів, суспільством Сибірських кооперативних товариств та з іншими установами і організаціями про проведення в м. Житомирі щорічних ярмарок-виставок хмелю, про запрошення на ярмарки найбільших торговців хмелю Росії і закордону, про заходи по подальшому поліпшенню розвитку і збуту хмелю, про переваги і успішну конкуренцію волинських сортів хмелю з іноземцями на ринках США, Англії, Франції, Німеччини, Японії, Швеції, Фінляндії, Норвегії, Голландії та інших країн, про висилку зразків хмелю і повідомлення цін на хміль; про зарахування Волинського товариства хмелярства дійсним членом Всеросійської сільськогосподарської палати і Російсько-Англійської торгової палати, про участь у Всеросійських промислових і сільськогосподарських виставках.

Телеграми і зведення агентів Волинського товариства хмелярства з різних міст Росії і закордону про хід продажу волинського хмелю.

Список пивоварних заводів Росії та їх власників (1914, 1915 рр.).

Опитувальні листи, акти землемірів-ліквідаторів, книги особових рахунків та інші матеріали про реєстрацію, продаж і

здачу в оренду хмільних плантацій на секвеструючих землях виселених німців-колоністів (1915–1917 рр.).

ПРАВЛІННЯ ЖИТОМИРСЬКОГО МІСЬКОГО ТОВАРИСТВА ВЗАЄМНОГО ВІД ВОГНЮ СТРАХУВАННЯ МАЙНА

Ф. 106, од. зб. 157, 1877–1919 рр.

Утворено 7 березня 1879 р. (с. ф. 1, 2). Відносилось до відомства Міністерства внутрішніх справ, безпосередньо підпорядковувалося міській управі. У функції суспільства входила організація справи по страхуванню будівель на випадок пожежі. Ліквідовано в 1919 р. Радянською владою.

Циркуляри страхового відділу Міністерства внутрішніх справ.

Статут товариства (1879 р.).

Ухвали і протоколи правління товариства про оцінку нерухомого майна, прийнятого на страхування, про затвердження страхових полюсів, про видачу їх домовласникам.

Звіти про діяльність товариства (1879–1911 рр.). Відомості про пожежі за 1879–1892 рр.

Оцінювальні описи застрахованих в товаристві будівель (1879–1919 рр.). Поліси суспільства (1900–1919 рр.).

Заяви домовласників про бажання застрахувати своє нерухоме майно (1879–1917 рр.).

VIII. ФОНДИ РЕЛІГІЙНИХ УСТАНОВ

ВОЛИНСЬКА ДУХОВНА КОНСИСТОРІЯ

Ф. 1, од. зб., 1730–1921 рр.

Створена в 1795 році (спр. ф. 1, 70). Знаходилась у веденні Синоду, підпорядковувалася безпосередньо єпархіальному архієрею. Спочатку розміщувалась в м. Острог, з 1824 р. — в м. Аннопіль Острозького повіту. З 1832 р. — в м. Почаїв, Кременецького повіту, з 1840 р. і до ліквідації — в м. Житомир. Була місцевим адміністративно-судовим органом Синоду по управлінню церквами, монастирями, духовними навчальними закладами в єпархії. Служила надійною опорою самодержави в боротьбі з революційним і громадсько-прогресивним рухом, допомагала царському уряду та експлуататорським класам пригноблювати та дурманити народ. У функції консисторії входило: управління та контроль за станом духовних установ, здійснення церковного суду над священнослужителями та прихожанами за відступ від віри та порушення обрядів, проповідь православ'я та боротьби з сектантством, ведення шлюбнорозлучних справ, зберігання метричних книг церков, збір статистичних відомостей про народження, смерть та ін. Ліквідована на основі декрету Тимчасового Робітничо-Селянського уряду України від 22 січня 1919 р. (ЗЗ УРСР, 1919, 37). Є документи з 1730 р. (метричні книги).

Укази, рапорти, повідомлення, резолюції Синоду і Волинської духовної консисторії. Прохання, донесення, скарги селян та духовенства єпархії. Про захоплення поміщиками церковних земель. Справи про рукопокладення священників та церковнослужителів. Про приєднання до православ'я греко-католиків Волинської єпархії. Рапорти, повідомлення духовних правлінь. Справи про службову діяльність та поведінку духовенства. Відомості про освіту духовенства станом на 1805 р. Списки протоієреїв. Справи про встановлення духовенством прав на церковні землі.

Прохання, донесення, скарги, листи церковних служителів. Припис про ведення фінансових книг. Справи про церковні землі. Справа про сільські школи єпархії за 1850 р. (оп. 13, спр. 428). Справа про розкольників, які мешкають у Волинській губернії, за 1853 рік (оп. 14, спр. 18). Про осіб римокатолицького віросповідання добровільно приєднаних до пра-

вослав'я за 1854 р. (оп. 14, спр. 57). Справи про будівництво та ремонт церков у Волинській єпархії. Відомості про чорне духовенство-Волинської єпархії за 1873 р., послужні списки. Справа про заснування Кременецького Богоявленського Свято-Миколаївського Братства (оп. 22, спр. 33). Справи про особовий склад монастирів Волинської єпархії. Справа про будівництво у м. Житомир лютеранської кірхи (оп. 24, спр. 332). Справи про видачу метричних свідоцтв. Про осіб приєднаних до православ'я. Справа про відкриття монастиря в с. Зимне Володимирського повіту (оп. 25, спр. 454). Відомості про монастирі і особовий склад монастирів за 1894, 1896 рр. (оп. 25, спр. 16, 23, 26). Справа про збудовані і закриті церкви Волинської єпархії за 1898 р. (оп. 27, спр. 30). Про відкриття церковно-приходського братства у с. Тростянець Луцького повіту. Справа про відкриття нових самостійних приходів в 1903 році (оп. 31, спр. 902). Справи про затвердження статутів церковних братств у с. Здолбунів Острозького повіту (оп. 31, спр. 2217), с. Суськ Луцького повіту (оп. 31, спр. 2432). Справи про призначення, переміщення, нагородження і звільнення священників та церковнослужителів. Відомості про стан парафій. Списки нагороджених священників. Річні звіти про хід страхування в єпархії. Про оцінку та переоцінку церковних будівель, що підлягають обов'язковому страхуванню. Відомості про надходження і витрату страхових сум. Справи про відшкодування збитків від пожеж церковним причтам Волинської єпархії. Про надання страховому відділу консисторії відомостей про застраховані церковні будівлі пошкоджені, або знищені, під час бойових дій. Справи по скаргах селян на священників і церковнослужителів за спустошення церковних лісів. Справи про обмін церковних та селянських земель, віддачу в оренду ділянок церковної землі. Про будівництво та ремонт церков, відведення місць під нові кладовища та розширення діючих кладовищ. Справи за проханнями про відкриття самостійних парафій у єпархії. Про влаштування кладовища для померлих воїнів на передмісті Житомира "Смолянка" (оп. 67, спр. 249). Метричні книги, клірові та сповідальні відомості церков Новоград-Волинського, Овруцького, Житомирського, Заславського, Острозького, Кременецького, Старокостянтинівського, Ковельсь-

кого, Ровенського, Луцького повітів. Шлюбні опити церков. Справи по обвинуваченню священників по зловживанню службовим становищем. Справи про будівництво Борисоглібської та Троїцької церков у м. Бердичів. Карта Острозького повіту з позначенням католицьких каплиць і костьолів.

ЛУЦЬКО-ЖИТОМИРСЬКА РИМО-КАТОЛИЦЬКА ДУХОВНА КОНСИСТОРІЯ

Ф. 178, од. зб., 1790–1920 рр.

Створена в 1798 р. (ПЗЗ, 1798–1799, 18504, спр. ф., 6, 1). Відносилась до відомства департаменту іноземних сповідувальців Міністерства внутрішніх справ, безпосередньо підпорядковувалася римо-католицькій духовній колегії. До 1841 р. знаходилась в м. Луцьк, з 1841 р. — в м. Житомирі. Являлась духовним адміністративно-судовим органом. У функції консисторії входило: призначення, переміщення та звільнення посадових осіб костьолів, затвердження кошторисів, видача дозволів на будівництво та ремонт костьолів, розгляд спорів між церковнослужителями та прихожанами, призначення церковних покарань. Ліквідована в 1920 р.

Укази римо-католицької духовної колегії та Міністерства внутрішніх справ. Укази, постанови, розпорядження та протоколи консисторії. Річні звіти про стан єпархії. Справи про розширення та будівництво костьолів, каплиць, цвинтарів. Списки осіб духовного звання Луцько-Житомирської єпархії та вихованців Житомирської духовної семінарії. Відомості єпископських маєтків. Описи костьолів. Журнали присутствія консисторії. Формулярні списки духовенства. Справи про призначення церковного покаяння. Відомості про осіб, які перейшли з католицького віросповідання до православного, про шлюби католиків з православними. Справи про розподіл землі між костьолами.

Метричні книги Житомирського, Ізяславсько-Острожського, Лeticівського, Овруцького, Сквирсько-Липовецького, Старокостянтинівського, Урицького деканатів. Виписки з метричних книг. Справи про видачу метричних свідоцтв. Сповідні відомості.

Візитні описи та реєстри костьолів і уніатських церков за XVIII ст.

ВОЛИНСЬКО-ЖИТОМИРСЬКИЙ ЄПИСКОП**Ф. 434, од. зб. 1, 1832 р.**

Реєстри указів Синоду.

ВОЛИНСЬКА ЄПАРХІАЛЬНА УЧИЛИЩНА РАДА**Ф. 147, од. зб. 730, 1884–1918 рр.**

Протоколи та журнали Єпархіальної училищної ради. Річні звіти повітових відділень Єпархіальної ради та шкіл, шкільні листки, статистичні відомості. Справи про відкриття церковно-парафіяльних шкіл, про реорганізації сільських шкіл у церковно-парафіяльні, ухвали сільських ходів про відкриття шкіл. Справи про призначення та звільнення з посад вчителів. Про видачу пільгових свідоцтв учням церковно-парафіяльних шкіл. Справи про будівництво шкільних приміщень, плани-проекти, схеми земельних ділянок. Справа про польські школи, що існують без дозволу влади, 1907 р. (спр. 364). Про відкриття старообрядницької школи у Житомирі, 1912 р. (спр. 46). Листування з Училищною Радою Синоду про відрядження вчителюк на жіночі педагогічні курси до Москви та Царського Села, 1903 р. (спр. 31).

**КАНЦЕЛЯРІЯ ВОЛИНСЬКОГО
ЄПАРХІАЛЬНОГО АРХІЄРЕЯ****Ф. 158, од. зб. 676, 1865–1913 рр.**

Справи про огляд архієреями Волинської єпархії. Звіти про стан єпархії. Про нагородження осіб духовного відомства. Про освячення новоспорудженого кафедрального собору у м. Житомирі, 1874 р. (спр. 60). Формулярні списки службовців духовно-учбових закладів. Послужні списки ченців, послушників, монастирів єпархії. Листування про здійснення професором А. В. Праховим розкопок в урочищі "Федоровщина" поблизу м. Володимир-Волинський, 1886 р. (спр. 360). Про будівництво у м. Житомир приміщень для Волинської духовної семінарії. Про відновлення з руїн Мстиславового храму у м. Володимир-Волинський, 1900 р. (спр. 570). Про заворушення у Волинській духовній семінарії, 1901 р. (спр. 572).

Прохання про надання священникам і церковнослужителям місць у Волинській єпархії. Про обрання членів від духовенства до Державної Ради, 1905–1906 рр. (спр. 8). Довідкові відомості та пояснення священників про перехід парафіян у католицтво. Відомості про іконостасні та іконописні майстерні у єпархії за 1911р.

ВОЛИНСЬКЕ ЄПАРХІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ

Ф. 431, од. зб. 4, 1828–1853 рр.

Алфавіт справ. Реєстр указів Синоду.

ВОЛИНСЬКИЙ ЄПАРХІАЛЬНИЙ РЕВІЗІЙНИЙ КОМІТЕТ

Ф. 419, од. зб. 61, 1886–1916 рр.

Справи про спорудження притчових будівель, про витрату коштів на ремонт церков. Про будівництво церков с. Острів Дубенського повіту, с. Скаківка Житомирського повіту, Петропавлівської церкви у містечку Чуднів Житомирського повіту. Акти ревізії сум, виділених Синодом на будівництво церков у с. Великий Лазучин Старокостянтинівського повіту та Геленин Ровенського повіту. Акти ревізії Волинського жіночого училища духовного відомства за 1915–1916 роки.

ВОЛИНСЬКЕ ОБ'ЄДНАНЕ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ПОБУТУ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА І У СЕЛЯНСЬКИХ СПРАВАХ ПРИСУТСТВІЄ

Ф. 418, од. зб. 20, 1844–1885 рр.

Журнали Волинського губернського комітету про забезпечення сільського православного духовенства. Прибутково-вдаткові книги. Журнали Волинського губернського особливо-го присутствія з покращення побуту православного духовенства. Журнал Волинського об'єданого по забезпеченню побуту православного духовенства і у селянських справах присутствія. Реєстр вхідної кореспонденції. Розносні книги.

**ВОЛИНСЬКЕ ГУБЕРНСЬКЕ
ЦЕРКОВНО-БУДІВЕЛЬНЕ ПРИСУТСТВІЄ**

Ф. 408, од. зб. 7, 1868–1892 рр.

Справи про перебудову церков у с. Немовичі Ровенського повіту, м-ку Аннопіль Острозького повіту. Про будівництво церкви у с. Верхів Острозького повіту. Про реставрацію Бого-явленського собору у м. Острог.

**ВОЛИНСЬКА ЄПАРХІАЛЬНА ОПКА
НАД БІДНИМИ ДУХОВНОГО ЗВАННЯ**

Ф. 576, од. зб. 1, 1881–1885 рр.

Справа про розподіл майна між спадкоємцями церкви с. Миньківці К. Роданського.

**БЕРДИЧІВСЬКА СЛІДЧА КОМІСІЯ
ЗАСНОВАНА УСПЕНСЬКОЮ ЦЕРКВОЮ**

Ф. 681, од. зб. 1, 1821 р.

Справа про суперечку за землю між Успенською церквою та жителем містечка Бердичів Меерзоном.

СТЕТКОВЕЦЬКЕ БЛАГОЧИНІЄ

Ф. 675, од. зб. 4, 1899–1917 рр.

Клірові відомості церков Житомирського повіту за 1899, 1910–1911, 1917 роки.

ЧУДНІВСЬКЕ БЛАГОЧИНІЄ

Ф. 588, од. зб. 3, 1806–1813 рр.

Укази Житомирського духовного правління.

ДУХОВНІ ПРАВЛІННЯ**5 фондів, од. зб. 333, 1800–1867 рр.**

Укази Волинської духовної консисторії, рапорти священників про виконання указів. Історичні описи церков Житомирського, Новоград-Волинського, Овруцького повітів. Відомості про священників, церковнослужителів та їх дітей. Справи про захоплення поміщиками церковних земель. Метричні книги. Справи про перехід із католицького віросповідання в православне та про перехід із православного в католицьке. Скарги на священнослужителів у зловживанні службовим становищем.

- Бердичівське, *ф. 676, од. зб. 63, 1855–1867 рр.*
- Житомирське, *ф. 344, од. зб. 132, 1806 р.*
- Новоград-Волинське, *ф. 345, од. зб. 101, 1800–1829 рр.*
- Овруцьке, *ф. 343, од. зб. 36, 1806 р.*
- Радомишльське, *ф. 577, од. зб. 1, 1755–1775 рр.*

ЦЕРКВИ**55 фондів, од. зб. 928, 1737–1924 рр.**

Укази Житомирського та Бердичівського духовних правлінь, рапорти священників. Книги записів указів імператора Миколи I (ф. 636). Посімейні списки священників. Прибутково-видаткові книги. Шлюбні опити. Сповідні та клірові відомості. Метричні книги реєстрації народжень, шлюбів, смертей. Свідощтва на право вступу до шлюбу. Списки учнів парафіяльних училищ та сільських шкіл Бердичівського повіту за 1863, 1870 рр. Ревізка сказка с. Бистрик Бердичівського повіту за 1816 р. Церковно-парафіяльний літопис с. Маркуші Бердичівського повіту за 1894 р. Історичний опис церкви с. Троща за 1813 р. Листування настоятеля Троїцької церкви м. Бердичів з мировим суддею, приставом, благочинним Бердичівського повіту, міською лікарнею з різних питань.

- Кафедральний собор м. Житомир, *ф. 428, од. зб. 2, 1842, 1850 рр.*
- Церква Різдва Богородиці м-ка Андрушівка Житомирського повіту, *ф. 711, од. зб. 11, 1837–1918 рр.*
- Церква Казанської ікони Божої матері с. Бабушки Жито-

- мирського повіту, ф. 581, од. зб. 6, 1821–1909 рр.
- Св. Георгіївська церква м-ка Білилівка Бердичівського повіту, ф. 643, од. зб. 4, 1844–1860 рр.
  - Св. Троїцька церква м-ка Білилівка Бердичівського повіту, ф. 644, од. зб. 4, 1792–1848 рр.
  - Св. Троїцька церква м. Бердичів Київської губернії, ф. 637, од. зб. 85, 1798–1918 рр.
  - Бердичівська соборна Успенська церква м. Бердичів Київської губернії, ф. 613, од. зб. 357, 1798–1921 рр.
  - Св. Миколаївська церква м. Бердичів Київської губернії, ф. 712, од. зб. 38, 1801–1911 рр.
  - Св. Параскевівська церква с. Великі Низгірці Бердичівського повіту, ф. 665, од. зб. 7, 1809–1874 рр.
  - Св. Димитріївська церква с. Бурківці Житомирського повіту, ф. 580, од. зб. 7, 1804–1912 рр.
  - Св. Покровська церква с. Бистрик Бердичівського повіту, ф. 636, од. зб. 78, 1737–1916 рр.
  - Св. Михайлівська церква м-ка Вчорайше Сквирського повіту, ф. 664, од. зб. 3, 1841–1885 рр.
  - Хрестовоздвиженська церква с. Галіївка Житомирського повіту, ф. 584, од. зб. 1, 1829–1867 рр.
  - Св. Покровська церква с. Гальчин Житомирського повіту, ф. 663, од. зб. 2, 1838–1919 рр.
  - Св. Василівська церква с. Гізівщина Новоград-Волинського повіту, ф. 594, од. зб. 5, 1808–1877 рр.
  - Св. Покровська церква с. Гадомці Бердичівського повіту, ф. 651, од. зб. 1, 1841–1865 рр.
  - Св. Покровська церква с. Горопаї Новоград-Волинського повіту, ф. 593, од. зб. 21, 1790–1916 рр.
  - Хрестовоздвиженська церква с. Дідківці Житомирського повіту, ф. 585, од. зб. 48, 1812–1916 рр.
  - Анно-Зачатіївська церква с. Житинці Бердичівського повіту, ф. 652, од. зб. 2, 1887–1924 рр.
  - Церква Житомирських богоугодних закладів м. Житомир, ф. 417, од. зб. 26, 1845–1906 рр.
  - Церква Св. Іоанна Богослова с. Журбинці Махновського повіту, ф. 647, од. зб. 1, 1806–1841 рр.
  - Св. Покровська церква с. Закутинці Бердичівського повіту, ф. 648, од. зб. 1, 1839–1862 рр.

- Св. Димитріївська церква с. Іванківці Бердичівського повіту, *ф. 661, од. зб. 2, 1843–1864 рр.*
- Церква Різдва Богородиці с. Камені Сквирського повіту, *ф. 672, од. зб. 3, 1849–1862 рр.*
- Св. Пантелеймонівська церква с. Корчмище Сквирського повіту, *ф. 666, од. зб. 2, 1846–1862 рр.*
- Св. Михайлівська церква м-ка Краснопілль Житомирського повіту, *ф. 595, од. зб. 1, 1883–1890 рр.*
- Св. Троїцька церква м-ка Краснопілль Житомирського повіту, *ф. 654, од. зб. 1, 1918–1921 рр.*
- Церква Різдва Богородиці с. Красівка Бердичівського повіту, *ф. 653, од. зб. 3, 1849–1862 рр.*
- Св. Димитріївська церква с. Крилівка Подорожанської волості Київської губернії, *ф. 659, од. зб. 1, 1853–1862 рр.*
- Чудо-Михайлівська церква с. Маркуші Бердичівського повіту, *ф. 678, од. зб. 7, 1844–1910 рр.*
- Св. Митрофаніївська церква с. Миньківці Липовецького повіту, *ф. 669, од. зб. 8, 1837–1921 рр.*
- Св. Троїцька церква с. Молочки Житомирського повіту, *ф. 596, од. зб. 2, 1855–1903 рр.*
- Св. Михайлівська церква с. Мотрунки Житомирського повіту, *ф. 582, од. зб. 2, 1809–1886 рр.*
- Церква Різдва Богородиці с. Нехворощ Житомирського повіту, *ф. 674, од. зб. 6, 1870–1921 рр.*
- Св. Успенська церква с. Нехворощ Липовецького повіту Київської губернії, *ф. 656, од. зб. 1, 1857–1870 рр.*
- Церква Різдва Богородиці с. Носівка Житомирського повіту, *ф. 586, од. зб. 11, 1830–1922 рр.*
- Св. Покровська церква с. Плоска Сквирського повіту, *ф. 673, од. зб. 1, 1844–1856 рр.*
- Хрестовоздвиженська церква с. П'ятигірка Бердичівського повіту, *ф. 650, од. зб. 1, 1815–1820 рр.*
- Хрестовоздвиженська церква с. П'ятигірка Бердичівського повіту, *ф. 655, од. зб. 1, 1785–1814 рр.*
- Церква Св. Апостола Луки с. Семенівна Бердичівського повіту, *ф. 671, од. зб. 1, 1812–1832 рр.*
- Св. Миколаївська церква с. Сингаївка Бердичівського повіту, *ф. 646, од. зб. 1, 1839–1877 рр.*

- Церква Св. Іоанна Богослова с. Скраглівка Бердичівського повіту, ф. 649, од. зб. 1, 1861–1870 pp.
- Св. Троїцька церква с. Слободище Житомирського повіту, ф. 677, од. зб. 9, 1797–1901 pp.
- Св. Покровська церква с. Терехова Бердичівського повіту, ф. 657, од. зб. 3, 1848–1865 pp.
- Церква Св. Іоанна Богослова с. Троща Житомирського повіту, ф. 578, од. зб. 24, 1799–1916 pp.
- Св. Михайлівська церква с. Турчинівка Житомирського повіту, ф. 579, од. зб. 5, 1779–1870 pp.
- Св. Миколаївська церква с. Халаїмгородок Бердичівського повіту, ф. 645, од. зб. 15, 1809–1904 pp.
- Хрестовоздвиженська церква м-ка Червоне Житомирського повіту, ф. 590, од. зб. 15, 1799–1873 pp.
- Св. Дмитріївська церква м-ка Червоне Житомирського повіту, ф. 591, од. зб. 6, 1804–1864 pp.
- Св. Миколаївська церква м-ка Червоне Житомирського повіту, ф. 589, од. зб. 6, 1848–1912 pp.
- Св. Дмитріївська церква с. Чорнорудка Бердичівського повіту, ф. 642, од. зб. 2, 1846–1862 pp.
- Воздвиженська церква с. Мала Чернявка Бердичівського повіту, ф. 670, од. зб. 3, 1852–1862 pp.
- Св. Троїцька церква м-ка Чуднів Житомирського повіту, ф. 583, од. зб. 1, 1790–1804 pp.
- Св. Михайлівська церква с. Ягнятин Сквирського повіту, ф. 667, од. зб. 3, 1836–1859 pp.
- Церква Різдва Богородиці м-ка Янушпіль Житомирського повіту, ф. 639, од. зб. 70, 1824–1920 pp.

КОСТЬОЛИ

8 фондів, од. зб. 230, 1742–1924 pp.

Укази Луцько-Житомирської римо-католицької консисторії. Накази та розпорядження єпископа. Візитні описи костьолів. Метричні книги народжень, шлюбів, смертей. Шлюбні опити Сповідні відомості. Сповідна відомість уніатів Бердичівської парафії за 1830, 1845 pp. (ф. 660). Книги про приєднання до римо-католицького віросповідання. Відомості про кількість населення римо-католицьких парафій Київської губернії. Кон-

тракти на оренду землі та будинку настоятеля костьола м-ка Чуднів (ф. 569).

- Кармелітський римо-католицький костюл м. Бердичів Київської губернії, ф. 660, од. зб. 11, 1830–1915 рр.
- Римо-католицький парафіяльний костюл святої Варвари м. Бердичів Київської губернії, ф. 679, од. зб. 24, 1828–1924 рр.
- Римо-католицький парафіяльний костюл м-ка Вчорайше Сквирського повіту, ф. 662, од. зб. 3, 1849 р.
- Римо-католицький парафіяльний костюл м-ка Любар Новоград-Волинського повіту, ф. 641, од. зб. 21, 1841–1861 рр.
- Римо-католицький костюл м-ка Краснопіл Житомирського повіту, ф. 587, од. зб. 11, 1864–1914 рр.
- Римо-католицький парафіяльний костюл м-ка Ружин Сквирського повіту, ф. 640, од. зб. 12, 1849–1905 рр.
- Римо-католицький костюл м-ка Чуднів Житомирського повіту, ф. 569, од. зб. 97, 1742–1923 рр.
- Римо-католицький костюл м-ка Чуднів Житомирського повіту, ф. 592, од. зб. 63, 1791–1919 рр.

БЛАГОЧИННИЙ МОНАСТИРІВ ВОЛИНСЬКОЇ ЄПАРХІЇ

Ф. 266, од. зб. 40, 1891–1916 рр.

Укази Волинської духовної консисторії. Листування з консисторією про переміщення послушниць із одного монастиря в інший, про дозвіл на постриг тощо. Послужні списки черниць та послушниць Корецького, Овруцького, Городищенського жіночих монастирів. Листування з настоятельницями жіночих монастирів про переміщення черниць, пожертвування на монастирі, ремонт будівель тощо. Відомості про сиріт – вихованців монастиря.

МОНАСТІРИ

4 фонди, од. зб. 55, 1790–1916 рр.

Циркуляри Волинської духовної консисторії та Синоду. Виписки з протоколів Волинської духовної консисторії. Укази

Литовської греко-уніатської консисторії. Відомості про стан парафіяльного округу Любарського костюлу домініканів. Відомості про черниць монастиря, послужні списки. Чорнові зошити настоятеля Тригірського монастиря.

- Любарський жіночий монастир м-ко Любар Новоград-Волинського повіту, *ф. 91, од. зб. 22, 1873–1916 рр.*
- Любарський Базиліанський чоловічий монастир м-ко Любар Новоград-Волинського повіту, *ф. 93, од. зб. 7, 1790–1848 рр.*
- Любарський православний Георгіївський чоловічий двокласний монастир м-ко Любар Новоград-Волинського повіту, *ф. 94, од. зб. 18, 1844–1871 рр.*
- Тригірський двокласний чоловічий Преображенський монастир с. Тригір'я Житомирського повіту, *ф. 92, од. зб. 8, 1901–1910 рр.*

ЛИТОВСЬКА ГРЕКО-УНІАТСЬКА ДУХОВНА КОНСИСТОРІЯ

Ф. 420, од. зб. 49, 1825–1836 рр.

Метричні книги церков Ковельського, Кременецького, Ровенського, Дубенського, Володимир-Волинського повітів. Формулярні списки ченців Загорівського монастиря та духовенства Ковельського повіту за 1835 рік.

ЛУЦЬКО-ЖИТОМИРСЬКА КАТОЛИЦЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ

Ф. 496, од. зб. 122, 1774–1916 рр.

Доповідь міністра освіти графа Завадського про передачу будинку Віленського августинського монастиря духовній семінарії. Конспекти лекцій з цивільного права, фізики, історії Польщі. Проповіді єпископа Болеслава Клопотовського. Листування ректора семінарії з єпископом Півницьким, ксьондзом Чайковським та інш. Прибутково-видаткові книги. Щоденник подій в семінарії за 1914–1915 рр.

ЛУЦЬКО-ЖИТОМИРСЬКИЙ РИМО-КАТОЛИЦЬКИЙ КАФЕДРАЛЬНИЙ КАПУТУЛ

Ф. 96, од. зб. 17, 1796–1875 рр.

Справи про віддачу в оренду будинків і лавок, що належать капітулу. Формулярні списки членів капітулу. Формулярні списки членів капітулу.

ВІЗИТАТОР РИМО-КАТОЛИЦЬКИХ МОНАСТИРІВ ЛУЦЬКО-ЖИТОМИРСЬКОЇ ЄПАРХІЇ

Ф. 90, од. зб. 1370, 1796–1904 рр.

Укази Консисторії і листування про призначення, переміщення ченців та служителів монастирів. Відомості про особовий склад монастирів. Візитні описи монастирів та костьолів. Справи про збір коштів на будівництво костьолів. Послужні списки духовенства. Фінансові звіти.

ЖИТОМИРСЬКИЙ ПОВІТОВИЙ ДЕКАН

Ф. 402, од. зб. 11, 1854–1915 рр.

Протоколи Луцько-Житомирської римо-католицької консисторії. Рапорти парафіяльних настоятелів і адміністраторів костьолів. Візитні описи костьолів Житомирського деканату. Послужні списки римо-католицького духовенства. Відомості про осіб приєднаних до римо-католицького віросповідання. Список костьолів Луцько-Житомирської єпархії.

ВІЦЕ-ДЕКАН ЖИТОМИРСЬКОЇ КАФЕДРИ

Ф. 401, од. зб. 10, 1849–1912 рр.

Укази Сенату. Листування канцелярії віце-декана. Прохання про видачу копій метричних записів. Документи дошлюбних опитів.

ВЧОРАЙШЕНСЬКА ЄВРЕЙСЬКА РЕЛІГІЙНА ГРОМАДА

Ф. 638, од. зб. 42, 1854–1862 рр.

Книги реєстрації народжень, шлюбів, смертей.

ІХ. ОСОБОВІ ФОНДИ

4 фонди, од. зб. 795, 1821–1919 рр.

Свідоцтво про звання особистого почесного громадянина видане О. Журавльовому, 1909 р. Справа про передачу в оренду будинку Журавльових у м. Санкт-Петербург, маєтків у Подільській губернії тощо (Ф. 165).

Опис домашнього майна, срібних та фарфорових речей, що зберігалися в маєтку Городище. Звіти по будинку О. В. Кутайсової у Москві. Замітки про маєтки "Пельчанка", "Городня", "Уржанська лісова дача", "Славків хутір". Кошторис на 1911 р. і відомості про надходження та витрату коштів по Дивово-Городищенській економії графині М. С. Кутайсової. Приватне листування (Ф. 599).

Рукопис "Про взаємні відносини між православ'ям та католицтвом до об'єднання з Російською імперією". Конспекти лекцій з історії Західної Європи середніх віків, "Україна після смерті Богдана Хмельницького", "Громадські настрої та розумові течії в Англії, Німеччині, Франції 30–40-их рр.". Рукописи "Шлюб та розлучення в південно-західній Русі у XVI–XVII ст.", "Про візантійський вплив в російській історії". Листи (Ф. 714).

Листування І. М. де-Шодуара. Алфавітна книга адресантів. Списки селян, що відробляли панщину у маєтку Шодуарів. Щомісячні відомості видатків по маєтку за 1850–1856 рр. Списки службовців економії поміщика де-Шодуара. Окладні листи з нерухомого майна поміщика. Угоди з різними особами про оренду приміщень у І. М. де-Шодуара.

- Купці Журавльови: Микола Олексійович, Володимир Олексійович, Надія Володимирівна, *ф. 165, од. зб. 9, 1909–1919 рр.*
- Кутайсов Олександр Павлович. Волинський губернатор, *ф. 599, од. зб. 732, 1877–1917 рр.*
- Хотинський Орест Авксентійович, викладач Житомирського жіночого духовного училища, *ф. 714, од. зб. 12, 1892–1908 рр.*
- Барон де-Шодуар Іван Максиміліанович, *ф. 163, од. зб. 42, 1821–1918 рр.*

Довідкове видання

**ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ:
Путівник. Т. 1**

За редакцією архіву.

Технічний редактор – *Георгій Мокрицький*
Верстка, дизайн – *Світлана Жигadlo*

ПП “Видавництво “Волинь”

м. Житомир-14, вул. Мала Бердичівська, 17-а
Тел. (041-2) 42-00-06

Електронна адреса: volyn@polesye.net

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 3626 від 17.11.2009 р.*

Формат 60x84/16. Папір офсетний 80 г/м².

Гарнітура “UkrainianPeterburg”.

Ум. др. арк. 13,95. Обл.-вид. арк. 5,0. 120 с.

Віддруковано в приватній друкарні Євенка О.О.
10014 м. Житомир, вул. Мала Бердичівська, 17-а
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 3544 від 05.08.2009 р.*